

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Соціальна адаптація вимушених мігрантів (на прикладі сирійських біженців у Туреччині)»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціологія»

Освітній ступінь: магістр

Кваліфікація: магістр соціології

Авторка:

Онуфрив Олена Олегівна,
студентка магістратури

Наукова керівниця:

Соболевська Марина Олександрівна,
Доктор соціологічних наук, доцент

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри теорії та історії соціології

Протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____ доктор. Судаков В.І.

Підпис

Київ 2021

Реєстрація

_____	_____	_____
номер	дата	підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту

_____	_____	_____
підпис наукового керівника	ініціали,	прізвище наукового керівника

Результат захисту

_____	_____
оцінка	дата захисту

Голова ЕК

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

Члени ЕК

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

Секретар ЕК

_____	_____
підпис	ініціали, прізвище

АНОТАЦІЯ

Онуфрив О.О. «Соціальна адаптація вимушених мігрантів (на прикладі сирійських біженців у Туреччині)».

Останніми роками спостерігається тенденція стрімкого зростання вимушеної міграції в цілому світі, і вплив цього явища набув глобального характеру. Окрім того, COVID-19 та його наслідки ускладнюють становище вимушених мігрантів та приймаючих суспільств. В даній роботі розкрито теоретико-методологічні засади вивчення вимушеної міграції та представлено емпіричне дослідження, яке вивчає соціальну адаптацію вимушених сирійських мігрантів в Туреччині. Відповідно до даних УВКБ ООН, Сирія є основним джерелом вимушених мігрантів в 21 столітті. Туреччина ж є приймаючою країною найбільшого числа біженців у світі. Водночас, турецька влада не надає сирійцям офіційного статусу біженців та пропонує обмежені ресурси для їх адаптації. Вимушені мігранти спираються на власний соціальний капітал для пошуку житла чи роботи, а також інтегруються через спільні культурні риси (релігію), але не обов'язково через вивчення турецької мови. Результати 14-ти глибинних інтерв'ю підтвердили, зокрема, що соціальний капітал та культурні чинники є важливими ресурсами для соціальної адаптації. Було виявлено як позитивні чинники, так і бар'єри до соціальної адаптації. Серед останніх найвизначнішими виявлено легальні чинники, а також досвід дискримінації вимушених мігрантів та соціальної дистанції між приймаючим населенням та біженцями. Дипломна робота також встановила перспективи створення сприятливих умов для кращої соціальної адаптації вимушених мігрантів.

Ключові слова: соціальна адаптація, вимушена міграція, біженці.

ABSTRACT

Onufriv O.O. «Social adaptation of forced migrants (on the example of Syrian refugees in Turkey)».

In recent years, there has been a tendency of rapid growth of forced migration worldwide, and the impact of this phenomenon has become global. In addition, COVID-19 and its consequences complicate the situation of forced migrants and host societies. This paper reveals the theoretical and methodological foundations of the study of forced migration and presents an empirical study that examines the social adaptation of forced Syrian migrants in Turkey. According to UNHCR, Syria is a major source of forced migrants in the 21st century. Turkey is the host country with the largest number of refugees in the world. At the same time, the Turkish authorities do not provide Syrians with the official refugee status and offer limited resources for their adaptation. Forced migrants rely on their own social capital to find housing or job, and integrate through common cultural traits (religion), but not necessarily through the learning of Turkish language. The results of 14 in-depth interviews confirmed, in particular, that social capital and cultural factors are important resources for social adaptation. Both positive factors and barriers to social adaptation have been identified. Among the latter, legal issues were identified as the most significant, as well as the experience of discrimination of forced migrants and social distance between the host population and refugees. The thesis also identified the prospects for creating favorable conditions for better social adaptation of forced migrants.

Key words: social adaptation, forced migration, refugees.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціальної адаптації вимушених мігрантів.....	8
1.1. Концептуальні особливості соціологічного вивчення міграції та вимушеної міграції (поняття міграції).....	8
1.2 Правові засади дослідження вимушеної міграції: поняття та статус біженців у міжнародному праві	12
1.3. Соціологічні підходи до вивчення вимушеної міграції та соціальної адаптації мігрантів	16
1.3.1 Теоретичні підходи до вивчення вимушеної міграції в сучасній соціології	16
1.3.2 Поняття соціальної адаптації та підходи до вивчення соціальної адаптації вимушених мігрантів	24
Висновки до першого розділу	31
Розділ 2. Вимушені мігранти в Туреччині: огляд ситуації з сирійськими біженцями.....	33
2.1. Соціально-політичні передумови й наслідки сирійського конфлікту та правовий статус біженців у Туреччині	33
2.2. Особливості організації соціального захисту та створення передумов для соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині.....	37
Висновки до другого розділу	42
Розділ 3. Чинники та перспективи соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині (за результатами дослідження).....	44
3.1. Методологія якісного дослідження	44

3.2. Чинники та бар'єри соціальної адаптації сирійських біженців.....	46
3.3. Перспективи соціальної адаптації сирійських біженців	72
Висновки до третього розділу	77
ВИСНОВКИ	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	85
ДОДАТКИ:	94
Додаток №1 – Гайд глибинних інтерв'ю	94
Додаток №2 – Характеристики респондентів.....	98
Додаток №3 – Приклад транскрибування глибинного інтерв'ю (мовою оригіналу)	98

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Міграція населення існувала завжди та була і є у фокусі різних наук вже століттями. В той же час, через багатогранність та мінливий характер міграції, ця тема не втрачає своєї актуальності. Так, всі країни враховують міграцію в своїй стратегічній політиці, а світові лідери наголошують на важливості міграційного питання у глобальному порядку денному. Наприклад, обрана у 2019 році президентка Європейської Комісії, Урсула фон дер Лейен, в одній зі своїх перших заяв, визначила кліматичні зміни, демографічні зміни та міграцію серед ключових викликів та пріоритетів у політичних настановах для нової Комісії [59]. Також, міграція постає ключовим компонентом у Цілях сталого розвитку ООН до 2030 року, де мігранти вказуються як вразлива група населення та розглядаються у багатьох зі сімнадцяти цілей. Отож, враховуючи, що міграція є однією з найважливіших та нагальних глобальних проблем сучасності, сьогодні вона є актуальною для суспільних та наукових досліджень, як ніколи раніше.

Як вже зазначалось, це явище є багатоаспектним, тому для нашого дослідження ми звузили фокус до вимушеної міграції. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців підрахувало, що в середині 2020 року число вимушених мігрантів у всьому світі зросло до 80 мільйонів [60]. Такого числа не було навіть, коли світ оговтувався від Другої Світової війни. Ця тенденція зростання, фактично, є найочевиднішою причиною чому соціологічна спільнота має вивчати вимушену міграцію. Більше, того ситуація з вимушеними мігрантами вже не може розглядатись як низка не пов'язаних надзвичайних гуманітарних ситуацій. У нашому часі навпаки ж – вона є центром соціальної трансформації світу. Власне, так ми і розглядаємо події у Сирії, які призвели до жахливої гуманітарної кризи та стали визначним фактором найбільшої у світі кризи біженців. Понад 6,6 мільйона сирійців були змушені покинути свою країну з 2011 року, а ще 6,7 мільйона людей

залишаються внутрішньо переміщеними особами. Приблизно 5,5 мільйона біженців знайшли притулок у таких країнах, як Туреччина, Ліван, Йорданія, Ірак та Єгипет [58]. Фактично, Сирія зараз є основним джерелом вимушених мігрантів. І саме тому ми вирішили зосередити наше дослідження на сирійських вимушених мігрантах. Окрім того, нашим науковим інтересом було розглянути адаптацію вимушених мігрантів саме у новій приймаючій країні, а не всередині Сирії, тому ми обрали своїм фокусом сирійських біженців в Туреччині. Вибір припав на Туреччину, адже найбільша кількість біженців – 3.6 мільйона проживає саме там. Це робить Туреччину країною з найбільшим населенням біженців в світі та унікальним епіцентром для соціологічних досліджень в сфері вимушеної міграції. [58].

З часу Арабської весни пройшло 10 років, але життя вимушених мігрантів – сирійців, чи то біженців, чи то внутрішньо переміщених осіб, не стало легшим за ці роки. Більше того, COVID-19 зі своїм руйнівним впливом, вже спричинив низку проблем та погіршення ситуації вимушених мігрантів. Таким чином, майбутнє може виявитись для них ще важчим. Окрім того, проблематика їхньої адаптації досі не є достатньо вивченою, особливо на вітчизняних теренах. Поточна криза біженців вимагає розподілу відповідальності на міжнародному масштабі, адже вплив інтенсифікації вимушеної міграції в світі є глобальним. При ескалації міжнародних та виникненню різних внутрішніх збройних конфліктів, ми вважаємо, що ця тема потребує кращого розгляду. Адже, своєчасне вивчення чинників і бар'єрів соціальної адаптації та розкриття ролі приймаючої держави в адаптації біженців, дозволить зменшити негативні ефекти та мінімізувати ризики, як і для самих вимушених мігрантів, так і для приймаючих суспільств. Це стосується не тільки сьогодення, а і майбутнього, адже хитке становище миру у світі, на жаль, в будь-який час може призвести до ще гіршої кризи.

Мета дослідження – встановлення особливостей та чинників соціальної адаптації вимушених мігрантів (на прикладі сирійських біженців у Туреччині).

Завдання дослідження:

- Визначити теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціальної адаптації вимушених мігрантів
- Розкрити концептуальну специфіку соціологічного вивчення вимушеної міграції;
- Здійснити аналіз правових засад дослідження вимушеної міграції, а саме поняття «біженець» у міжнародному праві;
- Розкрити поняття соціальної адаптації та проаналізувати соціологічні підходи до вивчення соціальної адаптації вимушених мігрантів;
- Здійснити огляд ситуації з сирійськими біженцями в Туреччині;
- Дослідити чинники та бар'єри соціальної адаптації сирійських біженців в Туреччині;
- Визначити перспективи соціальної адаптації сирійських біженців.

Об'єкт: соціальна адаптація вимушених мігрантів.

Предмет: чинники соціальної адаптації вимушених мігрантів.

Методи дослідження: В основі методології дослідження магістерської кваліфікаційної роботи лежить комплекс як загальних, так і спеціальних теоретико-методологічних засобів наукового пізнання явищ і процесів, що дозволяють розкрити сутнісні ознаки основних категорій дослідження – вимушена міграція, біженці, соціальна адаптація. Для виявлення специфіки вимушеної міграції сирійських біженців у Туреччині, а також для виявлення існуючих чинників та бар'єрів соціальної адаптації вимушених мігрантів було використано метод глибинних напівструктурованих інтерв'ю.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів (перший з яких має три підрозділи, третій підрозділ, зокрема, має ще два підрозділи; другий розділ

– два підрозділи; третій розділ – три підрозділи), висновків, списку використаних джерел (64 найменування), додатків.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціальної адаптації вимушених мігрантів

1.1. Концептуальні особливості соціологічного вивчення міграції та вимушеної міграції (поняття міграції)

Міграція населення є одним із тих явищ, які століттями існують та досліджуються багатьма науками. Географи, історики, демографи, економісти – всіх по-своєму цікавить феномен міграції. У соціології ж міграція не є закритою чи чітко визначеною областю досліджень, навпаки – існує великий спектр потенційно цікавих для соціологів тем, які часто характеризуються складними концептуальними та методологічними дискусіями. Саме через таку різноплановість міграції та її інтердисциплінарність, не складно здогадатись про існування багатьох різних позицій щодо сутності цього явища і, відповідно, багатьох визначень.

Ще в 1885 році одним з перших писав про міграцію англійський вчений Е. Равенштейн, спробувавши викласти «закони міграції». Так, він розглядав міграцію як постійну або тимчасову зміну місця проживання, а також писав, що цей процес супроводжується факторами у початковому місці проживання мігранта, на стадії його переміщення, в місці в'їзду, і факторами особистого характеру [27].

Щодо законів міграції населення, то виділив він їх одинадцять, основними з них є наступні: найбільше міграцій здійснюється на короткі відстані; уродженці міст мігрують менше, ніж уродженці сіл; кожному міграційному потоку відповідає свій контрпоток; зростання великих міст більшою мірою обумовлено міграцією населення, ніж природним приростом; мігранти, які їдуть на великі відстані, переважно віддають перевагу центрам торгівлі або промисловості; жінки мігрують більше, ніж чоловіки [49, ст. 353]. Варто сказати, що деякі ці закони є актуальними і в сьогоденні.

Звісно, після напрацювань Е. Равенштейна визначення міграції змінювалось, багато вчених додавали своє бачення сутності міграції. В цілому, можемо сказати, що у науковій літературі міграцію визначали у двох розуміннях: вузькому та широкому.

Під широким розумінням мається на увазі будь-який просторовий рух населення. Тобто це можуть бути навіть поїздки у відпустки, чи будь-які епізодичні короткотривалі переміщення, так і регулярні поїздки, чи переїзди, що зумовлюють зміну регіону чи країни проживання. Наприклад, в одному з соціологічних словників бачимо таке визначення міграції: «це соціально-економічний і демографічний процес, який представляє собою сукупність переміщень, що здійснюються людьми між країнами, районами, поселеннями» [14, ст. 428]. При вузькому розумінні міграція обов'язково веде до територіального перерозподілу, тобто можна сказати, що вона ототожнюється з поняттям переселення. Прикладом в науковій літературі може бути таке визначення: «міграції — це сукупність таких переміщень людей, які нерозривно пов'язані зі зміною місця проживання» [8, ст. 9].

Свій внесок в розуміння феномену міграції внесли і вітчизняні вчені. Так, Ю. Римаренко, по перше, зазначає, що міграцію можна застосовувати і в множині, адже вона складається з міграційних потоків. Поняття міграцію він визначає таким чином: «переміщення людей (мігрантів) через кордони тих або інших територій зі зміною місця проживання назавжди або на тривалий час» [11, ст. 740]. В. Шелюк пише, що «міграція – це поняття, яке відображає соціально економічні і демографічні процеси, сукупність переміщень, які здійснюються людьми між країнами, регіонами однієї країни, різного виду поселеннями, та інші види переміщень» [16, ст. 46-47].

Отож, незалежно від широкого чи вузького розуміння, більшість дослідників вважає основною сутнісною характеристикою міграції переміщення у географічному просторі. Нам ж до вподоби позиція О. Піскуна, який зазначав, що міграція стосується не лише зміни географічного,

територіального місця проживання, а й відповідного соціуму, соціального і політико-правового оточення [9].

Зрештою, вважаємо за потрібне врахувати також визначення міграції Міжнародною Організацією Міграції (МОМ). Так, згідно МОМ, «міграція – це переміщення людей з місця їх звичайного проживання через міжнародний кордон або в межах держави» [38].

Ми ж вважаємо, що міграція – це добровільне, вимушене, чи примусове переміщення людей в межах своєї країни чи закордон, що супроводжується зміною соціуму. Власне, вже з нашого визначення, виникає потреба розібратись в типології міграції. Класифікацій типів міграції в науковій літературі не менше, ніж кількості різних визначень. Тому, ми не будемо зупинятись на кожному виді, а сфокусуємо увагу лише на тих, що безпосередньо мають відношення до нашої дослідницької теми. Так, в першу чергу, варто пояснити класифікацію міграції за її добровільністю. Добровільна міграція – це коли рішення про міграцію приймає сам мігрант, примусова – виселення або вигнання, тобто ситуація, коли мігрант позбавлений права вибору, а до переміщення його примушує вища влада чи обставини. В свою чергу, вимушена міграція – це зміна місця проживання на певний час або назавжди усупереч бажанням людей [5, ст. 325]. Причиною вимушеної міграції можуть бути стихійні лиха, війни, голод, переслідування тощо. Тут потрібно розуміти, що позитивного в цьому виді міграції мало. Людина вимушено покидає своє житло, роботу, часто розлучається і з сім'єю. Як правило, вимушена міграція передбачає найскладнішу адаптацію в приймаючому суспільстві, особливо якщо в іншій країні (у випадку, якщо людина переселяється закордон), погіршення умов життєдіяльності, зіткнення з нерівностями, проблемами фізичного та психологічного здоров'я і так далі.

Важливим є також роз'яснити види міграції за правовим статусом, адже саме тема законної міграції є дуже актуальною на сьогодні, враховуючи тенденцію збільшення числа мігрантів по всьому світу та ускладнення

контролю міграції. Головний секретар ООН Антоніо Гудерес в одній зі своїх доповідей зазначає: «Управління міграцією є однією з найглибших проблем міжнародного співробітництва в наш час. Міграція сприяє економічному зростанню, зменшує нерівності та пов'язує різноманітні суспільства. Але вона також і є джерелом політичної напруженості та людських трагедій. Більшість мігрантів живуть і працюють на законних підставах. Але відчайдушна меншість ставить під загрозу свої життя, намагаючись мігрувати до країни призначення [...] Ми бачили, що трапляється, коли здійснюється масштабна міграція без ефективних механізмів її управління. Світ був шокований недавнім відео про мігрантів, які продаються як раби. Державам необхідно посилити верховенство права, на підставі якого вони керують та захищають мігрантів – на користь їх економік, їхніх суспільств та самих мігрантів. Влада, яка вибудовує головні перешкоди на шляху міграції, або запроваджує суворі обмеження на можливості працевлаштування мігрантів, створює цим перешкоди на шляху до належного та правового регулювання трудових потреб людей. Що ще гірше, така влада ненавмисно заохочує нелегальну міграцію. Прагнучі мігранти, позбавлені правових шляхів до подорожей, неминуче покладаються на нерегулярні методи. Це не тільки ставить їх у вразливі позиції, але й підриває владні повноваження уряду» [50].

Отже, як вже можна здогадатись існують легальні, нелегальні та напівлегальні міграції. Легальні міграції — це перетин міжнародних кордонів на законних підставах (при дієвій візі тощо). Нелегальна міграція – супроводжується нелегальним в'їздом або нелегальним перебуванням після закінчення терміну дії офіційних документів. Щодо напівлегальних мігрантів — «це люди, що прибувають в чужу країну на законних підставах, але з різних обставин відмовляються покидати цю країну і залишаються в ній після завершення терміну, обумовленого в'їзною візою, або прибувають до якоїсь країни легально, а згодом влаштовуються на роботу, маючи при цьому туристичну візу» [11, ст. 130]. Прикладом може бути всім відома програма

“Work&Travel”, через яку дуже багато студентів залишаються в США на значно довший час (або і на постійне місце проживання), ніж вказаний їхньою візою. Сюди ж можна віднести студентів, які отримують візу на навчання, проте після приїзду вони також нелегально влаштовуються на роботу, не маючи саме трудової візи.

Нарешті, повертаючись до вимушеної міграції, потрібно зазначити, що вона різниться також за характером перетинання кордонів. Так, є зовнішня – при якій перетинаються державні кордони та внутрішня – переміщення в межах однієї країни між різними населеними пунктами. Отже, ми будемо розуміти під вимушеною міграцією зовнішнє чи внутрішнє переміщення, спричинене загрозою життю чи добробуту людей, що супроводжується зміною соціуму.

Отже, можна назвати два типи вимушених мігрантів. Перші – вимушені переселенці в межах своєї країни – люди, які не перетинали державних кордонів, а «яких змусили або зобов’язали втекти або покинути свої будинки чи місця постійного проживання, зокрема в результаті або з метою уникнення збройного конфлікту, масових проявів насильства, порушень прав людини або природних чи техногенних катастроф» [34, ст. 1]. До цього визначення ми б додали, що все-таки переміщення не завжди має бути зобов’язане кимось. Часто люди самі ініціюють свій переїзд в межах країни через страх загрози їх життю. І, власне, другим типом є біженці, про яких ми поговоримо в наступному підрозділі.

1.2 Правові засади дослідження вимушеної міграції: поняття та статус біженців у міжнародному праві

Розберемось з поняттям «біженець» більш детально. Мабуть, скільки існує світ, стільки і існують конфлікти, що змушують людей від них втікати та мігрувати до інших безпечних місць. Як правило, біженці – це люди, які втекли

саме від війни, збройних конфліктів чи переслідувань та перетнули кордон, щоб знайти краще життя деінде. Історія показує, що жити таким людям далеко не легко – вони незахищені та вразливі. Саме тому міжнародна спільнота намагається тримати питання біженців на порядку денному та робити хоч якісь кроки для покращення забезпечення їх соціальних, економічних, культурних, політичних та інших прав. Почались такі старання зі спроб визначити статус біженця та регламентувати це поняття на міжнародному рівні. Перша спроба була здійснена Лігою Націй і згодом у 1921 році Фрительоф Нансен, перший Верховний комісар у справах біженців, започаткував вироблення міжнародних проїзних документів для біженців. Власне, вони отримали назву «паспорт Нансена» [13, ст. 60].

Проте, міжнародна система захисту біженців та їх прав все ж була сформована та вдосконалена після створення ООН у 1945 році. Так, ООН було створено Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців, а у його статуті було чітко визначено та закріплено правовий статус біженців. Крім того, Комісією ООН з прав людини було підготовлено проект конвенції про статус біженців. Розкриваючи поняття «біженець», в першу чергу варто звернутись саме до цього основного документу, що закріплює визначення «біженець» в міжнародному праві. Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про статус біженців 1951 року прийнято вважати саме основним документом, адже з нього більшість держав запозичили чи взяли за основу визначення «біженець» до своїх законодавств. Отож, в даній конвенції «біженець – це особа, яка, через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого

колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань» [2].

Ця конвенція була підписана в Женеві, проте, згодом отримала поправки у вигляді Нью-Йоркського протоколу від 31 січня 1967 року. Потреба в цьому Протоколі виникла через те, що згідно з конвенцією, статус біженця поширюється лише на тих осіб, чії обставини виникли внаслідок подій, які сталися до 1 січня 1951 року. Звісно, після цієї дати виникли нові обставини щодо біженців, а отже цей часовий аспект потрібно було забрати. Окрім часового обмеження, Протокол також вилучив географічне. Тут йдеться про те, що в конвенції 1951 року події, які стались до 1 січня 1951 року визначаються як події, що «відбулися в Європі» або «події, які відбулися в Європі або в інших місцях» [3]. Отож, даний Протокол уточнив поняття «біженець» та, став застосовуватись державами, які беруть у ньому участь, без будь-яких географічних обмежень.

Звісно, окрім цього, нам варто розглянути ще багато інших понять. В цьому підрозділі ми сфокусуємо увагу на тих термінах, які будуть важливими у нашому дослідженні. А таких є багато, адже міжнародна термінологія у сфері міграції є досить обширною. Так як міграція є процесом змінним та завжди актуальним, то важливо, щоб країни розуміли один одного на міжнародному рівні. Тому ми звернемось до ще деяких визначень, що мають місце бути в міжнародному міграційному праві.

Так, продовжуючи мову про поняття «біженець», розглянемо його різновиди:

- «Біженець (*prima facie*) – особа, визнана біженцем державою або УВКБ, на основі об'єктивних критеріїв, пов'язаних з обставинами в країні її походження, які виправдовують презумпцію того, що вони відповідають критеріям визначення біженця» [6, ст. 42].

- «Біженець мандатний - особа, що визнана біженцем УВКБ ООН, що діє відповідно до свого УВКБ ООН та рішень Генеральної Асамблеї ООН. Захист особі надається Верховним Комісаром, не залежно від того, чи знаходиться він / вона в країні чи ні, що підписала Конвенцію про статус біженців 1951 р. або Протокол 1967 р., а також чи визнаний він / вона приймаючою країною біженцем відповідно до будь-якого з цих документів» [6, ст. 42].
- «Біженці в русі – біженці, які (хоча їх і не повернули в країну, де вони можуть піддатися переслідуванням) отримали відмову в притулку, або не можуть знайти країну, яка могла б розглянути їх справу; пересуваються з однієї країни в іншу в пошуках притулку» [6, ст. 42].
- «Біженці де-факто – особи, які не визнані біженцями відповідно до Конвенції ООН про статус біженців, 1951 р. і Протоколом, що стосуються статусу біженців, 1967 р., але які не можуть або не хочуть з причин, визнаних обґрунтованими, повернутися в країну свого громадянства або в країну постійного проживання, у випадку осіб без громадянства» [6, ст. 42].
- «Біженці сюр плас (біженці на місці) – особи, які не є біженцями при виїзді з країни свого походження, але які стають такими пізніше (тобто у них з'являється цілком обґрунтоване побоювання стати жертвами переслідування). Біженці сюр плас можуть побоюватися переслідування через військовий переворот на своїй батьківщині, початок або наростання репресій після свого від'їзду» [6, ст. 42].
- «Транзитні біженці – біженці, яким дозволений тимчасовий в'їзд на територію країни за умови, що вони переселяться в яке-небудь інше місце» [6, ст. 50].

До всіх біженців застосовується такий міжнародний принцип як нонрефугіт, що українською означає неприпустимість вислання. Цей принцип також закладений в Женевській конвенції про статус біженців, 1951

року. Згідно нього «договірні держави не будуть жодним чином висилати або повертати біженців на кордон країни, де їх життю або свободі загрожує небезпека внаслідок їх раси, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань». Єдиним винятком є ситуація, коли певний біженець розглядається як загроза країні чи у випадку, коли він був засудженим у вчиненні особливо тяжкого злочину [15].

Важливо зазначити, що нонрефулмент є обов'язковим для всіх держав, незалежно від того, чи є вони учасниками Женевської конвенції 1951 року [6].

Звісно, окрім Женевської конвенції існує ще багато інших правових документів, в яких йдеться про права біженців. Це і Конституція Міжнародної організації міграції, різні регіональні міжнародні договори, двосторонні угоди між певними країнами, декларації про притулок тощо.

В цілому вище викладеного розкриття поняття «біженець» достатньо для його розуміння. Про те, кого саме ми визначали як біженців для нашого дослідження буде йти мова далі.

1.3. Соціологічні підходи до вивчення вимушеної міграції та соціальної адаптації мігрантів

1.3.1 Теоретичні підходи до вивчення вимушеної міграції в сучасній соціології

В даному підрозділі ми розглянемо теоретичні підходи до вивчення вимушеної міграції в сучасній соціології, що знову ж таки допоможе нам краще розкрити сутність цього феномену.

В цьому контексті, одразу ж згадується теорія виштовхуючих/притягуючих факторів Е.Лі [41]. До речі, ідеї про “Push/Pull factors” писав ще Е. Равенштайн, якого ми згадували у попередньому підрозділі, відповідно для Е.Лі його напрацювання були певною основою.

Наприклад, Е.Лі також писав про чотири фактори міграції – фактори, пов'язані з місцем походження; фактори, пов'язані з місцем призначення; втручання перешкод; особисті фактори. Власне, автор писав, що існує незліченна кількість факторів, які впливають на те, щоб затримати людей у межах певного місця або залучити людей до цього місця, а є й інші, які мають тенденцію відштовхувати людей. Так, прикладами виштовхуючих факторів можуть бути економічні, тобто низький рівень доходу, високі податки тощо, соціальні чи політичні, тобто дискримінація, війна. Також серед виштовхуючих факторів Е.Лі мав на увазі несприятливі кліматичні і природні умови. Щодо притягуючих факторів, тут Е.Лі наводить фактично протилежні – більш високі доходи, безпека у приймаючому суспільстві тощо. Щодо перешкод, то тут вчений називає відстань та транспорт, які збільшують вибірковість мігрантів у місці призначення. Проте, ці перешкоди зменшились у наш час завдяки технологічним досягненням. Окрім того, він також пише про вартість пересування, етнічні бар'єри та особисті фактори як перешкоди. Щодо останніх, то Е.Лі писав про вік, стать, расу, освіту, особисту чутливість, інтелект людей та їх обізнаність про умови в інших місцях. Також, Е.Лі вказував на послідовних мігрантів, таких як діти та дружини мігрантів, які відіграють незначну роль у прийнятті рішення про міграцію та фактично є вимушеними слідувати вибору батька чи чоловіка [41, ст. 50].

У випадку вимушеної міграції виштовхуючими факторами можемо вважати небезпеку, загрозу життю, здоров'ю чи добробуту, переслідування. Притягуючими факторами, відповідно, є безпека, економічна стабільність місця призначення. Окрім того, важливими притягуючими факторами є також мовна, культурна та релігійна релевантність нового приймаючого суспільства. Вважаємо, що у випадку вимушеної міграції також важливими є особисті фактори, про які писав Е.Лі. Зокрема, освіта, особиста чутливість та обізнаність про місце призначення.

Хочемо також згадати синтетичну теорію Д. Массея [43], в якій він писав про те, що мігранти не керуються ідеєю переїхати в найближчу для них країну,

яка є найрозвиненішою економічно, тобто найзаможнішою. Натомість вони вибирають для переїзду ті місця, з якими мають тісні зв'язки (особисті, соціальні, політичні, туристичні, родинні тощо). Згодом через інтенсифікацію цих зв'язків, тимчасові мігранти часто перетворюються на постійних поселенців. Отож, якими б не були початкові наміри мігрантів, через накопичення досвіду та зв'язків у новому суспільстві, їх мотивація змінюється. І як правило, це призводить до зростання ймовірності поселення у приймаючому суспільстві назавжди.

В ще одній своїй праці про соціальний капітал та міжнародну міграцію, Д. Массей зазначає, що люди, які мають соціальний зв'язок із нинішніми чи колишніми мігрантами, мають доступ до їх соціального капіталу, що значно збільшує ймовірність їхньої міграції. Таким чином, ця гіпотеза може пояснити масштаб міграційних потоків, а також концентрацію певних типів мігрантів у певних місцях [44].

Мережевий підхід продовжує бути актуальним в сучасних теоріях міграції, так у 2008 С. Хауг, виділяє п'ять механізмів, які можуть пояснити вплив мереж на міграцію: спорідненість (існування родичів та друзів за місцем проживання/призначення зменшує/збільшує тенденцію до міграції); інформація (чим більше інформаційних каналів, тим впливовіша така інформація на рішення щодо міграції); сприяння (родичі та друзі сприяють міграції до власних місць проживання, пояснюючи це полегшенням пристосування до нового місця); конфлікт (внутрішньо сімейні конфлікти всередині спільноти походження спричиняють міграцію); підтримка (сім'ї можуть заохочувати членів сім'ї мігрувати з різних причин) [35].

Отож, завдяки теорії мережевої міграції та гіпотези Д. Массея про соціальний капітал, ми можемо зрозуміти чому вимушені мігранти, які часом навіть не мають часу на збори, все ж обирають якусь країну. Так, притягуючим фактором є наявність знайомих чи родичів в тій країні. Це в свою чергу означає доступ до їх соціального капіталу, відповідно доступ до інформації про країну призначення. Як наслідок, все більше людей буде зважуватись на міграцію

саме в цю країну і ми будемо спостерігати там концентрацію та збільшення мігрантів.

Безперечно необхідною для розгляду в контексті феномену вимушеної міграції, є також теорія культурної травми. У 2004 році Р. Ерман, спільно з Дж. Александр, Б. Гізен, Н. Смелзер та П. Штомпка опублікували свою першу велику концептуальну роботу про культурну травму: «Культурна травма та колективна ідентичність» [26]. Фактично, ця книга стала основою в даній області. Так, Н. Смелзер у книзі говорив про різницю між психологічною та культурною травмою. Вчений виявляє, що головна відмінність є в тому, що культурні травми створюються, а не виникають самі по собі. Окрім того, він зазначає, що культурна травма є «приголомшливою подією, яка, як вважається, підриває чи подавлює один або кілька ключових елементів культури, або культуру загалом» [26, ст. 38]. Тут, власне, важливе формулювання «як вважається», яким Н. Смелзер підкреслює конструйований характер культурної травми. Травма вважається культурною, якщо так її осмислили в суспільстві.

Дж. Александр в свою чергу, зазначає, що культурні травми відбуваються в результаті складного, непередбачуваного та часто суперечливого соціального процесу. В цьому процесі ключовими дійовими особами є агенти, що створюють смисли. Так звані групи носіїв. Ці групи носіїв прагнуть передати свої інтерпретації події для ширшої групи. Роблячи це, вони будують переконливий наратив про значення, важливість події [20].

П. Штомпка писав, що кожна соціальна зміна має свій баланс, свої наслідки [18]. Ці наслідки можуть бути як позитивними або негативними, так і прогресивними чи регресивними. Цікавим є те, що вчений виділяє ситуації, коли прогресивні за своєю суттю зміни, які мають позитивні результати, виявляють свою негативну сторону, що виникає саме в силу того, що вони є змінами, а отже вони порушують усталений, стабільний порядок, переривають безперервність, порушують рівновагу, ставлять під сумнів або позбавляють

сенсу колишні навички і звички. Як приклад автор наводить перемогу революції, очікувану зміну ладу тощо. І, власне, для позначення та кращого розуміння негативних наслідків соціальних змін як таких, незалежно від змісту цих змін, П. Штомпка вводить поняття травми.

Вчений зазначає, що не кожна соціальна зміна стає джерелом травми. Травматичний характер найчастіше притаманний змінам, які мають особливі ознаки. Серед таких ознак П. Штомпка має на увазі наступні: різкі, раптові, швидкі зміни, що відбуваються в дуже короткий час; зміни, що відбуваються в широкій суспільній сфері, тобто одночасно охоплюють різні сфери суспільного життя; глибокі, радикальні зміни, що зачіпають головні для даної групи цінності, правила або переконання; несподівані зміни, що викликають здивування, є шокуючими [18, ст. 8]. За П. Штомпкою, травма змін, яка стосується сфери культури, а як наслідок колективної та індивідуальної ідентичності, матиме визначення культурної травми. Серед них він має на увазі, власне, ескалацію війн, вимушену міграцію чи депортацію, акти тероризму, насилля тощо [18, ст. 9].

Серед симптомів травм П. Штомпка виділяє шість основних. Першим є синдром відсутності (або недостатчі) довіри як до соціальних інститутів, так і до інших громадян. Другим – симптом пасивності, тобто апатія, відчуття свого безсилля (наприклад, відсутність інтересу до суспільних справ). Третім – орієнтація на сьогоднішній день і скорочення часової перспективи по відношенню до минулого. З цим часто буває пов'язаний четвертий синдром – ностальгія за минулим. П'ятий симптом – невизначений стан, занепокоєння, комплекс побоювань, страхів, тривожний настрій. Шостий – поява «моральної паніки». Тут автор має на увазі гарячі масові дискусії, суперечки, а також мобілізація соціальних рухів в якості, як правило, надмірної, неадекватної реакції по відношенню до одиничної події, що передувала цій реакції [18, ст. 10].

В одному зі своїх інтерв'ю [17], П. Штомпка, також говорив про механізми подолання культурної травми у контексті посткомуністичних країн. Вчений наполягає, що одним з ефективних механізмів є мобілізація людей, які намагаються подолати неприйнятні обставини, та залучення їх до певного роду діяльності. Тут він має на увазі освіту, як шанс покращити життя, отримати хорошу роботу. А також «підприємницький імпульс», тобто надання людям можливості самим дбати про свої економічні та соціальні потреби самим. Найважливішим ж механізмом подолання культурної травми, П. Штомпка вважає зміну поколінь. Адже вони будуть нести нові цінності та не мають досвіду культурної травми. Це буде так званим природним подоланням культурної травми.

Ми вважаємо, що наведені вище механізми подолання культурної травми є дуже доречними у контексті вимушеної міграції. Вимушена міграція, яка часто зумовлена, скажімо, військовими діями, руйнує повсякденність мігрантів та призводить до симптомів травми, про які, власне, писав П. Штомпка. Для того щоб впоратися з травмою, потрібно саме наявність соціального, фінансового і культурного капіталу. І в цьому контексті, ми погоджуємось, що освіта та самостійність в задоволенні економічних та соціальних потреб є суттєвою допомогою для мігрантів.

Нарешті, хочемо додати, що дослідники культурної травми продовжують свою роботу над даною теорією і після спільної книги. Наприклад, у своїй праці 2015 року Р. Ерман розмірковує про емоції [30]. Так, вчений вважає, що емоції є центральними для культурної травми. Він припускає, що культурні травми починаються з попередньої пізнавальної емоційної реакції на подію. Саме ця емоційна реакція порушує соціальне життя та провокує зусилля з боку груп носіїв, щоб згодом надати значення події. Іншими словами, без сильної емоційної реакції на подію не було б процесу травмування.

Травматичний досвід вимушених мігрантів розглядали також і інші вчені. Наприклад, Л. Кюей, власне турецький дослідник, писав про самостигматизацію як наслідок травми у вимушених мігрантів. Так, він зазначає, що самостигматизація складається з трьох вимірів: самостереотипізація, самоупередження та самодискримінація [39]. Такі три виміри автор виділяє на основі напрацювань американського вченого С. Хіншоу [36]. Так, Л. Кюей вважає, що «самостереотипізація відображає когнітивні аспекти соціальної категоризації (тобто "я є членом групи, що перебуває у неблагополучному, нижчому рівні"); самоупередження відображає емоційні аспекти диференціації ("Я – інший, я відхилений і заслуговую на цю ситуацію"); нарешті, самодискримінація стосується інтерналізованих моделей поведінки ("Я не маю однакових прав; я не можу робити те, що вони можуть робити")» [39, ст. 65]. Отже, на думку вченого, така внутрішня стигматизація стимулює цикл травматизації через зниження самооцінки та очікувань, змішано з емоціями гніву та сорому. Все це в свою чергу, веде до збільшення стигматизації у зовнішньому середовищі.

Звісно, має місце бути також і позиція політекономії вимушеної міграції. Так, С. Кастелз розглядає безперервне зростання потоків біженців, як продукт загального процесу глобалізації, який створив «систему вибіркового включення та виключення конкретних сфер та груп, яка підтримує та посилює нерівність» [25, ст. 16].

С. Кастелз вважає завданням сучасних соціологів аналіз нових характеристик вимушеної міграції в епоху глобалізації. Вчений заявляє, що «вимушена міграція не є результатом низки не пов'язаних надзвичайних ситуацій, а є невід'ємною частиною відносин Північ-Південь» [25, ст. 17]. Він підкреслює, що глобалізація збільшує економічну нерівність у всьому світі, а невдалі економіки фактично визначають слабкі держави. Саме в таких державах згодом йде сприяння конфліктам, безпорядку та зловживанням прав людини. Це, в свою чергу, призводить до масового сплеску різноманітних

форм міграції, які певною мірою «стирають різницю між вимушеною та економічною міграцією» [25, ст. 17].

Таким чином, на думку С. Кастельза економічна та вимушена міграції є тісно пов'язаними, більше того вчений вважає, що насправді часто їх неможливо розрізнити. Обидві типи міграції дослідник розглядає як форми вираження глобальної нерівності та соціальних криз, які набули обсягу та значення після витіснення біполярного світового порядку. Отож, вчений закликає до пошуків причин конфліктів та переміщень не лише на місцевому та регіональному рівнях, але в більш широких моделях глобальних змін. Щоб зрозуміти причини та наслідки вимушеної міграції, необхідний аналіз політичної економії, який би пов'язував глобальні економічні та політичні причини із способом їх впливу на місцевому та національному рівнях.

Окрім того, підкреслюючи, що конфлікти та вимушена міграція є невід'ємною частиною поділу Північ-Південь, дослідник також вважає, що Північні економічні інтереси (наприклад, торгівля нафтою, діамантами, або стрілецькою зброєю) відіграють важливу роль у початку або продовженні місцевих війн. Тому С. Кастельз вказує на неоднозначність зусиль міжнародного співтовариства (яким він вважає є потужні північні держави та міжурядові установи) щодо запобігання вимушеній міграції. Попри гуманітарну допомогу, миротворчі місії чи навіть військове втручання, в той же час Північ робить більше для того, щоб викликати вимушену міграцію, ніж зупинити її. [25]

Загалом, ми багато в чому погоджуємось з цим вченим. Наприклад, безперечно погоджуємось з аргументом С. Кастельза про те, що вимушена міграція має розглядатись в глобальному контексті. Проте, на нашу думку, деякі висловлювання вченого все ж є надто різкими. По-перше, про вплив глобалізації на збільшення нерівностей можна посперечатись, а по-друге ми не можемо мінімізувати й інші фактори виникнення конфліктів на місцевих рівнях. Наприклад, у випадку Сирії ми не маємо ігнорувати те, що сім'я Асадів

узурпувала владу та фактично вела диктаторське правління в країні. Отож, покладаючи всю відповідальність виникнення вимушеної міграції на глобалізацію та економічні інтереси розвинених країн, ми упускаємо багато інших важливих для соціологічного аналізу моментів. Так, нам складно погодитись з даним дослідником у тому, що вимушена міграція та економічна міграція у сучасному світі майже не різняться між собою. Ми вважаємо, що тут потрібно дивитись на мотивацію міграції. Звісно, війна призводить до економічних втрат, але чи є це основною причиною вимушеної міграції? Думаємо, що ні, оскільки, навіть, якщо мігрант залишається без дому чи роботи, та хоче переїхати у зв'язку з переживаннями за свій добробут, він все одно в першу чергу має страх саме за безпеку свого життя і життя своїх близьких.

Розглянуті в даному підрозділі поняття та концепції ми будемо використовувати як теоретичну основу для нашого дослідження.

1.3.2 Поняття соціальної адаптації та підходи до вивчення соціальної адаптації вимушених мігрантів

Почнемо з того, що досліджень, як і теорій щодо адаптації вимушених мігрантів таки бракує, оскільки всі в основному зосереджені на добровільних мігрантах. Навіть попри те, що криза вимушених мігрантів вже не є новим явищем, процеси їхньої адаптації залишаються недостатньо вивченими. Так, адаптація мігрантів відноситься до процесу, завдяки якому люди реорганізують або перебудовують своє життя після переїзду в новий соціокультурний контекст. Різні теоретичні моделі фокусуються на різних аспектах цього процесу. Соціокультурні моделі пов'язані з вимогами ефективної взаємодії в новому культурному середовищі (наприклад, Ward and Kennedy 1999) [24]. Моделі соціальної ідентичності зосереджуються на тому, як люди змирюються зі зміною уявлень про свою етнічну ідентичність в

результаті міжкультурного контакту (Ward et al. 2001) [62]. Економічні підходи зосереджуються на здатності мігрантів отримати доступ до ринку праці приймаючого середовища та відновити той рівень життя, що був перед міграцією (наприклад, Aysan and Berry) [21]. В цьому підрозділі ми розглянемо різні підходи до вивчення соціальної адаптації, що безпосередньо допоможуть нам краще розкрити процес соціальної адаптації саме вимушених мігрантів.

Проблеми соціальної адаптації мігрантів розпочали вивчати ще в 1920-1930-тих роках у Чиказькій соціологічній школі. Мабуть, найвідомішими в цьому контексті є Томас і Ф. Знанецький, які першими вивчали особливості адаптації польських емігрантів в Америці [54]. Саме вони переконливо довели, що процес адаптації особистості – це перш за все соціальне явище (до того поняття адаптації розглядалось переважно в рамках біології). Окрім цих дослідників, є ще і інші, теорії яких користуються популярністю. Так, найвідомішими в соціології є дві концептуальні моделі соціальної адаптації, що були розроблені Р. Парком і Д. Беррі.

Р. Парк описує рух від менш досконалих форм адаптації до більш досконалих – від конкуренції до конфлікту, акомодатії та асиміляції. Остання, за Р. Парком, є показником найкращого пристосування індивіда до нових реалій. Вчений визначив асиміляцію як «процес або процеси, за допомогою яких люди різного расового походження та різних культурних спадщини, що займають спільну територію, досягають культурної солідарності, достатньої для підтримання національного існування» [7, ст. 1].

Для Парка, асиміляція мігрантів, залучення етнічних груп до основного життя приймаючого суспільства вважалось прогресивним, незворотним та неминучим – отже, «прямолінійним». Проте, така модель адаптації фактично передбачала неминучу відмову від культури та цінностей подаючого суспільства. Окрім того, така прямолінійна асиміляція в приймаюче суспільство навряд чи колись спрацьовує, за винятком тих мігрантів, які вже володіють багатьма характеристиками домінуючих місцевих жителів на час до

прибуття в нове приймаюче суспільство. У випадку вимушених мігрантів, вважаємо, що ця теорія тим більше не спрацьовувала б. До того ж така модель може призвести до звеличування окремих країн та культур (що приймають мігрантів) над іншими (тими, що мігрують), І, власне, через це з часом дана теорія втратила свою актуальність [47].

Д. Беррі в його теорії акультурації виділяє чотири різні стратегії, якими можуть користуватися мігранти: 1) сепарація, 2) асиміляція, 3) інтеграція 4) маргіналізація. Стратегія сепарації включає підтримку мігрантами культури походження та неприйняття культури поселення. Асиміляція – це стратегія, при якій людина відмовляється від етнічної спадщини і замінює її новою набутою культурною ідентичністю. Інтеграція означає збереження культурної спадщини людини разом із набуттям деяких особливостей приймаючої культури. Стратегія маргіналізації передбачає відмову індивіда як від культури поселення, так і від культури походження. На відміну від Р. Парка, у концепції Д. Беррі найдосконалішим підсумком пристосування є інтеграція. В той час як інші форми соціальної адаптації передбачають певний нахил до самоствердження «своєї» спільноти на шкоду приймаючій (сепаратизація), або в бік прийняття цінностей домінуючої групи на шкоду інтересам «своєї» (асиміляція), або одночасну відмову як від «своєї» групи, так і від взаємодії з приймаючим співтовариством (маргіналізація), інтеграція передбачає гармонійну співпрацю обох сторін. Тобто, інтеграція передбачає взаємний, двосторонній процес і одночасні дії до зближення з боку домінуючих і не-домінуючих груп [23].

Так, у 2006 році Д. Беррі в співпраці з іншими дослідниками, провели велике міжнародне дослідження акультурації та адаптації молодих мігрантів у тринадцяти країнах. Вони дійшли висновку, що серед іммігрантів існує позитивна психологічна та соціокультурна адаптація, коли уряди підтримують інтеграцію. Після цього Дж. Беррі активно закликав уряди пропагувати етнічну ідентичність іммігрантів та «розробляти політику та програми, що

заохочують участь іммігрантів у повсякденному житті національного суспільства» [37, ст. 328]. Вчений М. Фазел також писав, що інтеграція до приймаючої спільноти безпосередньо пов'язана з позитивними результатами психічного здоров'я та соціальної адаптації серед мігрантів та біженців [31].

Концепція Д. Беррі нам, звісно, імпонує значно більше ніж Р. Парка. Але і у Д. Беррі є також критичні моменти, на які варто звернути увагу. Так, можна вважати, що концепт даного вченого представляє «надкультурний» погляд на процес адаптації мігрантів. Результат полягає в тому, що питання, не пов'язані безпосередньо з культурними контактами, недооцінюються. Цю критику також висловлює Річард Лазарус у коментарі під назвою «Акультурація - це не все» [40]. Лазарус стверджує, що незалежно від вимог, які впливають із контакту з новою культурою, процес переїзду ставить перед людиною інші великі стресові вимоги. Іншими словами, акультуративні вимоги – це лише підгрупа ширшої категорії вимог, які виникають в результаті переселення. Існує багато сценаріїв, за яких можна уявити, що пов'язані з культурою фактори (наприклад, зіткнення культурних світоглядів, релігійні відмінності, дискримінація) не є основними факторами в процесі адаптації. Для мігрантів, які переїжджають у суспільство, подібне за своєю культурою, втрата їхньої соціального капіталу або розлука з членами сім'ї може бути найскладнішими вимогами, з якими вони стикаються. Окрім того, у контексті вимушеної міграції, ми не можемо забувати про біженців та шукачів притулку, які часто проводять тривалі періоди часу в центрах розміщення (таборах), де вони мало контактують з більшістю населення. Для них ключовими проблемами можуть бути умови життя, незабезпеченість правовим статусом або відсутність змістовної повсякденної діяльності.

Вчені Глейзер і Мойніхан також, на відмінну від Р. Парка, стверджували, що іммігранти, загалом, не завжди несуть із собою власний культурний «багаж» до США, і їх етнічна приналежність не завжди зазнає неблагополуччя. Мігранти поєднують своє «старе Я» з «новими» культурними елементами, які

вони знаходять в Америці у відповідь на свої нові умови. Тобто, мігрантська етнічність змішується, щоб сформувати нові різні культури як способи адаптації мігрантів. У своїх напрацюваннях вчені надають вищий ступінь визнання стійкості етнічної приналежності мігрантів та підкреслюють різноспрямованість у адаптивній трансформації мігрантської етнічності [33].

Вчений А. Портес, у співавторстві з М. Чжоу, зазначає, що ключ до розуміння адаптації мігрантів полягає не в тому, чи зможуть вони повністю асимілюватися в приймаючому суспільстві, а в тому, в якому класі розширеного приймаючого суспільства вони будуть знаходитись [10]. Ця асиміляційна модель називається сегментованою та базується на ідеї, що моделі інтеграції мігрантів опосередковані різними типами капіталу, які вони принесли із собою, та різними типами капіталу, який вони побудували б у приймаючому суспільстві. А. Портес вважає, що прийняття світогляду і культурних традицій приймаючого суспільства не обов'язково стає першим кроком до соціальної та економічної мобільності. Навпаки, мігранти, що зберігають тісний зв'язок з національною спільнотою, можуть завдяки цьому мати кращі можливості для освітньої та економічної мобільності за рахунок використання матеріального і соціального капіталу, доступного в їх співтоваристві. Так, досліджуючи мігрантів в американському суспільстві, а також дітей мігрантів, що народились в Америці, вчений виділив кілька різних форм адаптації. Одна з них відтворює процес акультурації і паралельної інтеграції в середній клас; друга веде в прямо протилежному напрямку до постійних злиднів і асиміляції в нижчі верстви населення; третя постулює зв'язок між стрімким економічним розвитком і усвідомленим збереженням цінностей іммігрантського співтовариства і притаманною йому солідарністю. Вчені стверджують, що «становлення американця» (йдеться про дітей мігрантів) може бути як важким, травматичним досвідом, так і швидким, успішним процесом. На думку цих дослідників, складність асиміляції

залежить як від особистих якостей людини, так і від умов навколишнього його середовища [10].

В ще одній своїй праці А. Портес, у співавторстві з Дж. Румбаут, підкреслює, що для успішної адаптації існує багато небезпек. Серед них вчені наголошують на дискримінації, і зростаючій нерівності, високому відсотку маргіналізованого населення в містах, куди в основному потрапляють мігранти [48].

Хочемо звернути увагу також на модель акультурації, що базується на соціальній теорії ідентичності, розроблена Ф. Мохаддамом [45]. Це модель мобільності культурної інтеграції, також відома як модель інтеграційних стратегій. Вчений вивчав стратегії, що використовуються іммігрантами для покращення свого економічного та соціального статусу в Канаді, вивчаючи їхнє становище у двох вимірах: асиміляція проти збереження культурної спадщини та нормативна поведінка проти ненормативної. Нормативними вважаються стратегії, які не порушують статус кво і навпаки ненормативними, якщо вони сприяють негативним змінам в міжетнічній ситуації (наприклад, протести, демонстрації, бойкоти). Автор виділяє три основні сфери життя мігрантів: приватне життя, життя в їх етнічному суспільстві, де норми та цінності «їхньої рідної» культури займають домінуюче становище, та суспільне життя, де переважають «нові» цінності та норми.

Іншим фактором, що впливає на адаптацію чи дезадаптацію, є можливість або неможливість повернення до країни походження або міграції до третьої країни. Іммігрант хто знає або вірить, він може повернутися до свого старого оточення і підтримує близькість контакти за кордоном, можуть вагатися щодо змін. Особи, які мігрують проти своєї волі можуть саботувати себе несвідомо, відмовляючись досягти успіху в країні притулку не вибирає.

А. Вайнберг [63] бачить акультурацію як активну та пасивну особисту адаптацію до культури приймаючого суспільства. Цей дослідник підкреслює,

що інтеграція відбувається лише в тому випадку, коли пристосування було успішним, і іммігрант відчуває «приналежність» до приймаючого суспільства. Окрім того, він зазначає, що мігрантам доводиться боротися за економічну безпеку, соціальне прийняття та повагу людей, які знаходяться в його найближчому оточенні і коли соціально-культурна відстань між іммігрантом та приймаючим суспільством велика, адаптація стає важким завданням. Внутрішньо невпевнений у собі іммігрант, у важкій і не відразу успішній боротьбі за існування, може зіткнутись з психічними розладами.

Бар-Йосеф [22] приділяє увагу також приймаючій стороні, а саме спроможності приймаючої громади та її соціально-економічній та психологічній готовності прийняти іммігрантів. Вчений вважає, якщо вимушена міграція сприймається як процес десоціалізації, тоді адаптація може розглядатися як процес ресоціалізації. Таким чином, спільнота повинна бути готова дати мігранту час на навчання - методом спроб і помилок - перш ніж можна очікувати, що він прийме роль і соціальну ідентичність, що мають значення для нового суспільства. Як і Вайнберг, цей вчений також наголошує на можливих психологічних труднощах мігрантів у разі незадовільної успішної адаптації. Так, Бар-Йосеф зазначає, що приймаючі суспільства повинні забезпечити теплий прийом та негайний доступ до соціальних мереж, борючись із замкнутістю та самотністю, які породжують психологічні та психосоматичні розлади. Слід розвивати відповідні засоби спілкування, включаючи інформаційні бюлетені рідною мовою мігрантів. Вчений підкреслює, що тенденції десоціалізації повільно усуваються, коли сили ресоціалізації розширюються. Отож, за Бар-Йосефом, адаптація – це не впорядкована тимчасова послідовність фаз адаптації, а обмін між іммігрантом та суспільством.

У науковій літературі можна знайти різні визначення соціальної адаптації. Так, дослідник Бучанан вказує, що соціальна адаптація – це всеохоплюючий і безперервний процес, який допомагає людям змінити свою

поведінку, щоб створити більш гармонійні стосунки з навколишнім середовищем [46]. Визначення С. Фіске додає, що цей процес також спрямований на задоволення психологічних та соціальних потреб людини в оточуючому середовищі, що вимагає від людини постійних зусиль, щоб протистояти цим труднощам і вирішувати їх, і це є формою нормальної поведінки людини для досягнення сумісності та адаптації [32]. Є багато факторів, які допомагають людям адаптуватися до суспільства. Деякі з цих факторів пов'язані з самими людьми, інші – з сім'єю, школою, однолітками та ширшим співтовариством. Більше того, індивідуальні характеристики, такі як вік, фізичне здоров'я та досвід перед міграцією, також впливають на рівень індивідуальної адаптації [53].

У нашому ж дослідженні ми будемо використовувати визначення соціальної адаптації за Л. Корель: соціальна адаптація – це процес і результат пристосування особистості, соціальної групи, організації або товариства до внутрішніх і зовнішніх змін у суспільному та особистому житті [4, ст. 39].

Висновки до першого розділу

В даному розділі нами було розкрито сутність та характеристики соціологічних понять міграції, вимушеної міграції та соціальної адаптації. На основі розглянутих характеристик міграції та вимушеної міграції, було отримано таке визначення міграції: це добровільне, вимушене, чи примусове переміщення людей в межах своєї країни чи закордон, що супроводжується зміною соціуму. Вимушена міграція, в свою чергу, це зовнішнє чи внутрішнє переміщення, спричинене загрозою життю чи добробуту людей, що супроводжується зміною соціуму. Окрім того, було також розглянуте поняття «біженець» в міжнародному праві. Нами було описано шлях встановлення правового статусу поняття біженець, а також розглянуто основні документи в міжнародному праві, які регулюють дане поняття та визначають права біженців. Також, ми розкрили різновиди поняття «біженець», а саме –

біженець *prima facie*, біженець мандатний, біженець в русі, біженець де-факто, біженець сюр ля плас та транзитний біженець.

Було проаналізовано різні теоретичні підходи до вивчення вимушеної міграції, а саме: теорію виштовхуючих/притягуючих факторів Е.Лі; синтетичну теорію Д.Массея та його напрацювання про міграційні мережі; теорію культурної травми Р.Ермана, Дж.Александра, Б.Гізен, Н.Смелзера та П.Штомпки; травматичний досвід вимушених мігрантів та його наслідки, розглянуті дослідником Л.Кюей; позицію політекономії вимушеної міграції С.Кастельза.

В останньому підрозділі нами було сфокусовано увагу саме на понятті соціальна адаптація та на підходах до вивчення соціальної адаптації біженців. Було прийнято у нашому дослідженні використовувати визначення соціальної адаптації за Л. Корель: соціальна адаптація – це процес і результат пристосування особистості, соціальної групи, організації або товариства до внутрішніх і зовнішніх змін у суспільному та особистому житті. Та було розглянуто: концептуальні моделі соціальної адаптації Р.Парка, Д.Беррі; напрацювання Глейзера та Мойніхана щодо адаптивної трансформації мігрантської етнічності; сегментовану модель асиміляції А. Портес та М.Чжоу; модель інтеграційних стратегій Ф.Мохаддама; напрацювання А.Вайнберга; напрацювання Бар-Йосефа з його акцентом на приймаючій стороні вимушеної міграції.

Всі розглянуті поняття, концепції та підходи використано в нашому дослідженні як теоретичну та методологічну основу.

Розділ 2. Вимушені мігранти в Туреччині: огляд ситуації з сирійськими біженцями

2.1. Соціально-політичні передумови й наслідки сирійського конфлікту та правовий статус біженців у Туреччині

У цьому розділі ми розглянемо ситуацію з сирійськими біженцями в Туреччині. Все почалось з Арабської весни – низки протестів, демонстрацій, революцій у багатьох Арабських країнах. Ці події називають ще “арабським пробудженням”, бо вони знаменують повстання жителів проти керуючої влади, проти корупції, свавілля, бідності. На меті було фактично відстояти свою гідність та справедливість, проте, не все склалось так, як планувалось.

Так, 17 грудня 2010 року вуличний продавець овочів Мухамед Буазізі підпалив себе на знак протесту проти поліцейського свавілля в Тунісі. Його дія надихнула всю країну на протести в результаті яких 23-річне авторитарне правління президента Зіна Ель Абідіна Бен Алі було завершено фактично через 10 днів.

Згодом, натхненні подіями у Тунісі сусідні країни, також почали свої протести. Але не всі завершилися успіхом. Зокрема, в Сирії все почалось зі, здавалось би, невинного жесту – надпису на стіні школи в місті Дераа, зробленого школярами-підлітками. "Свобода, геть режим, твоя черга, лікарю" – саме з цього надпису, який мав на увазі президента Башара Асада, офтальмолога за фахом, почались події, що змінили життя країни назавжди [1]. Поліція майже одразу схопила школярів, а після цього спалахнули протести вже і в інших містах Сирії. Проте, на контрасті з Тунісом, у Сирії мирні повстання не принесли повалення режиму. Натомість почалась епоха переслідувань людей, ув'язнень, тортур, військових конфліктів.

Отож, не дивно, що у власному опитуванні The Guardian виявили, що відчуття гіршого стану, ніж до Арабської весни, було найвищим саме у Сирії – 75% респондентів вказали таку думку. Схожі результати були в Ємені (73%) та Лівії (60%). Саме в цих країнах мирні рухи закінчились трагедією. Ці ж три

країни в цілому шкодують про протести. Але решту п'ять країн, що брали участь в Арабській весні таки зазначають, що не шкодують про протестні рухи [42].

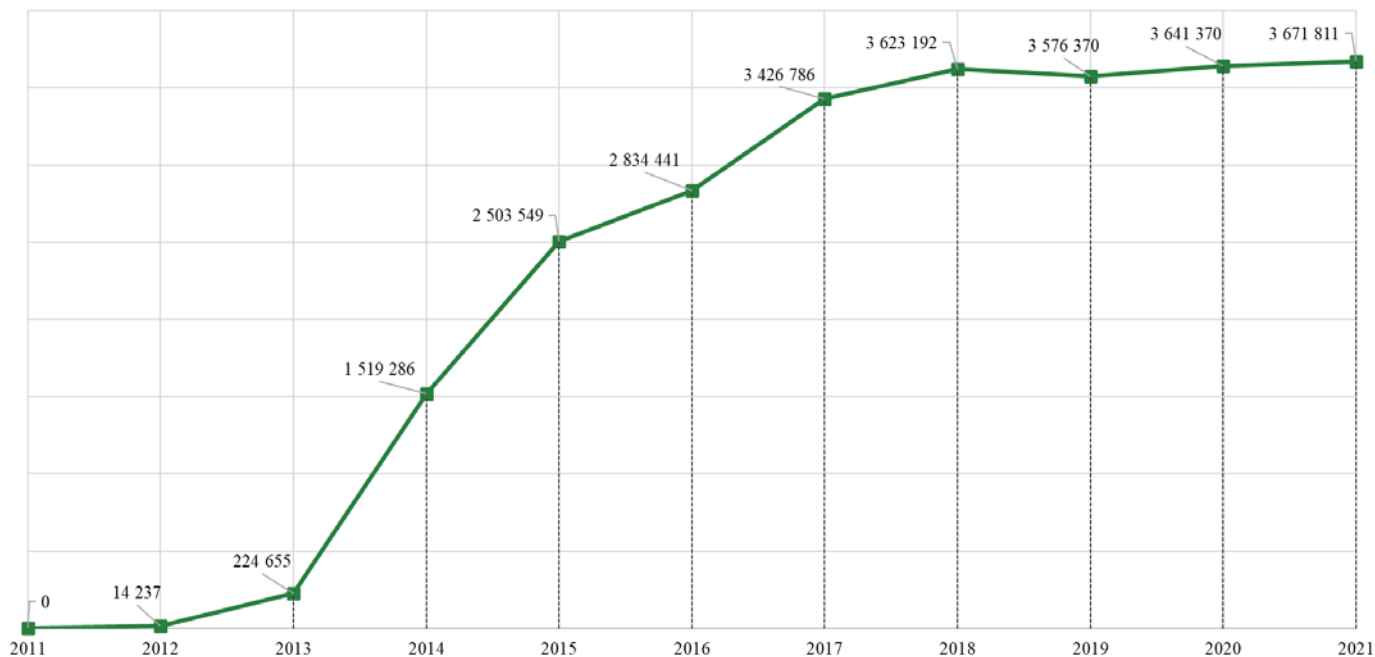
Протести у Сирії завершилися не просто суперечками, а громадянською війною, залученням інших держав, терористичних угруповань та в результаті призвели до однієї з найбільших гуманітарних криз у світі. В той же час, дані події стали також безперечним фактором виникнення глобальної кризи біженців.

Так, понад 6,6 мільйона сирійців були змушені покинути свою країну з 2011 року, а ще 6,7 мільйона людей залишаються внутрішньо переміщеними особами. Сирійські біженці шукали притулку у понад 130 країнах, проте переважна більшість, приблизно 5,5 мільйона біженців, знайшли притулок у сусідніх країнах – у Туреччині, Лівані, Йорданії, Іраці та Єгипті. Найбільша кількість біженців – 3.6 мільйона проживає в Туреччині. Це робить Туреччину країною з найбільшим населенням біженців в світі [58]. Власне тому ми і зосередили наше дослідження на сирійських біженцях, проживаючих в Туреччині.

Коли перша група з сирійських шукачів притулку прибула до Туреччини у квітні 2011 року, ніхто не було очікував, що криза триватиме так довго, і кількість біженців так сильно зросте. На той час сирійці могли в'їхати до Туреччини без візи і Анкара оголосила, що буде проводити політику відкритих дверей щодо біженців. Таким чином, будь-який сирієць, який будь-якими способами прибув до Туреччини, був би бажаним та прийнятим в країні. Все це, звісно, тому, що спочатку потік біженців передбачався обмеженим і тимчасовим. Після 2011 року сирійці навіть повертались додому в зв'язку з тимчасовою стабілізацією ситуації в Сирії. Однак у середині 2012 року припинення вогню та сплеск бойових дій спричинили потік прибулих біженців, який триває і досі. Розподіл сирійців під тимчасовим захистом в Туреччині за роками можна глянути на Рисунку №1 [61].

Рисунок №1

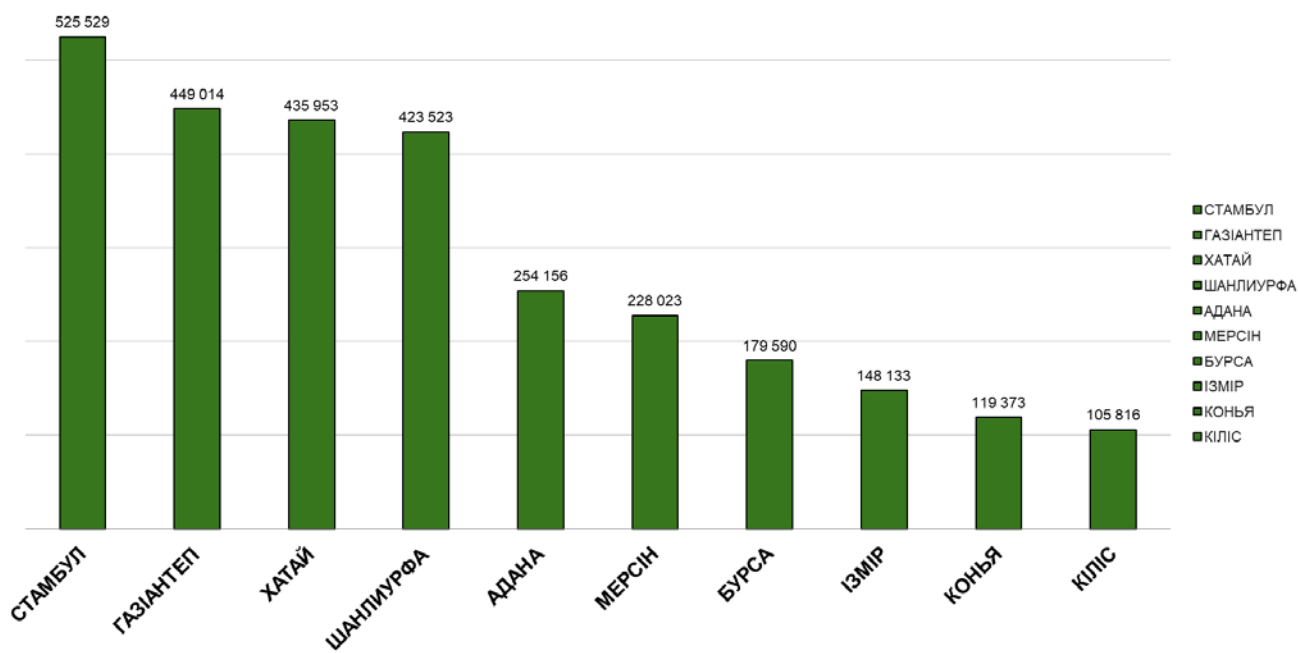
РОЗПОДІЛ СИРІЙЦІВ ПІД ТИМЧАСОВИМ ЗАХИСТОМ В ТУРЕЧЧИНІ ЗА РОКАМИ

Джерело: Міністерство внутрішніх справ Турецької Республіки Генеральний директорат з управління міграцією
*дані станом на 21.04.2021

В даний час понад 98% сирійців живуть у міських та сільських районах по всій території Туреччини. Менше 2% відсотків проживає в семи центрах тимчасового розміщення [61].

РОЗПОДІЛ СИРІЙЦІВ ПІД ТИМЧАСОВИМ ЗАХИСТОМ ПО ТОП-10 ТУРЕЦЬКИХ ПРОВІНЦІЯХ

Джерело: Міністерство внутрішніх справ Турецької Республіки Генеральний директорат з управління міграцією * дані за 21.04.2021

Рисунок №2.

Найбільше проживає в таких містах як Стамбул (523.067 осіб), Газіантеп (449.356 осіб), Хатай (435.881 осіб), Шанлиурфа (423.419 осіб). Зі статистикою в інших містах можна ознайомитись в Рисунку №2 [61].

Важливо зазначити, що Туреччина зберігає «географічне обмеження» до Конвенції 1951 року, про яке ми зазначали у попередньому розділі. Це означає, що тільки біженці, які мають побоювання стати жертвою через події, які відбуваються в Європі, можуть отримати статус біженця. Для біженців з Сирії ж Туреччина запровадила «тимчасовий захист» [12].

Так, в ситуації з сирійцями Туреччина ґрунтує свої діяння на таких головних правових актах: Закон про іноземців та міжнародний захист (2013) та Положення тимчасового захисту (2014). Відповідно, у статті 91 Закону №: 6458 про іноземців та міжнародний захист, тимчасовий захист визначається наступним чином: «Тимчасовий захист може бути забезпечений для іноземців, які були змушені залишити свою країну, не можуть повернутися в країну, яку вони покинули, і прибули або перетнули кордони Туреччини в ситуації масового напливу, що вимагає негайного та тимчасового захисту» [52].

Отож, найважливішим моментом тут є те, що законодавчі та адміністративні норми Туреччини, не дозволяють визначати сирійців як біженців. Державні установи та політики Туреччини утримуються від використання цього поняття, адже вважають, що це може спричинити або може сприйматися як покладення юридичних зобов'язань на країну. Тому доволі часто використовується поняття «шукач притулку» або, ще частіше, «гість». Отож, Положення про тимчасовий захист, яке набрало чинності 22 жовтня 2014 року, чітко визначило правовий статус сирійців у Туреччині, і також підкреслило, його особливості. Згідно з статтею №1 даного Положення «громадяни Сирійської Арабської Республіки, особи без громадянства та біженці, які прибули або перетнули наші кордони із Сирійської Арабської

Республіки, в рамках масового напливу або індивідуально, з ціллю тимчасового захисту, зумовленого подіями, що відбулися в Сирійській Арабській Республіці з 28 квітня 2011 року, будуть перебувати під тимчасовим захистом, навіть якщо вони подали заяву на міжнародний захист. Індивідуальні прохання про міжнародний захист не розглядаються під час здійснення тимчасового захисту» [52].

Таким чином, фактично сирійські біженці в Туреччині це особи з тимчасовим захистом. Такий захист включає в себе доступ до приймаючої держави, реалізацію принципу нонрефулменту та надання основних стандартів прав людини. Зокрема, забезпечується доступ до таких послуг як охорона здоров'я, освіта, соціальні послуги, а також право на доступ до дозволів на роботу та офіційне працевлаштування [56].

2.2. Особливості організації соціального захисту та створення передумов для соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині

В даному підрозділі ми детальніше звернемо увагу на особливостях організації соціального захисту сирійських біженців та на умовах в приймаючій країні, що зумовлюють соціальну адаптацію. Так, основи для працевлаштування передбачені Положенням про дозволи на роботу біженців під тимчасовим захистом від січня 2016 року, що надає право всім особам з даним статусом подати заявку на дозвіл на роботу та доступ до офіційного працевлаштування. Заява про дозвіл на роботу подається роботодавцем через просту систему в Інтернеті. Окрім того, багато зусиль прикладаються для того, щоб збільшити рівень офіційної зайнятості сирійців. Наприклад, у 2018 щорічні збори за дозвіл на роботу були зменшені приблизно на 40 відсотків для роботодавців, що приймають на роботу осіб з тимчасовим захистом [55, ст. 6].

Проте, знання про закони щодо регулювання дозволів на роботу залишається обмеженим, як з боку роботодавців, так і робітників. Це, звісно, призводить до проблеми нелегальної праці. Окрім того, існує багато різних

обмежень для сирійців – наприклад, кількість осіб під тимчасовим захистом, які працюють на робочому місці не може перевищувати десяти відсотків від кількості громадян Туреччини. Або ж максимум одній особі, яка перебуває під тимчасовим захистом, може бути дозволено працювати на якомусь виробництві чи компанії, чисельність працівників якої менше десяти людей. Також, для того, щоб офіційно влаштуватись на роботу людина має перебувати в Туреччині із статусом тимчасового захисту щонайменше 6 місяців. Працювати можна лише в місті, де особа зареєстрована, окрім виняткових випадків [56].

Окрім працевлаштування, хочемо виділити ще ситуацію з освітою сирійців в приймаючій країні. Кількість сирійських дітей, які навчаються, помітно збільшується з кожним роком, і це демонструє розуміння Туреччиною важливості рівня освіченості в інтеграційних процесах біженців. Так, у 2014-2015 навчальному році в Туреччині навчалось 230 тисяч сирійських дітей, 311 тисяч у 2015-2016 рр., 492 тисяч у 2016-2017, 610 тисяч у 2017-2018 та 643.058 у 2018-2019. Кількість, досягнута в 2019-2020 навчальному році сягнула 684.728 тисяч осіб. Хоча 87% цих учнів навчаються у державних школах, 13% з них (25.287 учнів) здобувають освіту в Тимчасових освітніх центрах, де мовою навчання є Арабська з інтенсивними курсами турецької мови [29, ст. 35]. Так, в 2016 році Міністерство національної освіти Туреччини здійснило важливі кроки для сирійських учнів в Туреччині. Першим з них була угода, укладена з делегацією ЄС у Туреччині, яка виділила 300 млн. євро від Фонду ЄС для біженців у Туреччині на витрати на освіту. Був зроблений ще один важливий крок у серпні 2016 року, коли Міністерство Національної освіти склало «дорожню карту» для навчання сирійських дітей у Туреччині. Це було помітною зміною порівняно з періодом 2011-2015 років, коли в країні не було продуманої системи залучення сирійських дітей до школи. Ця дорожня карта, яка була прийнята Міністерством, також встановила нову інституційну базу із формуванням «Департаменту міграції та освіти у надзвичайних ситуаціях» під

керівництвом Генерального Директорату з навчання впродовж життя [51]. Нове планування визначило інтеграцію сирійських дітей до турецької системи освіти як головну мету та врегулювало права біженців у національній системі освіти, а також різні послуги, які їм будуть пропонуватися. Окрім того, як результат таких кроків і досі відбувається поступова ліквідація тимчасових навчальних центрів.

В той ж час, Генеральний директорат навчання впродовж життя при Міністерстві національної освіти Туреччини докладає зусилля для збільшення участі сирійців у курсах турецької мови. У період між 2014 і 2019 роками загальна кількість сирійців у всіх вікових групах, які відвідували турецьку мову та інші безкоштовні курси, пропоновані Міністерством, становила 505.922 тисячі осіб [29, ст. 39].

Щодо фінансової допомоги сирійцям, то така також почалась у 2016 році, після заяви Туреччини та ЄС від березня 2016 року, яка зобов'язала ЄС перерахувати Туреччині 3 + 3 млрд. євро протягом 4 років, на використання для сирійських біженців. Така програма має назву «Програма допомоги соціальній згуртованості» та передбачає щомісячну виплату готівки в розмірі 120 турецьких лір (приблизно 12 євро за курсом НБУ 27.04.2021) на особу, що має міжнародний чи тимчасовий захист в Туреччині, та проживає поза таборами. Така допомога надається не всіх сирійцям, а лише певним категоріям: сім'ям з чотирма і більше дітей, сім'ям з великою кількістю утриманців (тобто ті сім'ї, у яких на здорового члена сім'ї перебуває 1,5 чи більше осіб, які перебувають на утриманні), батьки-одиначки принаймні однієї неповнолітньої дитини, сім'ї з членами, що мають осіб з інвалідністю, особам з інвалідністю понад 40%, самотнім жінкам, особам похилого віку від 60 років або старше, які живуть самі. Так, з 3.6 мільйонів сирійців таку допомогу отримують 1.5 мільйона (дані за 2019 рік) [29, ст. 41-42].

Тут варто зазначити, що незважаючи на роки спільного життя, значна частина сприйняття того, як живуть сирійці, базується на неповній та

недостовірній інформації, яка часто визначається плітками та дезінформацією. Одним з найважливіших питань у цьому контексті є поширене переконання про "фінансову участь держави", яка навряд чи відображає фактичну ситуацію. Так, дослідження показують, що близько 85% турецького суспільства вважає, що сирійці в Туреччині заробляють на життя державною допомогою. Коли турецьким респондентам було задано питання «На що живуть сирійці в Туреччині?», 84,5% респондентів відповіли «за допомогою турецької держави» [29, ст. 77].

У 2018 році Туреччина прийняла Національну стратегію гармонізації та План дій щодо реалізації концепції гармонізації. Такий документ був прийнятий з метою сприяння взаємній гармонізації між іноземцями, особами, що перебувають під тимчасовим і міжнародним захистом та турецьким суспільством. На меті також забезпечення іноземців знаннями та навичками для того, щоб вони були самостійно активними у всіх сферах соціального життя без допомоги інших. Так, вже і до COVID-19 в Туреччині були знаки того, що соціальна дистанція між людьми під тимчасовим та міжнародним захистом та населенням приймаючої країни збільшувалась. Про це, наприклад, свідчать дані Сирійського Барометру 2019 [29]. Дане дослідження передбачало опитування 2 271 громадян Туреччини з різних двадцяти шести міст, а також опитування 1.418 сирійських домогосподарств з п'ятнадцяти різних міст. Окрім того, було проведено 20 фокус-груп: 12 з громадянами Туреччини та 8 з сирійцями в чотирьох різних містах (Анкара, Стамбул, Газіантеп та Хатай). Дослідження також проводилось у 2017 році, тому дослідники неодноразово звертались до нього за порівнянням. Так, респондентам надали список з 10 варіантів та попросили обрати найбільш підходящу фразу (або декілька) для опису сирійців у Туреччині. Це питання, породило одне з найбільш вражаючих відмінностей у відповідях, отриманих у 2017 та 2019 роках. Воно виявило зміну сприйняття сирійців турецьким суспільством. У 2017 головною відповіддю на це запитання було: «Вони є жертвами, які врятувались

переслідування/війни» – 57,8%. У 2019 цей варіант був лише четвертою найбільш часто згадуваною відповіддю – 35%. Так, найчастіше обирали варіант: «Вони небезпечні люди, які завдадуть нам чимало клопоту в майбутньому» – 42%. Далі слідувало: «Це люди, які не захищали свою батьківщину» – 41,4% та «Вони є для нас тягарем» – 39,5% [29, ст. 54-55]. Отож, відповіді, які респонденти обирали найчастіше відображають сприйняття загрози, соціальної дистанції та тривоги. Дослідники підкреслюють, що наразі є необхідним вивчати чому сприйняття суспільства так змінилось.

Припускаємо, що це спричинено тиском від масового зростання населення і відповідно конкуренцією за роботу, політичними іграми, культурними відмінностями і тд. Наприклад, ще до пандемії 71% сирійських домогосподарств не мали доступу до кваліфікованої чи надійної роботи. В той же час ситуація з працевлаштуванням у самих громадян Туреччини також була складною – національний рівень безробіття 13,9% та рівень безробіття серед молоді – 27,1%. З пандемією справи стають ще гіршими. Так, станом вже на червень 2020 року, внаслідок COVID-19, принаймні 1,8 мільйона сирійців в Туреччині живуть за межею бідності, включаючи 280 000 мешканців, що живуть в крайній бідності [55, ст. 7].

Вартим уваги є також випадок вбивства поліцією сирійського дев'ятнадцятилітнього хлопця в турецькому місті Адані. Інцидент відбувся 27 квітня 2020 року під час карантину. На той момент, в зв'язку з пандемією, турецькою владою було введено обмеження на перебування за межами дому для людей віком до двадцяти років. Можливим був вихід з дому лише за наявності офіційних документів про працевлаштування чи інших серйозних причин. Але ж, як відомо, до пандемії, 84% сирійських домогосподарств повідомили, що мають хоч одного члена родини, що працює і з них лише 3% працювали будучи офіційно зареєстрованими з відповідним соціальним забезпеченням та мінімальною заробітною платою [57, ст. 9].

Відповідно, не всі могли забезпечити себе таким офіційним документом, який робив би виключення на заборону виходу із дому. Так, вранці поліція побачила Алі на вулиці та хотіла перевірити його документи. Хлопець ж почав втікати від поліції через що отримав смертельний постріл в серце. За словами родичів, Алі йшов на роботу, не маючи документу на дозвіл, і тому намагався уникнути поліції, щоб не отримати штрафу, який сім'ї було б складно оплатити. Цей випадок, звісно, ж отримав широкий резонанс в суспільстві. І факт приналежності Алі до сирійської національності лише загострив ситуацію, так як ставилось під підозру убивство за ознакою національної нетерпимості. Самі турки також були обурені випадком, активно обговорювали чому не можна було зробити вистріл хоча б в ногу, а не в серце та поширювали в соціальних мережах хештег «Де вбивці Алі». Поліцейський, який скоїв вбивство, був відсторонений від служби та заарештований. Сім'я Алі вимагає довічного ув'язнення [19].

І хоча громадяни Туреччини показали свій осуд щодо вчинку поліції, і президент Реджеп Ердоган публічно висловив співчуття родині Алі, цей випадок таки залишає за собою багато питань та причин для холоду між сирійцями та турками.

Отож, соціальна дистанція з роками зростала, а з приходом пандемії взагалі є ризик втрати прогресу, досягнутого до цього часу для сприяння соціальній згуртованості. Адже, доданий стрес може напружити відносини в суспільстві ще більше. Це безперечно ще раз демонструє потребу та важливість досліджень питання сирійської кризи біженців.

Висновки до другого розділу

У другому розділі нами було розглянуто соціально-політичні передумови й наслідки сирійського конфлікту. Так, було здійснено аналіз

подій в Сирії та спричиненої ними вимушеної міграції до Туреччини в хронологічному порядку. Ми представили статистичну інформацію щодо перебування сирійців в Туреччині, а саме їх кількість – розподіл за роками, та їх розподіл по турецьких провінціях, що приймають найбільше біженців.

Окрім того, було розкрито особливості правового статусу біженців в Туреччині. Так, сирійські біженці в Туреччині перебувають у статусі осіб під тимчасовим захистом. Такий захист включає в себе доступ до приймаючої держави, реалізацію принципу нонрефуглменту та надання основних стандартів прав людини. Зокрема, забезпечується доступ до таких послуг як охорона здоров'я, освіта, соціальні послуги, а також право на доступ до дозволів на роботу та офіційне працевлаштування.

Також ми розглянули основні закони та акти щодо поводження з біженцями, акцентуючи увагу на тих, що стосуються соціального захисту біженців та створення передумов для їх соціальної адаптації. Так, мова йшла про основи працевлаштування біженців в приймаючій країні, ситуацію з освітою біженців, фінансову допомогу біженцям тощо. Розглянуто також було національну стратегію гармонізації та план дій щодо реалізації концепції гармонізації. Цей документ був прийнятий з метою сприяння взаємній гармонізації між іноземцями, особами, що перебувають під тимчасовим і міжнародним захистом та турецьким суспільством. Окрім того, на основі турецьких досліджень, було проаналізовано стан відносин між приймаючим населенням та біженцями. Зокрема, виявлено, що соціальна дистанція між сторонами з роками збільшується, а в умовах COVID-19 потребує особливого фокусу. Це, власне, ще раз продемонструвало важливість дослідження соціальної адаптації сирійських біженців в Туреччині.

Розділ 3. Чинники та перспективи соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині (за результатами дослідження)

3.1. Методологія якісного дослідження

Основою емпіричної частини дослідження було проведення глибинних інтерв'ю з сирійськими біженцями, проживаючими в Туреччині. В додатках міститься детальна інформація щодо методології якісного дослідження (гайд, характеристика респондентів).

Об'єкт: сирійські біженці у Туреччині.

Предмет: чинники соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині.

Мета: виявлення чинників соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині.

Завдання:

- Виявити чинники та бар'єри соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині
- Виявити роль приймаючої країни в соціальній адаптації сирійських біженців
- Виявити роль міжнародних організацій в соціальній адаптації сирійських біженців у Туреччині
- Окреслити перспективи соціальної адаптації сирійських біженців у Туреччині

Гіпотези:

- Найбільшим бар'єром у соціальній адаптації біженців є незнання мови приймаючої держави
- Травматичний досвід біженців ускладнює їхню соціальну адаптацію
- Якщо б у біженців була можливість переїзду в більш розвинену країну, то вони б нею скористались

- Позитивним чинником соціальної адаптації є наявність соціального капіталу в приймаючій країні
- Роль приймаючої країни в соціальній адаптації біженців є визначальним чинником соціальної адаптації
- Чим довше проживає біженець в Туреччині, тим більш інтегрованим він є
- Сусідство Сирії та Туреччини зумовлює позитивний чинник соціальної адаптації (через культурну та релігійну схожість)

Метод дослідження, його обґрунтування та формування вибірки. В емпіричній частині дослідження, задля досягнення поставленої мети, було використано метод глибинних напівструктурованих інтерв'ю. Нами був обраний цей метод, перш за все, через сенситивність теми дослідження. Так, ми вважаємо, що саме цей метод дає змогу отримати деталізовані, глибокі дані. За допомогою попередньо підготовленого гайду (див. додаток №1), було опитано 14 респондентів. При формуванні вибірки використовувався метод снігової кулі. Обмежень для респондентів не було, єдиною умовою було те, що вони є вихідцями Сирії, які прибули до Туреччини в пошуку притулку. Допускались також біженці сюр ля плас, тобто особи, які не були біженцями при виїзді з Сирії, але стали такими пізніше, бо не змогли повернутись до країни свого походження через небезпеку. Окрім того, для було опитано респондентів з різним легальним статусом в Туреччині: і тих, хто перебуває під тимчасовим захистом, і тих, хто вже зміг отримати дозвіл на проживання або турецьке громадянство. Інтерв'ю проходили переважно англійською мовою. Проте, для уникнення викривлених результатів, ми вирішили включати і тих респондентів, які знали лише арабську мову. В такому разі на інтерв'ю був присутній перекладач, з яким попередньо було домовлено та проговорено всі деталі. Для того, щоб мінімізувати дискомфорт респондентів та налагодити з ними хороший зв'язок, перекладачем була людина з їхнього оточення, якій респонденти довіряли. Таким чином, було опитано 7 жінок та 7

чоловіків. Обсяг вибірки у якісному дослідженні, тобто кількість респондентів, що підходять для якісного дослідження, не вирішується чіткою формулою, а є повністю залежним від специфіки дослідження, його цілей та мети. Окрім того, у якісному дослідженні вибірка може будуватись в міру просування дослідження [28]. Цим, власне, і керувались ми. Кількість респондентів була зумовлена отриманням насиченості даних. У додатку №2 можна ознайомитись з характеристиками респондентів, найстаршим респондентом була жінка у віці 59-ти років, наймолодшим – жінка у віці 20-ти. Всі респонденти мали різні демографічні та соціально-економічні характеристики (тривалість перебування в Туреччині, рівень освіти, вид діяльності тощо). Проведення інтерв'ю з перекладачем арабської мови дозволило нам отримати інформацію від респондентів з різними освітніми характеристиками – від тих, хто закінчив вищий навчальний заклад, до тих, хто ніколи в житті не ходив в школу. Це дало нам доступ до інформації від людей з вразливих груп – серед респондентів були ті, хто отримував фінансову підтримку від міжнародних організацій, бо мали фінансові труднощі, була також мама дитини з фізичними обмеженнями. Це, таким чином, забезпечило інклюзивність вибірки.

Умови проведення глибинних інтерв'ю: інтерв'ю проводилася у зручний для респондентів час. У зв'язку з карантинними обмеженнями, інтерв'ю проводилось онлайн, у форматі відеоконференції Zoom. З усіма респондентами було також здійснено попередню розмову чи листування, для того, щоб пояснити мету дослідження, розвіяти їх страхи щодо анонімності даних тощо.

3.2. Чинники та бар'єри соціальної адаптації сирійських біженців

Для початку хочемо уточнити, що чинники, які сприяють успішній соціальній адаптації сирійських біженців, у смисловому відношенні схожі на

бар'єри. Відмінність лише у позитивному чи негативному прояві. Тому надалі бар'єри будемо розглядати як негативні чинники соціальної адаптації.

Перш за все, перед тим як розпитувати біженців про їхню адаптацію в Туреччині, ми дізнавались їх передісторію. Тобто стимули для переїзду, мотивацію вибору саме Туреччини, сам процес підготовки до міграції тощо. Так, 13 респондентів назвали причиною свого переїзду в Туреччину війну в Сирії, бомбування чи переслідування і відповідно через це страх за життя своє та близьких. *«[Переїхав] через жорстоку війну, яка не розрізняла людей від каміння, не показала милосердя до нікого, я дуже боявся».* Респондент №8.

«Я навчався в місті, яке було під контролем уряду. В університеті, я відкрито висловлювався проти влади, і моє ім'я попало в їхні списки. Я мав друзів, які були заарештовані через те, що навіть просто публікували щось в Фейсбуці проти влади. Тому я покинув місто Хомс і повернувся до Ідлібу. Але там почались бомбування, мій кузен постраждав від них, а нормальної медицини у нас навіть не було. Були лише волонтери медсестри, які лікували в закинутих школах чи будинках. Я залишився спершу в Ідлібі, бо там дійсно в мені була потреба. Відкрив фізіотерапевтичний центр і не брав ніяких грошей у людей, бо їм просто не було чим платити. Але під час одного з бомбувань і мій будинок, і фізіотерапевтичний центр було зруйновано. І це було початком кінця. Кінця мого проживання в Сирії. Я побачив як одним днем руйнується все над чим працював, і боявся, що так одного дня можуть зруйнувати і моє життя, моє існування. Тобто страх вже взяв силу. Окрім того, звісно були інші причини, як наприклад, екстремальні ісламістські групи з інших країн, які навідувались до нас, я не розумів чому вони тут, ми почали революцію заради демократії, заради свободи, а не для того, щоб вчитись як молитись чи як одягатись жінкам. Тому я вирішив, що з мене досить, я вже не міг справитись з ситуацією». Респондент №11

Характерно, що деякі респонденти (чоловіки) спочатку приїжджали в Туреччину не на довгий термін, щоб допомогти облаштуватись їх сім'ям, а

згодом повертались в Сирію. Вони хотіли боротись за перемогу опозиції та допомагати місцевим людям, але всі в кінцевому результаті все одно переїхали в Туреччину на постійне проживання, через те, що також вже не могли боротись зі страхом за життя чи своє здоров'я. *«Спочатку ми з братом приїхали, зняли квартиру, організували меблі, а потім привезли в Туреччину наших батьків. Після цього я повернувся до Сирії...я був молодим, думав про Французьку революцію, про Кубинську революцію, кричав собі з друзями, що ми переможемо обов'язково. Думав демократія для всіх...але ми програли, ми зіткнулись з найгіршою диктатурою в світі. В світі, розумієте! Отож, після того як перевіз батьків в Туреччину, я повернувся до своїх друзів в Алеппо. Був там десь 10 місяців, робив все що міг...працював в медичному пункті, куди привозили людей після бомбування. Працював в гуманітарній організації, розвозили продукти людям. А тоді Алеппо було оточене, не було ні роботи, ні виробництва, нічого...Один період я працював на місцеві новини "Алеппо сьогодні", щось як журналістський центр. Я, звісно, просто там асистував, нічого не знав про журналізм. Один наш друг пропав безвісти, двоє загинули, мене викрали після одного сюжету новин і катували десь тиждень. Я не боявся самої смерті, але я бачив дуже багато людей, які втратили свої ноги чи руки, стали інвалідами. І цього я боявся більше, ніж смерті. Мої батьки часто отримували новини, що мене вбили, і вони неодноразово хотіли їхати за мною. Тому я вирішив, що досить. Я зробив все, що міг...Але ми програли. Я вирішив остаточно переїхати».* Респондент №7

Страх за життя не так домінував лише у одного з чотирнадцяти респондентів: *«Мій тато був відносно багатим. А ще я був однією дитиною в сім'ї, і в нас є закон, за яким, якщо ти одна дитина, один син точніше, то не зобов'язаний йти в армію. Тому фактично мої обставини не були такими жахливими як у інших. Наш будинок не був розбомблений, бо ми жили в багатому районі. Нас бомбили всього 3 чи 4 рази. Звісно, у нас не було інтернету 6 місяців, зовсім води не було місяців два, електрики 8 місяців. Але*

ми знаходили вихід. Та я не хотів там жити. Війна це не тільки про побутові чи фінансові проблеми, страх за життя, війна це про ментальність, про таку іншу сторону життя в країні. І от ця ментальність, відчуття страху навіть не за саме життя, а просто за проживання тут, тривога...Я не відчував себе добре в Сирії. Моя мама також хотіла переїхати, але тато був категорично проти. Він відчував якусь втрату гордості, коли йшлося про переїзд, був дуже впертим. Тому я переїхав сам». Респондент №6

Серед опитаних був також біженець сюр ля плас. «У нас було кілька інцидентів, вибухів поблизу району, але нічого такого серйозного, ми не планували переїхати до Туреччини. Проте, ми часто їздили туди-сюди, щоб відвідати деяких батькових друзів і повернутися. Ми робили це ще з 2008 року сім'єю. Отже, ми поїхали лише з метою подорожі і не роздумували про те, щоб залишитися тут, але після того, як ми прибули, ситуація почала погіршуватися, і друг мого батька, він турок сам, наполягав, що він може знайти йому роботу, і ми можемо тут оселитися. Ми боялись повертатись, тому вирішили спробувати. Тобто, власне, ми переїхали до того, як серйозні жахливі речі почали ставатись». Респондент №5

Обирали Туреччину люди переважно, не надаючи, самому процесу вибору багато значення. Це, власне, і є однією з визначних характеристик вимушеної міграції – люди залишають все, що мають, та переміщаються будь-де, де є безпека. Так, одними з причин вибору Туреччини люди називали, звісно, безпеку, а також географічну близькість (про що, власне писав ще Е. Равенштайн [27], якого ми згадували у першому розділі). Окрім того, бачимо також підтвердження теорії Д. Массея [43], який зазначав, що мігранти не обирають заможну країну, а скоріше керуються вибором тієї, з якою у них є зв'язки.

«Туреччина, бо найближче. Тай мала тут братів і сестер, тому мені було легше сюди». Респондент №1

«Я спробував спершу поїхати до Кувейту, бо там живуть мої батьки, але там дуже складно отримати візу. Я не зміг...впевнений, що не зміг, бо молодий сирієць, тож другим доступним вибором була Туреччина. Я вибрав її, бо мій брат був у Туреччині, і з усіх інших арабських країн вона найбезпечніша». Респондент №10

Щодо підготовки до переїзду, то у всіх біженців все склалось по-різному. Хтось готувався до переїзду, як і в плані документів, так і фінансів, роботи. А хтось переїжджав абсолютно без нічого. Вісім респондентів прибули до Туреччини нелегально.

«Ми, мої діти і я, нічого не готували, не мали навіть ніяких документів, ніяких грошей. Пересікали кордон нелегально, брат і мій чоловік нас зустрів одразу. Чоловік переїхав раніше, бо працював, щоб заплатити за наше нелегальне перевезення. Тобто заплатити людям, які організували все. Вони були турками. Це звичайна справа, таких так званих організацій багато. Потім проблем не було, просто отримали тимчасовий захист, ну як не було... черги, звісно, були жахливими. Люди не спали ночами, стояли в черзі за документом». Респондент №1

Окрім, звичності організації нелегальних перетинів кордону, респонденти також вказували на свій спокій при такому ризику: *«Кожного дня у тебе літають бомби над головою, звісно, що не легальний перетин кордону тебе вже зовсім не лякає». Респондент 11*

Були також ті, хто спочатку їхали транзитом в Ліван, а звідти до Туреччини. Такий шлях був зумовлений географічною зручністю – дорогу через Ліван обирали ті, чий домівок в Сирії знаходились ближче до кордону з Ліваном. Транзитом обирались і інші країни в окремих випадках:

«Мій чоловік був засновником гуманітарної організації, і його переслідували. Ми втікали саме тому, я не знала, що вони [уряд] зроблять йому чи нам, моїй дочці. Я з дочкою приїхали легально через Ліван. Через Ліван було логічніше,

бо близько. А мій чоловік нелегально спершу дібрався до Йорданії, йому було надто небезпечно їхати через Ліван, бо влада б його могла зловити».
Респондент №2

Перші відчуття в приймаючій країні у респондентів були позитивними: *«Я була дуже щасливою, коли приїхала сюди, бо в Сирії мій дім було знищено, і я дуже довго не мала де жити. Жила по різних родичах. А в Туреччині, через те що мій чоловік поїхав першим, він назбирав грошей, працюючидесь рік. І ми пожили в брата днів з десять, а потім вже орендували своє житло».*
Респондент №1

Особливо респонденти відзначали відчуття безпеки та різницю в політичному режимі приймаючої країни: *«Якщо порівнювати з Сирією, то мій Боже, та я в найдемократичнішій країні світу. Настільки у нас було жахливо все в плані диктатури. Пам'ятаю мої перші часи в Туреччині, я продавав баклаву напроти дорогого готелю. І там була група опозиції, яка організувала протест проти Ердогана. Вони кричали різні слогани, мали постери проти президента. Я був в шоці, я був наляканий. Він президент, а люди протестують проти нього отак от публічно. Я думав приїде поліція, я хотів бігти ховатись. Це було просто незабутньо. Я думав вау, яка неймовірна ця демократія. Нам [Сирії] теж вона потрібна».* Респондент №7

Не обійшлося, звісно, без культурного шоку, який, зокрема, був загострений через те, що майже всі респонденти до міграції до Туреччини, ніколи не були закордоном: *«В Сирії взагалі було складно отримати закордонний паспорт. Нас запитували куди, чому їдеш. Студентам взагалі було майже нереально виїхати, бо спочатку хотіли, щоб ми пройшли армію. Тобто, щоб ми не втекли. Плюс економічна ситуація була погана, ми не могли дозволити собі просто подорожувати. Перед переїздом в Туреччину, я ніколи не був закордоном. Уявіть як все для мене було новим, шокуючим. Мова це навіть банально. Для мене дивним було все. Починаючи з будинків, навіть вони в Туреччині так відрізняються. Я відчував себе наче на іншій планеті.*

Наприклад, у них будинки з трикутними дахами, а у нас такі були лише у дуже заможних віллах. Велика рідкість. Я приїхав і думав собі «але ж турки наче не такі багаті». Їжа була ще одним шоком. Я ніяк не міг до неї привикнути, а зараз вже люблю більше, ніж сирійську. Звички потрібно було міняти. Наприклад, у нас електрика дуже дешева, а в Туреччині я ніяк не міг зрозуміти чому вони включають світло лише в тій кімнаті, де сидять. Потім вже почав звикати, що всюди треба виключати, бо дуже дорого». Респондент №11

У перші часи найскладніше довелось тим, хто не мав жодних знайомств в Туреччині, і не мав ніякого фінансового капіталу.

«Ми не мали нікого в Туреччині, коли приїхали. Ми просто ночували в парку два дні. Нас було 25 людей, вся родина. Мій брат вже був одружений і переїжджав зі своєю сім'єю також. Мої тітки, дядьки та їхні діти також були з нами. Мій кузен якраз зараз є моїм чоловіком, ми одружились пізніше в Туреччині. Це була зима і ми дуже боялись. Не знали ні мови, ні людей. Не знали де зупинимось. Але ми були вимушені, через бомбування в Алеппо. Нас фактично зловила поліція на кордоні, але вони просто дозволили нам пройти. Хоч це було і нелегально. Була зима і з нами було багато дітей, то ж вони просто над нами змилювались. Згодом після двох днів у парку, нас побачила турецька сім'я, і забрала до себе на два-три дні. Нам пощастило, бо член цієї сім'ї знав арабську, а моя мама також була однією з нас, хто добре розмовляв саме офіційною арабською. Бо знаєте арабська ж ділиться на дві, формальна і ні. Так як більшість з нас до школи не ходили, то формальної не знали. Словом, тоді ця сім'я зв'язалась з якоюсь гуманітарною організацією, здається турецькою, яка виділила нам житло. Там ми прожили десь два-три місяці, поки наші чоловіки працювали і накопичували гроші для оренди власного житла». Респондент №3

Найлегше, відповідно, було тим, хто приїхав легально, мав чіткий план та підтримку у вигляді соціальних зв'язків та фінансових заощаджень.

«Мій тато не хотів, щоб я був в Туреччині, тому він не дуже підтримував мене фінансово, але хоч 1500 доларів дав. І я вже мав тут друзів, які були в Туреччині рік. Їхні батьки допомогли їм фінансово, і вони відкрили тут стартап. А потім запросили мене сюди. Я працював з ними перший час і це було значно легше, ніж для інших біженців». Респондент №6

«У мене є 13 дядьків, майже всі в Туреччині, це всі брати моєї мами. Ми як футбольна команда. Звісно, я хотів стати на ноги сам, але знати, що ти не самотній це дуже добре. Наприклад, я не жив з ними, але друзі мого кузена з Алеппо переїхали до Стамбулу і вийшли зі мною на зв'язок, запропонували орендувати квартиру разом. І от я вже жив з друзями, це були хороші часи». Респондент №7

Лише двоє з чотирнадцяти респондентів знали турецьку мову до прибуття в приймаючу країну. Це, власне, було зумовлено їхньою етнічністю. Так, один респондент був туркменом, і відповідно, спілкувався турецькою як рідною мовою все життя, хоча вся його сім'я та родина вже поколіннями народжувались та проживали в Сирії. Інший респондент не так ідеально володів мовою, але також знав, бо мав вірменське коріння: *«Мама моєї бабусі – вірменка з Туреччини. Вона жила в Туреччині, а потім переїхала до Сирії. Так ми отримали знання турецької... Але, коли ми переїхали моя турецька була не така вже й добра. Так, я знав її з сім'ї, але насправді ніколи не вивчав її, тому безперечно мовні труднощі все одно були». Респондент №5*

Власне, саме незнання мови визначалось респондентами як найбільший бар'єр в їх адаптації. Тому, наша перша гіпотеза підтвердилась.

«Батьки не відправляли мене вчитись, я ніколи в житті не ходила до школи, сама навчилась писати та читати, з допомогою мами трішки. Тому турецька, зовсім чужа мова, це взагалі для мене було складно. Я пробувала безкоштовні курси, але мені було надто важко вивчити цю мову. А ще й я завжди маю бути з дитиною, нема часу. Мені складно тут з лікарями, вони

дуже інші до нас. Я приходжу з власним перекладачем. Але якось я прийшла сама і секретарка просто мене вигнала, бо я не могла говорити турецькою».

Респондент №3

«Навіть я, хто знав турецьку мову і дивився турецьке телебачення ще з дитинства, не міг розуміти багато речей, особливо в школі, де йшлося про академічні терміни. Це було дійсно складно, через це мені прийшлося вчитись в школі для слабкіших учнів». Респондент №5

«Найкраще це знати мову, це в пріоритеті адаптації». Респондент №13

«5 місяців тому хворіла коронавірусом і я навіть не ходила в лікарню, просто місяць була вдома. Я говорила з моїм родичом, який є лікарем в Сирії і консультувалась з ним. Якби вже дуже потрібно було я б просто шукала англomовного лікаря, бо інакше було б складно отримати консультацію».

Респондент №2

Окрім того, респонденти ділились тим, що незнання мови викликає осуд та грубість від місцевих жителів: *«Коли я іду кудись в урядові установи, я стикаюсь з багатьма проблемами, відчуваю наче вони грубі зі мною лише через те, що я сирійка і не знаю турецької. Коли я в автобусі чи трамваї я не хочу говорити арабською навіть по телефону, розумієте. Щоб не виникало проблем, лишніх поглядів».* Респондент №9

Разом з мовою, для біженців також було складно адаптуватись до нової культури. Респонденти зазначали, що саме культурні особливості могли стояти на заваді до порозуміння між приймаючим суспільством та вимушеними мігрантами.

«Турецький народ він не відкритий світові, турки дуже по-своєму патріотичні, я б сказав неймовірно патріотичні...це може зіграти важливу роль». Респондент №8

«Я не міг налаштувати міцний зв'язок з турками так само, як із сирійцями. Можливо через проблеми з комунікацією. Можливо, через культурні проблеми. Але набагато простіше спілкуватися з сирійцем, з тим, хто може тебе повністю зрозуміти у всіх планах, на відміну від тих, хто не має терпіння слухати тебе». Респондент №14

Проте, навіть попри труднощі, респонденти не дуже виявляли охоту до вивчення турецької мови. Наявність безкоштовних курсів також не надто допомагала їм, бо у когось просто не було бажання або часу на них. Так, навіть після років проживання в Туреччині, ніхто з респондентів (окрім двох, які вже знали мову до переїзду) не знає мови на рівні вільного спілкування.

«Мене питають: «оо а чому твоя англійська краща, ніж турецька»? Та тому що на моїй роботі потрібно англійську, так у мене більші можливості. А от турецьку вчити в мене немає мотивації. Останній місяць я почала вчити так, бо зараз мені потрібно. Зараз вивчаю з приватним вчителем. Раніше вчила безкоштовно, але на таких курсах ти зазвичай вивчиш лише базові потреби. Але взагалі чому мені це має бути потрібно? Вони не дозволяють мені нічого, вони не дають мені громадянства, яке моє право тут? Я не маю тут прав. Якщо вони хочуть нас мотивувати хай забезпечать роботу за умови, що ми вивчимо турецьку. Треба мотивувати людей, а не думати про нас як про гостей». Респондент №2

«Я працював переважно з гуманітарних організаціях, і лише для сирійців. Тобто знання турецької мені не було потрібне. Я не ходив на курси мови просто тому, що не було часу. Я працював багато». Респондент №11

«Коли ти їдеш в Європу першим, що ти там робиш це йдеш на мовні курси і курси для пізнання культури. Але на початку кризи Туреччина цього не зробила, дуже-дуже на жаль. І зараз люди сваряться на пустому місці. Просто тому що вони один одного не розуміють, як і в плані мови, так і культури. Але виправляти це вже може бути пізно. Деякі люди тут вже

майже десяток років, для чого їм мова, якщо вони вже звикли до цих труднощів і взагалі до всього. Думаю, Туреччині варто було ввести ці курси як обов'язок, а не як альтернативу». Респондент №7

Окрім того, деякі респонденти зазначали, що знання мови не завжди багато чого змінює в плані ставлення населення до них: *«Навіть наші діти, які тут народились, які знають турецьку краще ніж арабську, вони все одно страждають від расизму. Вони чують «не грай з цією дитиною, він з Сирії».* Респондент №14

Так чи інакше, мовний та культурний чинники однозначно займали важливу роль в соціальній адаптації сирійських біженців. Якщо мовний та культурний аспекти були складністю для біженців, то релевантність соціокультурних систем Сирії та Туреччини в плані релігії дещо рятувало ситуацію. Більше того, деякі респонденти, навіть, якщо не були задоволені своїм життям в Туреччині, все одно залишились би в ній саме через релігійну подібність.

«Не хочемо переїжджати в будь-якому разі, бо нам хочеться бути в мусульманській країні перш за все, тай хочеться бути ближче до Сирії». Респондент №4

Ті, хто хотів би переїхати, все одно звертають увагу на релігійний контекст приймаючого суспільства.

«Переважно думаю про переїзд до Канади. Тому що я вже знаю англійську мову, і також там хороший ринок для моєї спеціальності. Окрім того, там є деякі штати, де велике населення мусульман, відповідно там є всі сервіси для мусульманського стилю життя. Я не є дуже релігійною людиною, але я трохи консервативний. Тому я б хотів будувати сімейне життя там, де я б зміг дотримуватись свого стилю життя. Це, фактично, одна з найбільших причин чому я не поїхав в Швецію чи Німеччину, а обрав саме Туреччину». Респондент № 6

Наступним хочемо розглянути легальний чинник. Під легальним маємо на увазі статус перебування сирійців в Туреччині та його вплив на соціальну адаптацію. Так, серед опитаних нами респондентів, троє отримали турецьке громадянство, троє мають дозвіл на проживання, та вісім перебувають під тимчасовим захистом. Останній отримати найлегше, решту – доволі складно.

«Я мала тимчасовий захист лише перший рік. Я була в черзі 6 годин, щоб отримати цей документ. Але потім мій батько помер і я хотіла поїхати до Сирії. Мені б не дозволили з тимчасовим захистом. Я б просто втратила можливість повернутись. Тому я подала заявку на дозвіл на проживання. І зараз я живу вже в такому статусі роками. Так я зустрілась з мамою в Дубай минулого року. Якби у мене був статус тимчасового захисту я б ніколи не могла вже виїхати, а потім просто повернутись назад. За дозвіл на проживання потрібно було заплатити багато грошей, і кожного року поновлювати його». Респондент №2

Щодо турецького громадянства, то процедура його отримання викликає більше питань, ніж відповідей. За словами респондентів, в Туреччині немає ніякого порядку щодо цього: *«Я мала отримати турецьке громадянство, пройшла вже 4 етапи, але згодом мене просто викреслили з системи без ніяких на те причин. Це не тільки зі мною сталось, 7 тисяч людей того ж місяця опинились в такій ситуації. Я думаю вони просто не могли справитись з великою кількістю роботи, з усією цією документацією. І просто вирішили когось викинути, почати заново. І ти не можеш ніяк оскаржити це рішення, абсолютно ніяк. Окрім того, ти не можеш ще раз податись на громадянство. Ти можеш це зробити лише, якщо уряд сам вирішить тебе потенційним кандидатом, і надішле тобі запрошення».* Респондент №2

«Моєму батьку подзвонили і запросили отримати громадянство. Я зовсім не знаю чому, він навіть не працював. Через його запрошення можна було податись також дружині і його дітям, які не мають власної сім'ї. Нам сказали, що процедура займе від шести місяців до одного року. Пройшло два з

половиною роки – ми нічого не отримали. Більше того, наші анкети просто випали з системи. Все...нам нічого не пояснили. Подати якусь апеляцію чи щось таке неможливо. Це вплинуло на всі мої плани, бо я спеціально проживав з батьками весь цей час тільки заради цього. Через три місяці мені особисто подзвонили і запросили отримати громадянство. Отака от ніяка система. Знову чекаю вже 7 місяців, тепер лише я і мої брати. Ми вже просто шукаємо якісь зв'язки, може так вийде». Респондент №7

З тих респондентів, які таки отримали турецьке громадянство ніхто не мав проблем. Всі вони бачать певні переваги у своєму теперішньому статусі: *«Три роки тому отримав турецьке громадянство, бо в мене є освіта, хороша робота. Думаю, тому запросили отримати громадянство. Але взагалі немає чітких критеріїв, немає якоїсь процедури. Це просто лотерея, гра шансу. Я отримав можливість працювати офіційно, подорожувати в інші країни, бо турецький паспорт, звісно, кращий ніж сирійський. Але це все – я просто отримав свої права людини. Ну згодиться, що можливість офіційного працевлаштування, наприклад, це просто базове право людини. Тобто, я не отримав нічого екстра, просто відчуття того, що я людина». Респондент № 6*

«Принаймні, я почуваюся більш захищеним, розумієте...я відчуваю, що можу бути в Туреччині, і в гіршому випадку, мені не доведеться турбуватися про те, що у мене немає будинку, куди можна повернутися. А от ті, що під тимчасовим захистом хвилюються про можливе повернення в Сирію». Респондент №5

Легальний статус має значний вплив на життя сирійців у Туреччині в плані законів. Наприклад, особи під тимчасовим захистом не мають права вільно пересуватись по країні. Такий закон Туреччина впровадила з метою підтримки безпеки та громадського порядку 5 січня 2016 року. Як відомо, у 2015-2016 році у Туреччині відбулось близько 20-ти атак, нанесених терористичними організаціями, які використовували ситуацію з напливом

сирійців в Туреччині. Тому влада стала особливо звертати увагу на виявлення біженців причетних до злочинів, контрабанди чи тих, хто мав стосунок до терористичних організацій [64]. Цей закон був згаданий абсолютно всіма респондентами, адже всі з них початково були у статусі тимчасового захисту та мали дотримуватись такого правила. Закон викликав абсолютний резонанс під час наших інтерв'ю. Всі респонденти вказували його, коли йшлося про бар'єри соціальної адаптації, відгукувались про нього емоційно та з сумом, відчуттям несправедливості.

«Це просто противно, цей закон жахливий. Ми і так приїхали з Сирії, бо нам вже було достатньо не людського ставлення, а тут цей закон просто змушує жаліти про переїзд сюди». Респондент №12

«Цей закон дуже поганий. Я люблю подорожувати, я люблю рух. Я хочу насолоджуватись життям. І, знаєте, зараз я просто вже беру і ризикую. Я їжджу без дозволу, а коли поліція мене зупиняє, я починаю просто їх просити, переконувати, що я нічого поганого не зроблю ніде. Допмагає те, що я знаю турецьку і, звісно, що я туркмен. Я давлу на те, що ми з ними одне ціле. Переважно це працює. Але це так принизливо. Так принизливо, ви не уявляєте. В мене багато турецьких друзів, яких я обожаю, але я надаю перевагу не подорожувати з ними. Бо одного разу я спробував, і коли нас зупинили, мене відчитували, перевіряли, мені було так соромно. Наче я другий сорт. Друзі, звісно, намагались вмовити поліцію також. Казали, що беруть відповідальність за мене на себе. Це було жахливо і несправедливо. Після цього я вирішив завжди пробувати подорожувати самому, або з сирійцями, бо вони в такій ж ситуації як я. Звісно, я і розумію, що багато сирійців роблять помилки. Поводять себе погано. Але я людина, я хочу права. Респондент №7

«Я хочу почувати себе рівним. Я ж теж тут живу, працюю. І без ніякої допомоги держави. Чому я не можу пересуватись як хочу». Респондент №14

Серед законів чи правил згадувався також такий: *«Коли сирієць купує авто, то номери мають винятковий вигляд. Але це для всіх іноземців. На початку номера обов'язково є буква М – з турецької musafir – гість. Це спричиняє проблеми. Потім водії в трафіку сигналять і часто викрикують, що от ці сирійці понаїхали, не вміють водити чи щось таке. Деколи я в машині зі своїми друзями, турки починають сигналити, я через вікно говорю їм своєю турецькою, навіть з Газіантєпським акцентом «чого сигналиш»? А він тоді каже «ой, вибач-вибач я думав ти сирієць, а не турок». В таких випадках я думаю краще б я не знав турецької, щоб не чути таких дурниць».* Респондент №7

Хоча і Туреччина, і Сирія є переважно мусульманськими країнами, все ж в Туреччині навіть закони, пов'язані з релігією, є абсолютно іншими. Наприклад, шлюб з більш ніж однією жінкою є забороненим, на відмінну від Сирії. Так, це призводить до проблем реєстрації дітей з таких шлюбів: *«В мене був випадок, коли один пацієнт привів свого сина. Син був від другої дружини. Ми хотіли для нього отримати один препарат, але дитина просто не була зареєстрована. Точніше він дитина з мамою, але без батька. Батько просто не може бути вказаним для нього і в лікарні ми не могли прийняти його підпис на згоду плану лікування та препаратів. В Туреччині є така собі книга сім'ї, в якій міститься інформація про батька, мати та їхніх спільних дітей. Але, так як ця дитина не від першої дружини, а друга дружина просто напросто в Туреччині не може бути легально зареєстрована, то і дитина не зареєстрована. Дитина має прізвище цієї другої дружини відповідно, а прізвище батька ні. Другу дружину офіційно зареєструвати точно неможливо, а от для дитини може і є якісь шляхи, не знаю. Проте, з мого досвіду як і у дітей з таких шлюбів, так і у других дружин завжди якісь проблеми з документами».* Респондент №11

Маємо зазначити, що проживання у статусі тимчасового захисту має і свої переваги. Наприклад, безкоштовні мовні курси, безкоштовна освіта,

медицина тощо. *«Ми можемо отримати безкоштовну медичну консультацію, лікування. Є також курси не тільки для знання мови, а для отримання легких робіт. Наприклад, там курси як плести килими, чи виробляти щось руками, чи працювати там, де ремонтують телефони. Словом, щось що допоможе знайти легку роботу. Я на такі не ходив, але чув про них».* Респондент №8

«Добре, що підтримав уряд в плані освіти. Наприклад, якщо сирієць подає заявку в державний університет і скажімо, це бакалавр, то всі чотири роки будуть безкоштовними. Але якщо він перевищить цю кількість років, бо не здасть якийсь екзамен, то тоді цей додатковий рік він повинен платити як звичайний студент. При рішенні отримати освіту потім може бути легше навіть з громадянством, кажуть є такі шанси». Респондент №10

Одним зі складних моментів є офіційне працевлаштування для осіб з тимчасовим захистом. І це підводить нас до наступного чинника – соціоекономічного. Тут ми маємо на увазі наявність житла – з ним проблем не було у жодного з респондентів, та наявність роботи, доходів – тут є декілька аспектів. Перш за все, у всіх респондентів не було проблем з роботою, всі відносно швидко знайшли джерело доходів та деякі змогли повністю зреалізувати свої мрії, добитись успіху в кар'єрі. Ми вбачаємо в цьому, звісно, позитив.

«Перші декілька місяців я не могла знайти ніякої роботи, але потім все налагодилось. Почала працювати в неурядовій організації. Я почала вчити англійську, бачите зараз я вже добре говорю. Турки часто говорили мені, що після зустрічі зі мною вони по-іншому думають про сирійців. І в мене появилась ідея чому ми не маємо місця, де сирійці і турки могли б проводити час разом, вчити щось. І чотири роки тому я вирішила відкрити місце, де можна вчити англійську. Це місце одночасно кафе. Але це було дуже складно, бо в Туреччині сирійцям неможливо відкрити заклади для навчання. Це лише для навчання, все решту можна відкрити, магазин, ресторан чи щось там.

Тому я мала оформити документи на свого друга турка. Та все вийшло і я дуже рада, тепер у мене є власна справа і місія». Респондент №2

«Першого ж місяця, коли переїхав отримав роботу. Я випустився в університеті Хомс в Сирії на фізіотерапевта. А в Туреччині одразу ж почав працювати за спеціальністю. Для цього пройшов інтерв'ю і також тест, все було легко». Респондент №11

«Для мене особисто я більш щасливчик ніж і сирійці, і турки. Я працюю на престижній роботі, заробляю в три рази більше, ніж мінімальна зарплата, тай взагалі більше ніж люди тут заробляють». Респондент №6

Проте, ситуація потребує вдосконалення, адже багато осіб з тимчасовим захистом не є офіційно працевлаштованими, що зумовлює їх роботу без договору, страховки тощо. Це, в свою чергу, призводить до нерівних умов праці, оплати, та навіть конфліктів між приймаючим населенням та біженцями.

«Ми страждаємо від несправедливих законів. Наприклад, те, що нам дуже складно отримати дозвіл на роботу. На кожного сирійця чи просто іноземця має бути 5 турецьких працівників, здається 5. Тож багато стартапів чи компаній не влаштовують людей офіційно і це означає, що працівники завжди ризикують, вони не мають страховки. Їх можуть вигнати з роботи без попередження». Респондент №9

«Для підприємців, наприклад, торговців, наш приїзд був прекрасною можливістю. Вони збагатились неймовірно – уявіть з зарплатою на одного турка ви можете взяти двох, а то й трьох сирійців. А ще й ні страховки, ні фактично ніякого офіційного працевлаштування». Респондент №8

«Іноді турки скаржаться, коли сирійців наймають на роботу. Але вони [сирійці] отримують нижчу зарплату, ніж громадяни Туреччини, тому що їм потрібні ці гроші, їм потрібно зводити кінці з кінцями. Ось чому вони приймають таку заробітну плату і працюють неофіційно. А турки не бачать

повної картини. Вони бачать, що сирійський робітник замінює турка. Фінансово ця країна страждає, в Туреччині взагалі самим і туркам важко. Ось що створює всі ці проблеми. Тож це стає ще однією причиною чому турецький народ злиться на сирійців». Респондент №5

«Перед тим як я отримав турецьке громадянство у мене була така проблема. Пішов працювати по заклику друга. З опису вакансії я мав був офіцером логістики в одній компанії. Я працював з ними один місяць...два тижні ми сиділи в офісі, а третій тиждень вони мали відправку від продавця до покупця, і тому ми, співробітники (у компанії було всього 5-6 людей, всі вони були турецькою сім'єю, і ми були 3 сирійцями) почали працювати фізично. Одного дня у нас був 12-годинний робочий день, і вся команда працювала так важко. Моє тіло боліло, я навіть не міг нормально рухатись, тому не міг приїхати на роботу. А потім вони сказали мені...мій друг сказав мені, що вони не хочуть продовжувати працювати зі мною. І я не отримав компенсації за той час, який я витратив на них. Навіть хоча я приходив весь час з 8 ранку до 6 вечора. Тож такі ситуації трапляються часто». Респондент №5

Не зважаючи на труднощі, респонденти зазначали, що саме робота чи навчання в університеті допомогло їм адаптуватись в новому суспільстві. Окрім того, вони наголошували на тому, що зайнятість дозволила їм налагодити відносини з місцевим населенням, отримати друзів, колег тощо.

«Моя робота допомогла мені адаптуватись. Бо завдяки їй я збільшив своє оточення». Респондент №14

«Якщо ти навчаєшся в університеті, ти не відчуваєш расизму так багато. Бо студенти знають один одного, допомагають один одному, потребують один одного. Кидаєш там комусь конспекти, виручаєш. І людина тебе пізнає, знає, що ти така ж як всі. Так само з роботою, колеги тебе вже знають як людину. Але зазвичай, люди контактують на іншому рівні...коли купують щось, коли продають, коли орендують житло. Відповідно в таких взаємодіях немає

персональної складової, немає зв'язку. І люди діють, базуючись на своїх упередженнях, на ментальній картинці, яка склалась у них в голові один про одного. І в таких взаємодіях немає часу, щоб розбити ці упередження, змінити картинку». Респондент №13

«Чесно кажучи, у перші місяці у мене не було друзів турків, я спілкувався дуже обмежено, скажімо, коли потрібно було купувати у них щось, але тепер, оскільки я студент, у мене є кілька турецьких друзів. Звісно, все одно не всі зі мною близькі, бо не люблять арабів, але декілька друзів у мене таки є і я цьому радий. Мені подобається тут навчатись». Респондент №10

«На роботі, якщо ти здружишся з турками, вони ж тоді тебе знають як людину. Бачать, яка ти насправді. І тоді таких вже проблем немає».
Респондент №9

Тим, хто підпадає під програму допомоги, яку ми згадували у другому розділі, виплачували кошти міжнародні організації. Таких респондентів було всього троє.

«Мій чоловік не дозволяє мені працювати, але в цілому я б і так не могла, через хворобу моєї дочки. Ми отримуємо гроші від гуманітарної організації, це десь 480 лір на всю сім'ю, 120 на кожного. Але це дійсно дуже мало». Респондент №3

Решту ж респондентів ніколи не отримували ніякої допомоги, навпаки, на їхню думку, питання виплат додало більше проблем між приймаючим населенням та біженцями, адже викликало помилкову думку у турків про те, що всі сирійці отримують кошти та ще й за рахунок їх держави. Окрім того, більшість респондентів або ніколи взагалі не чули про допомогу міжнародних організацій, або ставились до неї скептично.

«Багато людей думають, що ми отримуємо фінансову підтримку від уряду Туреччини, але правда полягає в тому, що більшість з нас ніколи про таке навіть не чули. Люди, яких я особисто знаю, ніколи не мали жодної підтримки

від уряду. Ще річ у тім, що статистика показує, що на сирійців витрачається багато грошей, але я не знаю, куди ці гроші йдуть...я не знаю. Це може бути поділено на університети, тобто університетські рахунки, лікарняні рахунки. Я не впевнений...не знаю, куди ці гроші йдуть точно. Але ми не отримуємо на руки ніяких виплат». Респондент №5

«Більшість гуманітарних організацій, так вони приносять їжу людям, але розумієте, вони там і для того, щоб зібрати дані, щоб витратити кошти...політичні кошти. Щоб змінити культуру людей, наче через навчання. Вони там, щоб змінити структуру суспільства, або вплинути на думки і вибори людей. Тобто у них всіх свої порядки денні, у них свої альтернативні причини допомагати. Це просто ще один бізнес. І повірте, люди, які кажуть вам щось інше про гуманітарні організації, вони просто або надто наївні, або хочуть виглядати краще, більшою людиною». Респондент №6

«Ми не отримували допомоги від міжнародних організацій. І взагалі ми проти цього, це питання гідності, ми ж можемо працювати. Для чого нам ця допомога. Дайте нам роботу. Але я, звісно, розумію, що є люди, яким ця допомога дуже потрібна». Респондент №7

Окрім помилкових уявлень приймаючого населення щодо виплат біженцям, респонденти говорили і про інші причини холоду чи непорозуміннь між турками та сирійцями. Так, важливу роль відіграє політичний чинник. Тобто, політична ситуація в приймаючій країні та світі загалом. Зокрема, респонденти відчували себе використовуваними в програмах політиків, та зазначали, що політичні виступи впливали на погіршення ставлення приймаючого населення до біженців. Відзначити варто також ЗМІ і їх негативний дискурс в темі сирійських біженців. Відповідно, негативне ставлення турків, а також страх за своє перебування в країні погано впливали на соціальну адаптацію біженців.

«Уряд просто використовує нас, щоб отримати підтримку від тих турків, що загалом за теперішню владу. Так вони підтримують емоційність виборців. І окрім того, вони використовують нас, щоб отримати кошти від міжнародних організацій чи просто інших країн. Туреччина діє як буфер, щоб стримувати надходження сирійців до Європи, і такий сервіс дуже добре оплачується. Так я бачу цю ситуацію». Респондент №6

«Турки судять про нас через телебачення. Чують там всі ці заклики, що ми погані, нас багато, від нас треба позбутись. По телевізору розказують, що от стільки потребує бідних турків, а влада займається біженцями. Турки відповідно зляться». Респондент №9

«Так, як ми приїхали дійсно величезним числом людей, а ще Туреччина була задіяна в багатьох військових конфліктах, то економіка дійсно потерпала. Уряд намагається це ховати дурними способами. Уряд вибрав шлях підтримки сирійців, а опозиція фактично вирішила критикувати все, що уряд робить не так і пояснювати це нашою присутністю. Це спричинило ненависть у турків, і вони пояснюють всі свої фінансові проблеми нами». Респондент №14

«Кожні вибори вони говорять про те, що відправлять сирійців додому. Люди не знають, що буде з ними в майбутньому». Респондент №12

Продовжуючи тему взаємовідносин біженців та приймаючого населення, ми хочемо детальніше зупинитись на проблемній стороні цього питання, адже часто респонденти відзначали досвід дискримінації, расизму, упереджень, саме через вороже ставлення приймаючого суспільства. Такий досвід однозначно впливає на соціальну адаптацію біженців, і звісно ж, в негативному прояві.

«Мені часто кажуть «оо ти не видаєшся сирійкою зовсім». Вони кажуть це через те, що я говорю англійською, є сучасною. Але мене це ображає, що значить я не як сирійка, маю вважати це за комплімент?». Респондент №2

«Коли я кажу людям, що я сирієць, вони кажуть: «ні, ніяк». Переважно через те, як я виглядаю, я просто доволі білий. Ви знаєте, що сирійці виглядають темношкірими часто...тому турки, вони дискримінують за певними...я не знаю, як це пояснити...вони думають, що всі сирійці виглядають однаково».

Респондент №5

«В мене риси обличчя доволі азійські, очі мають такий вигляд. Деколи турки питають мене звідки я, а я кажу вгадай. Вони, не підозрюючи, кажуть «будь звідки небудь тільки не з Сирії, їх не люблю». А я кажу, звісно, сирійці ж не люди...потім, коли виявляється я не казах чи узбек, то вони вибачаються кажуть «я не мав на увазі всіх сирійців вибач-вибач». Респондент №7

У респондентів такий досвід проявлявся на різному рівні. Хтось не мав серйозних проблем: *«Я жив в багатьох містах Туреччини і ніколи не мав проблем з турками. Але часто, коли мене запитували звідки я родом, почувши з Сирії, вони кидали такий, знаєте, незадоволений погляд. Але це максимум. Я розумію їх, бо не всі сирійці ангели».* Респондент №11

А в когось такий досвід був доволі травматичним та, в тому числі, демонстрував саможестигматизацію біженців: *«В більшості я не зазнаю дискримінації...Але у мене є деякі випадки. Наприклад, коли я навчався в середній школі...у нас була школа, яка приймала сирійських студентів у другій половині дня. Отож, коли я зі своїми однокласниками йшов до школи, а учні турки виходили зі школи, вони почали знущатись над нами різними образливими словами, тільки через те, що ми сирійці. Ми просто пройшли повз них, і після того, як ми пройшли приблизно 10 метрів, вони почали кидати в нас камінням. Один камінь потрапив мені в потилицю, мені наклали три шви в лікарні. Мої друзі були розлючені, казали «ми їм покажемо, ми не можемо цього дозволити». А я казав їм, щоб вони заспокоїлись, це трапляється з нами біженцями як...як з людьми, які платять ціну за тих, хто ображає їх [турків]. Тобто гнів турків може бути зумовлений навколишнім середовищем, може вони просто бачили погані приклади сирійців. І це ціна, яку ми біженці*

платимо...за тих хто створює поганий образ нас [сирійців]. Іноді хороший платить ціну поганого... за дії поганого. Тому я повинен був заплатити ціну».

Респондент №5

«Я зустрічався з туркенею, але її сім'я була дуже проти, що я сирієць, тому ми розійшлись. Тепер це певна травма, навіть коли є можливість якихось відносин, я уникаю, щоб не повторилось такої ситуації». Респондент №7

«В Сирії також був расизм в мій бік. Мені казали ти туркмен, ти з Османської імперії. А в Туреччині мені кажуть ти сирієць, ти араб. Хто я? Вже не знаю, що відчувати. Через це в мене дійсно були психологічні проблеми, важко зрозуміти хто ти. Зараз я навчився насолоджуватись своїми травмами, своїми труднощами. Якщо не робити так, то ти просто рано чи пізно знову дістанеш психологічні проблеми». Респондент №7

Відповідно, як наслідок упереджень, расизму чи дискримінації, респонденти свідчили про нерівність в приймаючій державі: *«Думаю, що система в цілому більше схиляється до турецького народу. Дозвольте пояснити...якщо сирійський хлопець йде до відділку поліції та розповідає, що з ним щось сталося, швидше за все, його справа не буде сприйнята як серйозна або буде припинена».* Респондент №5

В той же час, незважаючи на свої труднощі чи образи, біженці підкреслювали, що і самим туркам не завжди приходиться легко. Так, вони зазначали, що економічна ситуація в країні впливає на всіх, і також може бути чинником загострених відносин у суспільстві.

«Самі турки дуже втомлюються через робочий час. Особливо, люди, які працюють на уряд...здаються не щасливими, тому часто вони погано ставляться до нас саме в таких урядових установах. Я не знаю, чи це через надмірну роботу, або їм не платять. Але навіть іноді, коли вони мають справу з громадянином Туреччини, вони роблять те саме. Розумієте, в Туреччині і самі турки лише працюють і працюють, у них немає часу просто подихати.

Мінімальної заробітної плати, яку вони отримують, недостатньо, щоб забезпечити їм щасливе життя...для досягнення щастя у своєму житті, для балансу між роботою та особистим життям. Тому вони багато працюють і самі не мають час розважатись. Їх треба розуміти». Респондент №5

Також варто виокремити чинник недобровільності міграції. Сам факт примусової міграції передбачає, як правило, незапланований переїзд, почуття фрустрації, спонтанну потребу у встановленні нових соціальних зв'язків, і побудові нового життя загалом. Все це, відповідно, може значно відстрочити соціальну адаптацію та стати бар'єром на шляху до неї.

«Коли я приїхала в Туреччину в мене взагалі не було ніяких очікувань, ніяких потреб. Я просто лише боялась. Я не думала про роботу, про освіту. Не думала, що буду робити. Я лише хотіла знати, що буду в безпеці, бо була страшенно налякана. І безпека у мене появилась, це було основним. Але будувати все заново було вдвічі складніше, коли ти цього не планувала і не хотіла». Респондент №9

Окрім того, характер такої міграції впливає на саме уявлення та ставлення місцевого населення до вимушених мігрантів, а останні в свою чергу повинні прикладати додаткових зусиль для руйнування стереотипів, упереджень та для кращих взаємовідносин: *«Розумієте, є 4 мільйона сирійців в Туреччині, вони не обирали приїхати сюди. Сюди приїхали всі: і добрі люди, і злі, і злодії, і кримінал. Вони не прості мігранти, які, наприклад, приїхали на навчання. Для навчання люди здають тести, готуються, борються за стипендію. Звісно, потім при знайомстві у місцевого населення такі мігранти викликають лише захват. А Туреччина приймає всіх. Тому я завжди кажу, що важливо просто працювати над тим, щоб люди розуміли, що погані сирійці не репрезентують всіх сирійців. Я завжди кажу своїм сирійським друзям, щоб не ображались на турків, а старалась показати наші хороші сторони». Респондент №14*

Останнім, але не менш важливим чинником ми хочемо виділити індивідуальний досвід біженців. Так, наявність успішного досвіду соціальної адаптації в минулому може значно полегшити теперішній процес пристосування: *«Я жив в багатьох провінціях Сирії перш за все. Я з Ідліну, але жив і у Дамаскусі, і у Латакії, у Хомсі. Тому я не є дуже прив'язаним до свого рідного міста. І відповідно, я звісно, сумую за своєю країною, але не до такого рівня, щоб не могли жити без неї чи сильно страждати»*. Респондент №11

В контексті індивідуального досвіду важливим є також рівень соціальних навичок біженців. Відсутність чи нестача таких навичок, може стати бар'єром на шляху до соціальної адаптації.

«Коли я був у Сирії, я навчався у приватній вірменській школі, моє життя можна було описати школа-дім-школа. І коли я переїхав до Туреччини, у мене був культурний шок від мого власного народу, навіть від самих сирійців. Я не міг бути соціальним, я тоді не був соціально активним через мої життєві обставини. Саме відсутність досвіду та соціальних навичок викликало у мене багато проблем. Я навіть не розумів, як дружні стосунки працюють належним чином, тому що на той час я не мав багато досвіду...через те, яке моє життя було в Сирії». Респондент №5

Як показало наше дослідження рівень соціальних навичок, комунікативних практик може ускладнювати процес адаптації не тільки тоді, коли він низький, а й навпаки: *«Я дуже соціальна людина, для мене мало двох-трьох друзів, мені потрібно значно більше, в Сирії от у мене їх зі сто, не менше, чесно. І я завжди мушу спілкуватись з різними. А коли приїхав до Туреччини у мене не було друзів взагалі. Було дуже важко. Я все ніяк не міг звикнути і це завжди впливало на мій настрій. Згодом, звісно, з часом у мене появилось їх багато і тепер вже легше»*. Респондент №11

Нарешті, хочемо зазначити, що проведення цього дослідження дійсно підтвердило доцільність використання якісних методів в вивченні вимушеної

міграції. Ми впевнені, що лише завдяки глибинним інтерв'ю нам вдалось отримати такі сенситивні дані. До того ж, варто підкреслити, що чутливими респонденти були не лише через їх травматичний досвід як біженців, а й через ментальність їх як сирійського народу. Це вдвічі більше потребувало особливого підходу для встановлення контакту та довіри з респондентами.

«Більшість сирійців вони бояться уряду, вони бояться системи. І знаєте...подібні дослідження важливі, тому що ті, з ким беруть інтерв'ю, мусять або погодитися поділитися усім, що вони мають, або не розповсюджувати обмежену інформацію, яка може ввести в оману. Те, що більшість не говорять нічого, що могло б бути для них небезпечним, насправді не є лише наслідком революції та війни, нас так виховували, це в нашій культурі, це всередині нас. Тому я довірився вам, беручи цей ризик, говорячи про все, але я буду дуже радий, якщо моя історія і мій досвід зможе хоч якось допомогти». Респондент №5

Отже, підсумовуючи, за результатами нашого дослідження можемо виділити такі **позитивні чинники соціальної адаптації біженців**: релевантність релігійного контексту подаючого та приймаючого суспільств; соціально-економічний чинник (наявність житла, роботи, доходів, можливість працювати за спеціальністю); наявність середньо-спеціальної або вищої освіти, а також можливість навчатись у приймаючій країні; легальний чинник (статус документів, за якими біженець перебуває в країні) отримання громадянства приймаючої країни як найефективніша допомога у соціальній адаптації; наявність успішного досвіду соціальної адаптації в минулому; соціальний капітал; позитивні відносини з приймаючим населенням.

Серед **негативних чинників, тобто бар'єрів соціальної адаптації** є такі: незнання мови та культури приймаючого суспільства; особливості законів приймаючої країни як загальних, так і орієнтованих саме на біженців, що ускладнюють адаптацію; складність офіційного працевлаштування; економічний та політичний контекст приймаючої країни; негативна

дискурсивність ЗМІ щодо біженців; загострені відносини між приймаючим населенням та біженцями; расизм, дискримінація, нерівності; травматичний досвід біженців; вимушений характер міграції; індивідуальний досвід чи характеристики біженців (відсутність комунікативних навичок тощо).

3.3. Перспективи соціальної адаптації сирійських біженців

Отож, проведене нами дослідження дало зрозуміти ситуацію з біженцями в Туреччині, особливості їх соціальної адаптації в даній країні. Місцеве населення все більше сприймає сирійських біженців як гостей, що переповнили їх країну. Через це сирійські біженці щодня стикаються з такими проблемами, як дискримінація, упередження жителів приймаючого суспільства, відсутність соціального та політичного визнання, складність деяких законів Туреччини, і найголовніше – повного та стабільного правового статусу.

В той же час, самі біженці також певним чином негативно впливають на соціальний добробут у країні. Деякі державні служби навантажені напливом біженців. Приймаюче населення дедалі частіше висловлює свій дискомфорт життя із сирійцями, які вже майже десяток років перебувають у їхній країні. Турки скаржаться на довгі черги в державних та приватних обслуговуваннях, стрімке збільшення орендної плати, перенавантажений громадський транспорт, збільшення у містах цілих кварталів, що повністю заселені саме сирійцями. Окрім того, конкуренція на ринку праці та демографічні зміни структури суспільства також бентежать місцеве населення.

Негативні дискурси у ЗМІ та виступах політиків збільшують напругу та соціальну дистанцію між турками та сирійцями. Саме тому необхідно, щоб обидві сторони змогли почути один одного. Їм потрібно скласти для себе повну картину один про одного, замість помилкової, вибіркової, та вороже налаштованої. Думаємо, що недискримінаційна мова ЗМІ може допомогти в

цьому питанні. Можуть бути організовані комунікаційні кампанії для забезпечення соціальної інтеграції між сирійськими біженцями та місцевими жителями. Важливо, щоб біженці були активними в приймаючій країні і ще важливіше, щоб мали часту взаємодію з приймаючим суспільством. Це найперший пріоритет, який зможе покращити подальшу соціальну адаптацію біженців та інтеграцію в приймаюче суспільство. Окрім цього, ми вважаємо, що перегляд Туреччиною деяких законів щодо біженців також зможе визначити кращу перспективу соціальної адаптації сирійців.

Ми маємо зазначити, що прогнози щодо цього питання не можуть бути категоричними. Адже навіть в нашому дослідженні всі респонденти загалом висловлювали різну, скажімо, фінальну думку щодо їхнього проживання в Туреччині. Проте, переважно, ми таки можемо говорити про тривожні сигнали щодо успішності соціальної адаптації біженців. Це зумовлено тим, що наприклад, більшість респондентів незадоволені своїм життям в приймаючій країні, а також не відчують себе приналежними до цієї країни.

«Мені не подобається тут жити, але в мене не було іншого вибору. я все одно не щасливий, я не задоволений. Економіка дуже хромає, є дуже і дуже багато заборон. Я просто відчуваю себе у тій же країні третього світу, але тут безпечніше, от і все». Респондент №6

«Я дуже люблю Туреччину, я б дуже хотіла як країні їй допомогти, і допомогти також полюбити сирійців. Але тут в мене стільки труднощів, що я просто жалію про те, що я тут. Я не розумію чому я тут, чому побоялась кудись інше поїхати нелегально. Я була з маленькою дочкою, я не вміла плавати, мені було страшно нелегально пересуватись човном». Респондент №2

«Я ціную Туреччину за все, що вона робить для сирійців. За те, що надали нам цю можливість. Але я не дуже прив'язаний до неї...хоча я і не відчуваю прихильності до Близького Сходу в цілому також». Респондент №5

До того ж, є підстави хвилюватись за Туреччину як можливе суспільство ризику. Це може бути зумовлено, як і небажанням місцевого населення до переосмислення статусу біженців як «гостей», так і небажанням біженців інтегруватись до приймаючого суспільства. Думаємо, що надважливим є уникнути сепараційної моделі соціальної адаптації.

«Сирійці не мають адаптуватись тут, зараз нас вже так багато, що ми можемо жити у власному закритому суспільстві. У нас є всі можливі сервіси, які надають сирійці». Респондент №4

«Ми і не хочемо інтегруватись, нам потрібно просто мати змогу працювати офіційно, пересуватись по містах вільно. Більше нічого і не потрібно». Респондент №14

Проте, за результатами нашого дослідження, є також і позитивні моменти, які дають надію на хорошу перспективу подальшої соціальної адаптації біженців в Туреччині. Наприклад, хай і не всі респонденти відчують себе приналежними до приймаючої країни, та майже половина з них таки почувають себе як в другому домі. А абсолютно всі висловлюють подяку та повагу цій державі. Наступна цитата може бути чудовим прикладом соціальної адаптації біженця, який інтегрувався в приймаюче суспільство, але і не асимілювався з ним: *«Два місяці тому я був закордоном на міжнародному фестивалі танців. І мій вчитель, турок, дуже хотів, щоб я одягнув народне вбрання Туреччини на другий день фестивалю, бо тоді дресс-код був вбрання країни, з якої ви походите. Але я сказав ні, бо я сирієць. І коли люди питали нас хто ми, він казав ми турки, але я виправляв ні він турок, я сирієць. Я сирієць, який живе в Туреччині. Так, в мене є турецьке громадянство, я люблю життя тут, це мій другий дім. Я поважаю цю країну, я поважаю закони. Бо вони поважають мене і дають мені громадянство. До речі, навіть самі турки кажуть, що сирійці, які отримали громадянство, більше поважають їх, ніж деякі турки один одного».*

Окрім того, більшість респондентів таки не хочуть повертатись до Сирії. Переїхати в інші країни переважно хочуть біженці молодого віку, які володіють англійською мовою та є в пошуках кращого місця для кар'єрного росту. Отож, ми вважаємо, що Туреччині варто зрозуміти неминучість потреби в інтеграції сирійських біженців, та перестати надіятись на те, що всі вони є тимчасовими гостями. Звісно, було виявлено багато перепон на шляху до гармонійного співжиття приймаючого суспільства та вимушених мігрантів, але ми все ж думаємо, що Туреччина має свої переваги, які при чіткій стратегії та наполегливих стараннях, зможуть допомогти інтегрувати біженців краще, ніж навіть європейські країни. Як приклад, хочемо продемонструвати досвід одного з респондентів: *«Я був в Стамбулі. А мої батьки в Газіантепі. Це десь 16 годин на машині, далеко тобто. Мені було 23, я був молодим і самотнім. Мас медіа показували Європу як рай: будеш просто сидіти вдома і отримувати гроші від уряду, захочеш будеш ходити в університет, тотальна свобода, вечірки, дівчата. В мене, як в сирійця, було хороше життя в Стамбулі. Але я повівся на картинку з мас медіа, і пошкодував про це. Нелегально на човні добрався до Європи, ледве не загинувши по дорозі. Скрита поліція Греції, скрита, бо ми знали, що це точно грецька поліція, але вони одягають чорні маски, бо звісно ж як їм публічно признавати, що вони не допускають біженців таким жахливим чином...вони намагались нас потопити, щоб ми туди не дібрались. На другій спробі лише вдалось потрапити до Греції. Тоді мені дали номер, написали просто на руці фломастером. Правда ж дуже сучасно? Отак от...ми ж біженці, ми не заслуговуємо на ставлення як до людей. Покажу вам фотографію...ось отак от на руці написали ти номер такий-то і поставили в чергу за документами. Тоді був в таборах від ООН. Ми були там в умовах тварин. Це сліпий світ, я не вірю в права людини після цього. Словом, я добирався до Німеччини тижнів два. Звісно, система там хороша, значно краща ніж в Туреччині. Різні курси, можливість подорожувати, люди, які ввічливі, ставляться добре, по-людськи. Там навіть була демонстрація, щось типу як «ласкаво просимо» для*

біженців. Я відчував себе бажаним там. Все було прекрасно. Рай з картинки медіа був децю правдивим, я жив там 2,5 років. Це був незабутній час, але це і найбільша моя травма. В якийсь момент я відчув наче мене як телефон просто форматнули. Знаєте як телефон форматують і в ньому нічого не залишається, все видаляється. Оце так я себе відчув. Я відчував наче я був якийсь інтеграційний проект для них. І я був їх успішним проектом. В принципі ми навіть і отримали нагороду за другий найкращий інтеграційний проект в Німеччині. Ми, тобто центр в якому я вивчав мову і волонтерив. Вони змінили мої думки, мої установки, мої принципи. Вони казали дивіться він мусульманин, але він вживає алкоголь, дивіться він сирієць, але не терорист, він мусульманин, але має дівчину. Дивіться він мусульманин, але але але... в кінці цього періоду в мене справді були психологічні проблеми. Мене з друзями брали на різні зустрічі, представляли як якийсь приклад проекту. Типу от все можливе, інтеграція працює. От така була німецька стратегія. Я почав ненавидіти свою культуру, свою релігію, традиції, сварився зі своєю сім'єю, питав їх чому у нас така культура, казав от чому ви живете так, а не інакше... мої батьки доволі консервативні. А потім я якось перестав, наприклад, вживати алкоголь і раптом мої німецькі друзі вже не були в такому захопленні мною. Вже я не такий класний мусульманин, який їм підходить. Я став іншою людиною, а коли хотів повернути якісь свої цінності люди це не сприйняли. Може це була моя помилка, бо я був готовий до змін, піддавався впливу надто багато. Тоді я ізолювався, став повністю асоціальним. В мене була депресія, серйозна депресія. Якось я не спав 4 дні, а потім бачив кошмари, вибіг на вулицю в якійсь агонії. Поліція побачила мене, допомогла. Потім я навіть отримав листа-рекомендацію для психіатра, це було дуже лагідно з їх сторони. Але я вже зовсім не довіряв нікому і нічому в Німеччині. Я все сприймав, як проект. Тоді, я знову ж таки нелегально, отакий от парадокс, повернувся в Туреччину. Цілував руки мамі, цілував землю. Я ще довго відходив від всього. В човні зі мною, до річч, був ще один сирієць з Дамаскасу. В нього було двоє дітей і він не хотів виховувати їх в Німеччині

через релігію і культуру. Сказав, що вони втратять свої цінності. Такі ми різні. Тому краще в Туреччині. Я готовий терпіти недоліки системи, але відчувати себе в своїй тарілці. Можливо, хтось заперечить, але я знаю багато нас так думають». Респондент №7

Отож, думаємо, що Туреччині як приймаючій країні варто зосередити свій фокус на позитивних аспектах та зважити, що насправді сирійські біженці не такі вже й «інші». Окрім того, успішна соціальна адаптація вимушених мігрантів однозначно буде мати хороший вплив на добробут самої приймаючої країни. *«Я знаю, що моя нація не є прекрасною, не є найбільш освіченою в світі і так далі. Але єдине, що я знаю про своїх людей це те, що ми дуже працьовиті. В Сирії у нас також було багато біженців – з Палестини, з Іраку, з Вірменії, з Лівану. І всі ці люди не робили нічого для економіки, не будували майстерень, магазинів. Вони приїхали, мали певні кошти, життя в Сирії було дешевим. І вони просто так жили. Дуже мало з них починали щось в нашій країні. А от сирійці...ви були в Газіантеп, то певно бачили скільки тут наших магазинів. Скільки фабрик ми відкрили, наче більше 6 тисяч лише в цьому місті. Ми працюємо дійсно старанно, ми звикли, що держава про нас не дбає, і тому ми все завжди покладаємо на свої руки. Тобто це одна річ, яку я про нас люблю – ми дуже працьовиті. І я думаю, якщо дати нам шанс, то ми і Туреччині допоможемо, і Сирію відбудуємо назад, якщо колись зможемо таки повернутись».*

Висновки до третього розділу

В межах третього розділу, а саме емпіричної частини нашої роботи, було представлено результати дослідження соціальної адаптації сирійських біженців в Туреччині. Так, було виявлено позитивні та негативні чинники соціальної адаптації сирійців в Туреччині. **Серед позитивних чинників:** релевантність релігійного контексту подаючого та приймаючого суспільств;

соціально-економічний чинник (наявність житла, роботи, доходів, можливість працювати за спеціальністю); наявність середньо-спеціальної або вищої освіти, а також можливість навчатись у приймаючій країні; легальний чинник (статус документів, за якими біженець перебуває в країні) отримання громадянства приймаючої країни як найефективніша допомога у соціальній адаптації; наявність успішного досвіду соціальної адаптації в минулому; соціальний капітал; позитивні відносини з приймаючим населенням. Серед **негативних чинників, тобто бар'єрів соціальної адаптації** нами було виділено такі: незнання мови та культури приймаючого суспільства; особливості певних законів приймаючої країни як загальних, так і орієнтованих саме на біженців, що ускладнюють адаптацію; складність офіційного працевлаштування; економічний та політичний контекст приймаючої країни; негативна дискурсивність ЗМІ щодо біженців; загострені відносини між приймаючим населенням та біженцями; расизм, дискримінація, нерівності; травматичний досвід біженців; вимушений характер міграції; індивідуальний досвід чи характеристики біженців (відсутність комунікативних навичок тощо).

Таким чином, за результатами нашого дослідження, можемо говорити про підтвердження п'яти гіпотез, а саме:

- Найбільшим бар'єром у соціальній адаптації біженців є незнання мови приймаючої держави
- Травматичний досвід біженців ускладнює їхню соціальну адаптацію
- Позитивним чинником соціальної адаптації є наявність соціального капіталу в приймаючій країні
- Роль приймаючої країни в соціальній адаптації біженців є визначальним чинником соціальної адаптації
- Сусідство Сирії та Туреччини зумовлює позитивний чинник соціальної адаптації (через культурну та релігійну схожість)

Остання з вищевказаних гіпотез підтвердилась частково, адже, якщо релігійна схожість справді допомагала біженцям в адаптації, то культура подаючої та приймаючої країн таки була надто різною для становлення позитивного чинника соціальної адаптації. Більшість респондентів вказували саме на мовний та культурний бар'єри, як визначальні в процесі їхньої адаптації. Щодо інших гіпотез, то спростовані дві:

- Якщо б у біженців була можливість переїзду в більш розвинену країну, то вони б нею скористались
- Чим довше проживає біженець в Туреччині, тим більш інтегрованим він є

Зокрема, щодо останньої гіпотези, то варто зазначити, що зв'язку між тривалістю проживання в Туреччині та інтеграцією практично не було виявлено. Гіпотеза повністю спростована, адже навіть ті респонденти, які таки згадували про тривалість свого перебування в приймаючій країні як можливий чинник, то робили це, власне, в протилежному напрямі. Тобто, ті біженці, які переїхали до Туреччини одразу після перших інцидентів в Сирії, зараз не відчують себе інтегрованими, ба більше того – не відчують потреби інтегруватись взагалі.

Окрім виявлення чинників, нами також було окреслено перспективи соціальної адаптації біженців в Туреччині. Так, ми вважаємо, що для позитивної перспективи варто подумати про можливі зміни та заходи з обох сторін. Перш за все, приймаючій країні варто перестати сприймати сирійських біженців як гостей та заперечувати можливість їх постійного перебування в Туреччині. Окрім того, варто сфокусуватись на схожості з сирійцями, та почати працювати на курс інтеграції їх у турецьке суспільство. Думаємо, важливо, приділити окрему увагу відносинам приймаючого населення та біженців, та зробити все можливе для зменшення соціальної дистанції. В цьому контексті можуть допомогти новий дискурс ЗМІ та інформаційні,

комунікаційні кампанії для соціальної згуртованості. Зі сторони самих біженців, вбачаємо брак мотивації до соціальної адаптації та інтеграції в приймаюче суспільство, як найбільший ризик негативної перспективи в майбутньому.

ВИСНОВКИ

В рамках нашої роботи було визначено теоретико-методологічні засади соціологічного дослідження соціальної адаптації вимушених мігрантів, а саме – розкрито сутність та характеристики соціологічних понять міграції, вимушеної міграції та соціальної адаптації. На основі розглянутих характеристик міграції та вимушеної міграції, було отримано таке визначення міграції: це добровільне, вимушене, чи примусове переміщення людей в межах своєї країни чи закордон, що супроводжується зміною соціуму. Вимушена міграція, в свою чергу, це зовнішнє чи внутрішнє переміщення, спричинене загрозою життю чи добробуту людей, що супроводжується зміною соціуму. Окрім того, був здійснений аналіз правових засад дослідження вимушеної міграції, розкрито поняття «біженець». Так, нами було описано шлях встановлення правового статусу поняття біженець, а також розглянуто основні документи в міжнародному праві, які регулюють дане поняття та визначають права біженців. Також, ми розкрили різновиди поняття «біженець», а саме – біженець *prima facie*, біженець мандатний, біженець в русі, біженець де-факто, біженець сюр ля плас та транзитний біженець.

Було проаналізовано різні теоретичні підходи до вивчення вимушеної міграції, а саме: теорію виштовхуючих/притягуючих факторів Е.Лі; синтетичну теорію Д.Массея та його напрацювання про міграційні мережі; теорію культурної травми Р.Еермана, Дж.Александра, Б.Гізен, Н.Смелзера та П.Штомпки; травматичний досвід вимушених мігрантів та його наслідки, розглянуті дослідником Л.Кюей; позицію політекономії вимушеної міграції С.Кастельза. Окрема увага також була приділена поняттю соціальної адаптації та підходах до вивчення соціальної адаптації біженців. Було прийнято у нашому дослідженні використовувати визначення соціальної адаптації за Л. Корель: соціальна адаптація – це процес і результат пристосування особистості, соціальної групи, організації або товариства до внутрішніх і зовнішніх змін у суспільному та особистому житті. Та було розглянуто:

концептуальні моделі соціальної адаптації Р.Парка, Д.Беррі; напрацювання Глейзера та Мойніхана щодо адаптивної трансформації мігрантської етнічності; сегментовану модель асиміляції А. Портес та М.Чжоу; модель інтеграційних стратегій Ф.Мохаддама; напрацювання А.Вайнберга; напрацювання Бар-Йосефа з його акцентом на приймаючій стороні вимушеної міграції.

Здійснено огляд ситуації з сирійськими біженцями в Туреччині. Так, були розглянуті соціально-політичні передумови й наслідки сирійського конфлікту. А також представлено статистичну інформацію щодо перебування сирійців в Туреччині, а саме їх кількість – розподіл за роками, та їх розподіл по турецьких провінціях, що приймають найбільше біженців. Окрім того, було розкрито особливості правового статусу біженців в Туреччині. Визначено, що сирійські біженці перебувають під тимчасовим захистом, що включає в себе доступ до приймаючої держави, реалізацію принципу нонрефуглменту та надання основних стандартів прав людини. Зокрема, забезпечується доступ до таких послуг як охорона здоров'я, освіта, соціальні послуги, а також право на доступ до дозволів на роботу та офіційне працевлаштування.

Також ми розглянули основні закони та акти щодо поводження з біженцями, акцентуючи увагу на тих, що стосуються соціального захисту біженців та створення передумов для їх соціальної адаптації (основи працевлаштування біженців в приймаючій країні, ситуацію з освітою біженців, фінансову допомогу біженцям тощо). Розглянуто також національну стратегію гармонізації та план дій щодо реалізації концепції гармонізації між іноземцями, особами, що перебувають під тимчасовим і міжнародним захистом та турецьким суспільством. Окрім того, на основі турецьких досліджень, було проаналізовано стан відносин між приймаючим населенням та біженцями. Зокрема, виявлено, що соціальна дистанція між сторонами з роками збільшується, а в умовах COVID-19 потребує особливого фокусу. Це,

власне, ще раз продемонструвало важливість та актуальність дослідження соціальної адаптації сирійських біженців в Туреччині.

Власне, завдяки емпіричному дослідженню, вдалось виявити чинники та бар'єри соціальної адаптації сирійських біженців в Туреччині. Так, здійснене нами дослідження на основі глибинних інтерв'ю з чотирнадцятьма сирійцями, перш за все, підтвердило доцільність використання якісних методів в вивченні вимушеної міграції. Ми вважаємо, що саме завдяки глибинним інтерв'ю, нам вдалось встановити контакт та довіру з респондентами, і таким чином, отримати такі сенситивні дані. Отож, за результатами дослідження, було виявлено позитивні чинники соціальної адаптації сирійських біженців в Туреччині, а саме: релевантність релігійного контексту подаючого та приймаючого суспільств; соціально-економічний чинник (наявність житла, роботи, доходів, можливість працювати за спеціальністю); наявність середньо-спеціальної або вищої освіти, а також можливість навчатись у приймаючій країні; легальний чинник (статус документів, за якими біженець перебуває в країні) отримання громадянства приймаючої країни як найефективніша допомога у соціальній адаптації; наявність успішного досвіду соціальної адаптації в минулому; соціальний капітал; позитивні відносини з приймаючим населенням. Та також негативні чинники, власне, бар'єри соціальної адаптації: незнання мови та культури приймаючого суспільства; особливості певних законів приймаючої країни як загальних, так і орієнтованих саме на біженців, що ускладнюють адаптацію; складність офіційного працевлаштування; економічний та політичний контекст приймаючої країни; негативна дискурсивність ЗМІ щодо біженців; загострені відносини між приймаючим населенням та біженцями; расизм, дискримінація, нерівності; травматичний досвід біженців; вимушений характер міграції; індивідуальний досвід чи характеристики біженців (відсутність комунікативних навичок тощо).

Окрім виявлення чинників, нами також було окреслено перспективи соціальної адаптації біженців в Туреччині. Так, було запропоновано можливі

зміни та заходи з обох сторін. Перш за все, перегляд приймаючою країною статусу сирійських біженців – варто перестати сприймати їх як гостей та заперечувати ймовірність їх постійного перебування в Туреччині. Окрім того, доцільним є перегляд деяких законів щодо проживання сирійців в приймаючій країні. Важливе також фокусування на схожості з сирійцями, та початок праці на курс інтеграції їх у турецьке суспільство. Варто приділити окрему увагу відносинам приймаючого населення та біженців, та зробити все можливе для зменшення соціальної дистанції. В цьому контексті, думаємо, ефективними інструментами можуть бути новий дискурс ЗМІ та інформаційні, комунікаційні кампанії, спрямовані на соціальну згуртованість. Зі сторони самих біженців, брак мотивації до соціальної адаптації та інтеграції в приймаюче суспільство, було виділено як найбільший ризик негативної перспективи в майбутньому.

Результати цього дослідження можуть бути використані для підвищення обізнаності приймаючого населення про міжгрупову динаміку та вплив їх сприйняття, ставлення, установок на соціальну адаптацію біженців. Дуже важливо запобігти негативному дискурсу щодо вимушених мігрантів, оскільки це може затримати їх адаптацію в країні перебування та спричинити небажані довгострокові наслідки для приймаючих суспільств. Такі висновки, звісно, стосуються не лише Туреччини. Так, країни повинні приділяти більше уваги чинникам, що перешкоджають успішній адаптації, чи затримують її. У подальших дослідженнях з даної тематики, думаємо, було б доцільно порівняти моделі соціальної адаптації біженців у різних приймаючих країнах. Такий порівняльний аналіз дозволить отримати більше інформації про процес адаптації біженців та дасть можливість врахувати чинники адаптації в різних приймаючих суспільствах, з метою впровадження кращих стратегій, що зумовлять успішну соціальну адаптацію вимушених мігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гогітідзе К. 10 років війні у Сирії. 10 головних питань [Електронний ресурс] / Ксенія Гогітідзе // BBC. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56392809>.
2. Конвенція про статус біженців [Електронний ресурс] // Міжнародний документ, ООН. – 1951. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
3. Конвенція, що визначає державу, яка відповідає за розгляд заяв про надання притулку, що подані в одній з держав-членів Європейських Співтовариств (Дублінська...[...]) [Електронний ресурс] // Рада Європи, Міжнародний документ. – 1990. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310#Text.
4. Корель Л. Социология адаптаций: Вопросы теории, методологии и методики. / Корель Л.. – Новосибирск: Наука, 2005. – 424 с.
5. Макознак Е. Международная классификация категорий мигрантов / Е. Макознак. — Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. — Вип. 5. — К.: Інститут соціології НАН України. — 2002. — С. 516.
6. Міжнародна термінологія у сфері міграції: українсько-англійський тлумачний словник [Електронний ресурс] // «Бланк-Прес». – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom_migration_glossary_color_block_press.pdf.
7. Парк Р. Ассимиляция. Теоретическая социология: Антология. / Парк Р.. – Москва: Книжный дом «Университет», 2002. – 418 с.
8. Переведенцев В.И. Методы изучения миграции населения / Переведенцев В.И. — М.: Наука, 1975. – 230 с.
9. Піскун О. Основи міграційного права / О. Піскун. – Київ: Леся, 1998. – 360 с.
- 10.Портес А. Новое второе поколение: сегментная ассимиляция и ее разновидности [Електронний ресурс] / А. Портес, М. Чжоу // Городские

- исследования и практики. №1. 122-141. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/novoe-vtoroe-pokolenie-segmentnaya-assimilyatsiya-i-ee-raznovidnosti>.
- 11.Римаренко Ю. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика): Енциклопедія / упоряд. Ю.І. Римаренко. К.: Довіра, 1998. — 912 с.
- 12.Роз'яснення стосовно визнання Туреччини в якості третьої безпечної країни [Електронний ресурс] // Державна міграційна служба України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://dmsu.gov.ua/assets/files/coi/Turkey/6.pdf>.
- 13.Свящук, Андрій Леонідович. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. / А. Л. Свящук. – Харків : Вид-во, 2018. – 324 с.
- 14.Социологический энциклопедический словарь. — М.: Инфра-М: НОРМА, 1998. — 488 с.
- 15.Ст. 33/1, 33/2 Женевської конвенції про статус біженців [Електронний ресурс] // ООН, Міжнародний документ. – 1951. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%20995_011.#Text.
- 16.Шелюк В. Соціальна міграція: Етапи, функції, типи / В. Шелюк. — *Перспективи*. – 2001. – № 3 (15). – С. 45–50.
- 17.Штомпка П. «Ви повинні вірити, що можете здійснити неможливе – і це є чи не єдиним рецептом досягнення справжнього успіху!» Інтерв'ю Сергія Курбатова з Піотром Штомпкою [Електронний ресурс] / П. Штомпка // *Філософія освіти*. №1-2.. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/vi-povinni-viriti-scho-mozhete-zdiysniti-nemozhlive-i-tse-e-chi-ne-edinim-retseptom-dosyagnennya-spravzhnogo-uspihu-interv-yu-sergiya>.
- 18.Штомпка П. Социальное изменение как травма [Електронний ресурс] / П. Штомпка // *Социологические исследования*. – № 1. – с. 6-16. – 2001.

- Режим доступа до ресурсу: <http://ecsocman.hse.ru/data/983/017/1220/1-Shtompka.pdf>.
19. Adana'da Suriyeli gencin vurulması olayında polis memuru, hakim karşısında [Электронный ресурс] // CNN. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cnnturk.com/turkiye/adanada-suriyeli-gencin-vurulmasi-olayinda-polis-memuru-hakim-karsisinda>.
20. Alexander J. On the Social Construction of Moral Universals: The `Holocaust' from War Crime to Trauma Drama [Электронный ресурс] / Jeffrey C. Alexander // European Journal of Social Theory. 5(1):5-85pp. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1177/1368431002005001001>.
21. Аусан Z. Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada [Электронный ресурс] / Аусан Z., Berry J. // Canadian Journal of Behavioral Science, 28(3), 240–251pp. – 1996. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1037/0008-400X.28.3.240>.
22. Bar-Yosef R.W. Desocialization and Resocialization: The Adjustment Process of Immigrants. The International Migration Digest [Электронный ресурс] / Bar-Yosef R.W // The International Migration Digest 2(3) 27-45pp. – 1968. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1177/019791836800200302>
23. Berry J.W. A psychology of immigration [Электронный ресурс] / Berry J.W // Journal of Social Issues, V.57, 615-631 pp. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <http://dx.doi.org/10.1111/0022-4537.00231>.
24. C. Ward. The measurement of sociocultural adaptation [Электронный ресурс] / C. Ward, A. Kennedy // International Journal of Intercultural Relations, 23(4), 659–677. – 1999. – Режим доступа до ресурсу: [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00014-0](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00014-0).
25. Castles S. Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. [Электронный ресурс] / Stephen Castles // British

- Sociological Association, *Sociology*, Volume: 37 issue: 1, page(s): 13-34. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1177/0038038503037001384>.
26. Cultural Trauma and Collective Identity [Електронний ресурс] / [J. Alexander, R. Eyerman, B. Giesen та ін.] // University of California Press, 304p. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1525/9780520936768>
27. E. G. Ravenstein. The Laws of Migration [Електронний ресурс] / E. G. Ravenstein // *Journal of the Royal Statistical Society* Vol. 52, No. 2. pp. 241-305 pp. – 1889. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.jstor.org/stable/2979333?origin=crossref&seq=1>.
28. Edwards R. What is Qualitative Interviewing? ‘What is?’ Research Methods series [Електронний ресурс] / R. Edwards, J. Holland // Bloomsbury Publishing Plc, Edited by Graham Crow, University of Edinburgh. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://eprints.ncrm.ac.uk/3276/1/complete_proofs.pdf.
29. Erdoğan M. Syrians Barometer-2019: A Framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey [Електронний ресурс] / M. Murat Erdoğan // Orion Kitabevi. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/SB2019-ENG-04092020.pdf>.
30. Eyerman R. Is This America? Katrina as Cultural Trauma. / Ron Eyerman. – Austin: University of Texas Press, 2015. – 183 с.
31. Fazel M. Psychological and psychosocial interventions for refugee children resettled in high-income countries. [Електронний ресурс] / Fazel M. // *Epidemiology and psychiatric sciences*, 27(2), 117-123pp. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1017/S2045796017000695>.
32. Fiske, S.T. Social beings: Core motives in social psychology / Fiske, S.T. – Wiley; 3rd edition 2018. – 592 с.

33. Glazer N. Beyond The Melting Pot: The Negroes, Puerto Ricans, Jews and Italians of New York City / Glazer N, Moynihan DP. – Cambridge: MA: MIT Press, 1970. – 363 p.
34. Guiding Principles on Internal Displacement [Электронный ресурс] // United Nations Publication. – 2004. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.unhcr.org/43ce1cff2.html>.
35. Haug S. Migration Networks and Migration Decision-Making [Электронный ресурс] / Sonja Haug // Journal of Ethnic and Migration Studies 34 (4):585–605. – 2008. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1080/13691830801961605>.
36. Hinshaw S. The Mark of Shame: Stigma of Mental Illness and an Agenda for Change / Stephen P. Hinshaw. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 344 p.
37. Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation [Электронный ресурс] / Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L., Vedder P. // Applied Psychology, 55, 303–332pp. – 2006. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x>.
38. IOM website [Электронный ресурс]. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.iom.int/key-migration-terms>.
39. Küey L. Trauma and Migration: The Role of Stigma [Электронный ресурс] / Levent Küey // In: Schouler-Ocak M. (eds) Trauma and Migration. Springer, Cham., 57-68 pp. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: https://doi.org/10.1007/978-3-319-17335-1_5.
40. Lazarus, R. S. Acculturation isn't everything [Электронный ресурс] / Lazarus, R. S. // Applied Psychology: An International Review, 46(1), 39–43pp. – 1997. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01089.x>.
41. Lee Everett, S. A Theory of Migration [Электронный ресурс] / Everett, Lee S. // Demography, Vol. 3, No. 1., pp. 47-57.. – 1966. – Режим доступа до

- ресурсы: <https://emigratecaportuguesa.files.wordpress.com/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf>.
42. Life has got worse since Arab spring, say people across Middle East [Электронный ресурс] // The Guardian. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.theguardian.com/global-development/2020/dec/17/arab-spring-people-middle-east-poll>.
43. Massey D. A Synthetic Theory of International Migration [Электронный ресурс] / Douglas Massey // Scientific Series “International Migration of Population: Russia and the Contemporary World” М.: MAX Press — Vol. 10. 143-153 pp. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: http://demostudy.econ.msu.ru/books/volume%2010_eng-1.pdf.
44. Massey D. Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Networks. [Электронный ресурс] / Douglas Massey // The American Journal of Sociology, 106(5), 1262–1298. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: <http://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Palloni%20and%20Massey%202001%20AJS.pdf>.
45. Moghaddam F.M. Individualistic and collective integration strategies among immigrants: Toward a mobility model of cultural integration / Moghaddam F.M. – Amsterdam: Ethnic Psychology: Research and Practice with Immigrants, Refugees, Native Peoples, Ethnic Groups and Sojourners, pp. 69–79, 1988.
46. Perceived discrimination, language proficiencies, and adaptation: comparisons between refugee and non-refugee immigrant youth in Australia [Электронный ресурс] / Buchanan, Z.E., Abu-Rayya, H.M, Kashima, E. та ін.] // International journal of intercultural relations, volume 63, 105-112. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.10.006>.
47. Plüss C. Modeling migrant adaptation: Coping with social strain, assimilation, and non-integration [Электронный ресурс] / C. Plüss, C. Kwok-bun //

- International Sociology. 28(1):48-65 pp. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1177/0268580912469236>.
48. Portes A. Immigrant America: A Portrait. / Portes A., Rumbaut R.. – Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1990. – 544 с.
49. Rees P. Ravenstein Revisited: The Analysis of Migration, Then and Now [Электронный ресурс] / P. Rees, N. Lomax // Comparative Population Studies Vol. 44 (2019): 351-412. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/369/310>.
50. Report of the Secretary-General “Making migration work for all” [Электронный ресурс] // Distr.: General Assembly. — 2017. — 20 p. Режим доступа до ресурсу: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/sg_report_en.pdf
51. Road map for the education of Syrian kids is determined [Электронный ресурс] // Ministry of National Education of Turkey. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-yol-haritasi-belirlendi/haber/11750/tr>.
52. Temporary Protection in Turkey [Электронный ресурс] // Ministry Interior of Turkey. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection-in-turkey>.
53. The impact of acculturation style and acculturative hassles on the mental health of Somali adolescent refugees. [Электронный ресурс] / Lincoln A.K., Lazarevic V., White M.T., Ellis B.H // Journal of Immigrant and Minority Health, 18(4), 771- 778 pp. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1007/s10903-015-0232-y>.
54. Thomas W. The Polish Peasant in Europe and America / W. Thomas, F. Znaniecki. – Chicago: The University of Chicago Press, 1918. – Two volumes: 526 pp.; 589 pp.
55. Turkey: 3RP Country Chapter - 2021/2022 [Электронный ресурс] // 3RP Syria Crisis. – 2021. – Режим доступа до ресурсу:

- http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2021/02/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_EN-opt.pdf.
56. Turkey: Regulation on Work Permits of Foreigners under Temporary Protection [Электронный ресурс] // National Legislative Bodies / National Authorities. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.refworld.org/docid/582c71464.html>.
57. Turkey's Refugee Resilience: Expanding and Improving Solutions for the Economic Inclusion of Syrians in Turkey [Электронный ресурс] // Atlantic Council. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/07/Turkey%E2%80%99s-Refugee-Resilience-Expanding-and-Improving-Solutions-for-the-Economic-Inclusion-of-Syrians-in-Turkey-Report.pdf>.
58. UNCHR Syria Refugee Crisis Explained [Электронный ресурс] / UNCHR. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/#Where%20do%20Syrian%20refugees%20live?%20Do%20all%20Syrian%20refugees%20live%20in%20refugee%20camps?>.
59. UNHCR Executive Committee 70th Session [Электронный ресурс] / Statement by the European Union. – 2019. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.unhcr.org/excom/speeches/600973784/statement-of-european-union.html?query=forced%20migration>.
60. UNHCR's Refugee Population Statistics Database [Электронный ресурс] / UNCHR. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/>.
61. Up-to-date statistics on Temporary Protection [Электронный ресурс] // Ministry Interior of Turkey. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>.
62. Ward C. The Psychology of Culture Shock / C. Ward, A. Furnham, S. Bochner. – London: Routledge, 2001. – 384 с.

63. Weinberg A. A. Migration and belonging: A study of mental health and personal adjustment in Israel [Электронный ресурс] / Weinberg A. A // The Hague: Martinus Nijhoff. – 1961. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.1007/978-94-010-3657-3>.
64. Yol İzin Belgesi Bulunmayan Suriyelilere Bilet Satışı Ve Taşımacılık İşlemlerinin Yasaklanması İle İlgili İlgili Basın Bülteni [Электронный ресурс] // Т.С. Adana valiliği – Режим доступа до ресурсу: <http://adana.gov.tr/yol-izin-belgesi->.

ДОДАТКИ:

Додаток №1 – Гайд глибинних інтерв'ю

Доброго дня, мене звати Олена, я студентка Київського Університету імені Тараса Шевченка, факультету соціології. На даний час я проводжу дослідження в межах написання дипломної роботи. В цій праці я акцентую увагу на темі міграції, а саме вимушеній міграції. Моїм науковим інтересом є питання біженців з Сирії, саме тому мені цікаво почути Вашу історію. В нашому інтерв'ю немає правильних чи неправильних відповідей, я лише хочу, щоб Ви поділились своїм досвідом міграції та адаптації в Туреччині. Це допоможе мені розкрити обрану тему, тому Ваші відповіді є дуже цінними. Зі свого боку можу запевнити Вас в абсолютній анонімності.

Соц-дем блок

1. Скільки Вам повних років?
2. Звідки Ви родом?
3. Яка Ваша освіта?
4. Скільки часу Ви проживаєте в Туреччині?
5. З ким Ви проживаєте?

- Знайомство з респондентом

Питання пов'язані з мотивацією міграції

1. Розкажіть, будь ласка, що стало причиною Вашої еміграції в Туреччину? Ви переїхали до Туреччини одразу з Сирії чи з іншої країни?
2. Чи розглядали Ви інші варіанти-країни для міграції? Чому обрали саме Туреччину?
3. Чи були у Вас знайомі/родичі, які проживали в Туреччині на той час?
4. Чи знали Ви державну мову Туреччини на момент прибуття до країни?
5. Який був Ваш найбільший страх перед переїздом?

- Виявити бар'єри та стимули прийняття рішення про міграцію
- Виявити мотиви міграції
- Виявити чому саме Туреччина, чи були інші можливості
- З'ясувати як проходила підготовка до переїзду

<p>6. Яке було головне очікування від нової країни?</p> <p>7. Яким чином Ви готувались до переїзду? (Чи збирали певні документи, чи думали про житло, кошти на перший час в Туреччині)</p> <p>8. Розкажіть, будь ласка, як відбувся перетин кордону, якими були перші дії в новій країні.</p>	
<p>Питання щодо адаптації</p> <p>1. Розкажіть, будь ласка, якими були Ваші відчуття по приїзду в Туреччину, з якими труднощами стикались, як проходило встановлення зв'язків з новими людьми?</p> <p>2. Чи відчували Ви підтримку від держави, в яку переїхали? Розкажіть яку саме.</p> <p>3. Чи відчували Ви підтримку від міжнародних організацій? В якій саме формі, якщо так.</p> <p>4. Чи були певні закони Туреччини, які викликали труднощі для Вашої адаптації? Чи були такі, які навпаки полегшували адаптацію?</p> <p>5. Чи переїхала в Туреччину Ваша сім'я?</p> <p>6. Чи підтримуєте Ви зв'язок з родичами, які залишились в Сирії?</p> <p>7. Чи володієте Ви офіційною мовою Туреччини?</p> <p>8. Ваше оточення це здебільшого діаспора сирійців чи місцеве населення?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Виявити як проходила адаптація мігранта • Виявити особливості мовної адаптації • Виявити особливості інституціональної та професійної адаптації • Виявити роль діаспори в житті мігранта • Виявити як підтримується зв'язок із родичами • Виявити як ідентифікує себе респондент (за національністю, ментальністю)

<p>9. Чи відчуваєте Ви свою приналежність до Туреччини або ж чи розглядаєте її як другу Батьківщину? Якщо так, то коли до Вас прийшло це відчуття?</p> <p>10. На даний момент по яких документах Ви проживаєте в Туреччині (який правовий статус маєте – біженець, шукач притулку, особа що потребує тимчасового захисту і тд.)</p> <p>11. Чи отримали Ви громадянство Туреччини? Якщо ні, то чи плануєте? Наскільки Туреччина підтримує біженців у набутті такого статусу?</p>	
<p>Питання пов’язані з професійною діяльністю/навчанням</p> <p>1. Ким Ви працюєте?/ Розкажіть де Ви навчаєтесь, на якій спеціальності?</p> <p>2. Скільки годин триває Ваш робочий день?/ Чи подобається Вам освіта в Туреччині? Наскільки відрізняється Ваша діяльність тут з тією, яка була в Сирії? Як Ви думаєте в якій країні Вам краще працювати/навчатись?</p> <p>3. З якими основними проблемами Ви стикаєтесь на своїй роботі?/ З якими основними проблемами Ви стикаєтесь під час навчання?</p> <p>4. Як би Ви оцінили рівень робочих умов, в місці де Ви працюєте?</p> <p>5. Чи є у Вас проблеми у спілкуванні /відносинах з місцевими жителями(турками). В чому вони виражаються?</p> <p>6. Чи розглядаєте Ви повернення до Сирії?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Дізнатись про професійну чи освітню діяльність респондента, соціальне життя.

7. Чи розглядаєте Ви міграцію в іншу країну? Якщо так, то куди та чому?	
---	--

Респондент №	Мова інтерв'ю	Стать	Вік	Кількість років життя в Туреччині	Сімейний стан	Освіта	Діяльність
1	Арабська	Жіноча	36	6	Одружена	6 років школи	Домогосподарка
2	Англійська	Жіноча	33	6	Одружена	Вища освіта	Власниця бізнесу
3	Арабська	Жіноча	20	8	Одружена	Освіта відсутня/ Грамотна - сама навчилась читати та писати	Домогосподарка
4	Арабська	Жіноча	59	4.5	Одружена	5 років школи	Домогосподарка
5	Англійська	Чоловіча	24	9	Неодружений	Професійно-технічна освіта	Адміністратор кафе
6	Англійська	Чоловіча	29	5	Неодружений	Вища	Інженер інформаційних технологій
7	Англійська	Чоловіча	28	6	Неодружений	Вища	Менеджер з логістики
8	Арабська	Чоловіча	30	3	Одружений	5 курс навчання в Сирії, через переїзд вимушений був почати те ж навчання в Туреччині з нуля	Варіативний підробіток
9	Англійська	Жіноча	34	4	Вдова	Вища	Менеджер по роботі з персоналом
10	Англійська	Чоловіча	25	3	Неодружений	Вища	Студент магістратури
11	Англійська	Чоловіча	32	6	Неодружений	Вища	Лікар

12	Англійська	Жіноча	30	4	Одружена	Вища	Адміністратор в НГО
13	Англійська	Жіноча	26	3	Неодружена	Вища	Студентка
14	Англійська	Чоловіча	34	5	Неодружений	Вища	Інженер

Додаток №2 – Характеристики респондентів

Додаток №3 – Приклад транскрибування глибинного інтерв'ю (мовою оригіналу)

I: Hi, how are you today? Nice to meet you via video call now. I pretty much told you everything in messages but if there are some other questions you can ask me now.

R: Hi, I am okay thank you...I hope you're good as well and yeah no questions.

I: Alright then I will just do the short introduction again. I am a student of Taras Shevchenko National University of Kyiv, that's one of the main universities in Ukraine. This is my final, 6th year of studying at the faculty of sociology. For my Masters thesis I am conducting a research and actually before I was also working on the topic of migration. I was interviewing Ukrainians who are living in Canada, like Ukrainian diaspora. But this year I decided to focus more on the forced migration. My mind immediately went to refugees and I was also a volunteer in Gaziantep for a couple of months and obviously after it I got more interested in the topic.

R: Very nice you had a beautiful journey you just explained.

I: I also always have wanted to work for humanitarian organizations so if I would want to work as a sociologist then for researches like this not for some marketing researches for example. So yeah that's why your answers will be very valuable for me and will help me to reveal the topic. And as I said, from my part I really hope this interview also will be nice time for you. Maybe there is something you always wanted to share and now you have a listener. Or it's I think nice to sometimes have a flashback and reflect on your life.

R: Yeah absolutely.

I: Yes and as I said it's absolutely anonymous so you don't have to worry.

R: Thank you very much for this nice introduction.

I: Okay we will start with the questions now, so firstly please tell me a bit about yourself, how old are you, where in Syria you are from?

R: I am 24 I am from Aleppo in Syria.

I: What is your education?

R: I finished vocational school in tourism and child services last year in Gaziantep.

I: Oh, I actually work now for the Ukrainian reform of vocational education. As a part time job.

R: Oh really? That's very nice

I: So, you finished vocational education here but in Syria did you also have some education you got?

R: No just school and here in Turkey I continued my high school education and then applied to college.

I: And for how long have you lived in Turkey?

R: I've been here ever since the end of 2012. Almost 9 years

I: So, you basically moved right after all of the stuff happened in Syria.

R: Actually, almost before serious things started. Like we had couple of incidents, explosions near the area, but things started happening when we already were planning to move to Turkey. Because we used to go back and forth often to visit some friends and come back. We used to do that ever since 2008 as a family. So, we went just for travel purposes and were not considering to stay here but after we came things started getting more worst after couple of weeks that we stayed and my father's friend insisted that he could find him a job and we could settle here. Given

that we knew Turkish. And that's how we came. So basically, we came before it escalated to the serious point.

I: How did you know Turkish before coming? And can you tell a bit more about people who were hosting you?

R: They were old friends of my father that we visited regularly. And Turkish I know from the family mainly. My grandmother's mother is Armenian from Turkey. She lived in Turkey and then moved to Syria but yes that's how we got the knowledge of Turkish. We mainly came to Turkey to these friends who are from Kilis, so for the first month we lived there in the house and then after we moved to Gaziantep for more offers and job opportunities. And we stayed there ever since.

I: So now do you live with your family also?

R: Yes, I live with my father.

I: Okay now this question doesn't touch you probably but still have you considered moving to another country, like for example when you were already in Turkey maybe you thought that if you would have an opportunity you could go to another country as a refugee

R: No. I haven't given it much of a thought be honest but I would probably go to Canada but that's too far its overseas.

I: And why Canada?

R: Is your question based on where I would go back then or today?

I: Back then.

R: Back then I didn't have any ideas, no opinion on the matter. I didn't see much of what happened in Syria.

I: I understood yes and well back then you were a teenager also.

R: Yeah, I was like 16.

I: So, you said you had this friend in Turkey and did you have any relatives at that time?

R: No

I: What was your biggest fear and the expectation from the new country?

R: Well, when we came everything happened so sudden, I didn't know what to expect to be honest. My father was only applying for jobs and seeing whatever he can get so he will start making money to cover the rent and normal expenses. When I first came my Turkish wasn't so good, like I knew it from the family, but I never actually studied it. So, I was concerned about that and the atmosphere and all that. And it all came clear when I went to Turkish school for a month to see if I can continue there. But at that time, they didn't have a system for people who came from another country. So, what I did was I went to a school. I am not sure how it is now but before in Turkey there was a system where there are two types of schools. One only permits access for the students who had higher grades, it has more...it's more like a private school but it's not. It's a school for those who scored above average. And they receive better teachers, better education, better environment as a whole. And you have other schools and I went there. I firstly went to the one where they had more than average grades. Went there for one month and saw the education there.

I: Because of your scores?

R: No not because of that. I finished 9th grade in Syria and then came here we talked to the principle and that's how we kinda got in. I don't remember the details honestly. I was only a month as a guest there and then we rechecked and they said I couldn't not continue in that school. They gave me another option of going into the other school which was lower quality and things weren't very pleasant. The education was so poor, students didn't care much to study. It's a different environment I don't know how to describe that.

I: Was it in Gaziantep?

R: Yes yes. When I was in Syria I was in private school, private Armenian school and when I came here, I did struggle with normal Syrians even. Because my life was all about home-school. And when I came to Turkey, I had a cultural shock from my own people, from Syrians themselves even. So, I couldn't be social, I wasn't socially active back at that time because of my life circumstances.

I: This Armenian school you're talking about was it for Syrians who have Armenian background only?

R: I mean yes there were a lot of Armenians in Aleppo, we had whole neighborhoods so there were private schools only for Armenians. And I happened to be in that school cause of my grandmother's mother.

I: Okay and about that moving to another school in Turkey was it because you took some test or because they said you are a foreigner and you are not ready enough or something?

R: Yes, it was because they didn't have such system to accept people like that and the whole process was new so they didn't know how to handle such case.

I: You came to Gaziantep and did you stay there or tried to move?

R: No ever since we came, we didn't try to move because we kinda established everything here. We had some ideas to move to another city in case my father gets proposals for a job, but that didn't happen.

I: Can I ask... you don't have to tell the concrete job but just a specialization maybe of what your father is doing?

R: He is international taekwondo referee so he came here and applied to be a part of the taekwondo federation of Turkey.

I: Oh, this is very interesting

R: Yeah, so if I'm not mistaken, he was the first foreigner referee to be accepted in Turkey, and before he was working as sales person in a company.

I: So, you moved just two of you or some other members of the family?

R: It was my father and my grandmother.

I: Okay thank you. I will also ask about your legal status when you moved what was it?

R: By the time I came my father applied for the residence permit and got it for work purposes. And I didn't have anything at that time only after a year they started making IDs for refugees. So, I applied for that. After couple of years, I got a residence permit.

I: Okay so you already talked a bit about your problems with not being socialized enough but can you go back a bit and tell more. Like with who did you start to build connections with Syrians or locals, and how was it?

R: When I first came, I was kinda shocked like when I first went to the school the first one, I told you about, with high education. They were all nice and cool, we had good bonds and everything. But there was still some racism going on even back then with some students. And when I went to the other school actually it was much better no one was racist, even though it was so problematic school. But they were all kinda dealing with their own stuff their own life you know.

I: So, this school with lowest grades was more tolerant?

R: Yes, as I remember. It was both okay atmosphere wise but it wasn't the atmosphere I could build bonds...it was neutral atmosphere. No harm no good care.

I: Where you the only Syrian in the class?

R: Yes, at that time I was the only one.

I: And later did you feel that so many Syrians started coming, was it so obvious?

R: Yes yes, like after a half of year or 8 months of us settling here, the city started gaining attraction from the Syrians especially because it's closer to the border and people came here also because it's an industrial city and there are lots of

opportunities as well. So, lot of people looking for jobs and everything came here. It was obvious that the number of them started increasing. Then they opened a school for Syrians. It wasn't like a school more like a facility. They made it so it kinda runs in the evenings for Syrians so it keeps people attached to their studies. They made it separate because of the language of course, because it's not easy for someone who just came to go to Turkish schools and try to adapt there. You need to know the language. Even I who knew Turkish and watched Turkish television ever since I was a child, I struggled to understand a lot of things because we were talking academical things you know, scientific words depending on subject and words that are not commonly used.

I: Do you know how is it now, do they have separate schools for Syrian refugees?

R: I think there are couple of private ones but I don't know how the process is now for education in general.

I: So, you said your father had residence permit but you and your grandmother probably had a refugee status. As a refugee did you get any support from the Turkish government?

R: The only thing we got, the only thing we benefited from with these ID cards if I am not mistaken is the hospital. Like free examination, free treatment depending on what kinda treatment of course and at what hospitals. Like government hospitals. And rather than that idk anything else.

I: And your school was for free?

R: The school was free yes it was public. But when they opened a Syrian school, I went there.

I: Was it your decision to go or you were told to go?

R: I don't exactly remember but education wise I wasn't doing well because I was struggling to understand many things so when I heard of the school opening, I decided to go there naturally.

I: So, in general for how long did you study in Turkish one and in Syrian one?

R: Like one semester in the Turkish one and in Syrian till my senior year.

I: You say you had problems with language, did you get offered the Turkish lessons?

R: No, like I had to build it from the ground up when I went to university. I passed the test of the Turkish language and it wasn't enough so I had to put more effort. Especially I struggled my first year of university because of again academic words and different context. So yeah, it kinda took me some time.

I: So, there were no free courses for Syrians?

R: There were a lot of free courses if I am not mistaken, I am not sure if I can give such information. It wasn't in my interest at that time because I was busy with school and it was in Arabic.

I: But at the time when you needed higher grades for the test did you approach any teachers or learnt by yourself?

R: I did by myself.

I: Was it because you didn't trust the free courses or you just didn't want to go?

R: No, it wasn't that. I just thought that I knew enough and I preferred to study by myself.

I: Okay, now can you tell whether you felt any support from international organizations? Or maybe your grandmother did?

R: No.

I: Do you think there were any Turkish laws that made it difficult for you or your family to adopt?

R: I think there were a couple but I can't remember them exactly. But in general, there was just no clear system how to deal with our cases. And even when the numbers kinda raised in the country there weren't sufficient regulations to cover our

needs. Which is kinda normal but at the same time we were dealing with a lot of racism and people...sometimes they spread misinformation or didn't try to be cooperative when it comes to do their job. Mainly because they don't care or don't want to help.

I: Do you think there were more racism from the Turkish people before or now? And did they become less chaotic now?

R: I mean the way I see it some of them are racists and some are just tired because of the work hours and idk maybe they just don't like their job. So, most people that I've met... the people who work for the government, they don't seem happy so they come off with the bad attitude most of the time. I don't know was it because of the stress of the work, or they don't get paid or the hours I don't know. But like even sometimes when they are dealing with the Turkish citizen they do same. So, I can't know for sure.

I: So, you can't say it was just because you're Syrian?

R: Yeah, I can't say that.

I: I can actually understand you, because here in Ukraine we also often say that those who work in governmental agencies are like "mad to the whole world" because they don't like their job. It's probably driven by the fact that the money isn't enough or the conditions aren't good. Okay so where there any laws that facilitated the adaptation, that you know maybe at that time you didn't think about it, but now more as an adult you can reflect and think like "oh this was good for me"?

R: As I said as a family since we came here, we didn't depend much on the government. We depended on our own earnings, my father's earnings so I can't remember if we benefited much from the government. Because we were relying on ourselves.

I: But in a meaning more of you know not just financial things but social for example? It can be not only in the extent when you moved but in the whole this period.

R: The good thing for example the government sustained is the free university. For example, if the Syrian applies for the government University and let's say it's 4 years, they get to have 4 years free of charge for courses and everything. But if they exceed that number of years they have to pay as a normal student.

I: And they can exceed because they can fail from classes you mean right?

R: Yeah, like for example if you have some subject left or whatever you have to pay that.

I: And is there an opportunity to study not in Turkish but in another language?

R: Yes, there is English and Turkish, but depends on the department and faculty and which university you're applying for.

I: And why did you choose Turkish language?

R: Because I wanted to go to Gaziantep University and stay here and at same time, I didn't mind to have it in Turkish so...I would prefer to have it in English but also the English education here isn't a 100% English you know. Like sometimes they mix it and let's say a lecture is in Turkish.

I: Okay thank you. I will also ask you if you have any relatives back in Syria and do you keep in touch with them?

R: Yes.

I: Did you go back to Syria during all of this time?

R: No.

I: Not you or your family?

R: My father did yes but it was it.

I: Does he go there often?

R: No actually just once to renew his passport and that was it.

I: In terms of documents was it hard for your father for example to get the residence permit?

R: You mean the passport or legal documents we had in Syria?

I: No no, the residence, you said you your father got the residence permit first.

R: Oh, in the early days it was easy but then it started to get more complicated. But it didn't affect us so much. But some people were coming and there were a lot of demands. So, I don't know how the regulations were but it was hard for people to get a permit. From what I remember.

I: Is it hard now?

R: I'm not sure, I haven't been following up.

I: So about now. Is your environment mostly local Turkish people or Syrian people?

R: Mostly... it's a mixture, it's a mixture of both, but it's leaning more to the Syrians than to Turkish ones.

I: Can you talk more about this mixture? Why it's leaning more to Syrians and do you face any problems with Turkish?

R: Out of my own experience I couldn't bond with Turkish people as well as with Syrians. Could be because of communication problems. Could be because of cultural problems. But it's much more easier to communicate with a Syrian, somebody who can understand you fully, as opposed to somebody who doesn't not have the patience to listen to you for example or try to listen to you even when you are trying to express yourself not fully as you could.

I: I understand yes. Did you take the Turkish citizenship?

R: Yes, I did.

I: And your father?

R: Yes, as well.

I: About this can you tell a bit more, like was it hard to get it, how the government supported you? Was it all clear how to get it?

R: Well, I got it from the university, like all the students...or almost all got the invitation, got notified they can apply. So that's how I applied... and I got it after 1.5 year or so.

I: 1.5 year that you were in Turkey?

R: No, I applied for it in, let's see... end of 2018. I got it in actually not 1.5, just in 1 year, I think. I can't exactly remember. But I got it in October... no... either October or November of 2019.

I: Okay and was it hard?

R: Was it hard... hm, I mean I just did the necessary steps like meetings and all of that.

I: Was it hard for your father?

R: No, it was the same procedure.

I: Yes, I understand but I mean more like you got it from the university that's clear, and for him was it because he lived enough time in Turkey?

R: Ah yes okay. For him they contacted him like send him a message and told to visit. So yeah, I guess in that time they were selective about it. I don't know if they were selective to be honest but yes, my father was out of the ones who got it.

I: So, they basically send you the message encouraging you to apply?

R: Ah, I mean... I don't know. I don't remember the exact message but they told us that you can... that you're invited to apply for the citizenship.

I: Okay. Did you apply because you thought it will be beneficial?

R: Of course, yes yes.

I: But do you have a feeling now that Turkey is your second home? How do you feel about the country you live in now?

R: I appreciate Turkey for all it's done for everybody, for Syrians. For giving us this opportunity. But I don't feel quite attached to it...mainly because I don't feel like attached to the middle east to this place as a whole.

I: What do you mean to the middle east?

R: I mean like the culture and everything I don't feel like I'm quite liking how the societies are here. So, it's the cultural thing...

I: But do you plan to live here?

R: No.

I: Where do you plan to live?

R: Wherever I could see a better future for myself and whoever will be with me in the future. So, I need to make sure I'm in the right place, in the place where I can raise my children or where I could have a happy life and where I could equalize between a lot of things. Like living in Turkey is really expensive and it takes a looooot of time to build something here. And on top of that you have a lot of disadvantages to live here, like the fact that you're discriminated against mostly... or idk sometimes. I wouldn't say it's a major issue because once you blend in you're going to be fine. But... I don't think it's what I have in mind for the long ride. At least that's what I don't see as leading to what I want.

I: Can you talk more about discrimination you've mentioned about the feeling of wanting to move to another country because you want to feel more equal? What is it mostly about? In what sector of your life, you see it, what is disturbing you the most?

R: Well, it's not only about discrimination. Racism is everywhere in the world and I understand that. Like there are a lot of people who come off... you know, have hate towards things. And I've lived here and kinda understood some people for their reasons, but I couldn't understand others for the way they were driven with this hate and discrimination. Sorry can you repeat the question what did you exactly want?

I: I wanted basically to know in which spheres of your life you feel discrimination and you said that you wanted to go to a country where you have a future. What is this future about?

R: The future is about having as I said...

I: Equal...

R: Yeah, a life where I could be working and equalizing between my work life and my own life. Because in Turkey you constantly work and work, you hardly any time to breathe. Depending on the job that you have.

I: Ah so you meant the work and life balance not the feeling of being equal in Turkey with Turkish...

R: Yeah, yeah the work and life balance.

I: And how about this discrimination, can you give an example please, like what happened to you that you felt it and racism?

R: Ah... most times I don't get discriminated against... I mean by saying most of the time...I have some cases...yeah for example when I was in highschool we had a school that was... I think it was an elementary school that we used to go to classes. Like it hosted Syrian students in the afternoon. So, there was one time when me and my classmates were walking to the school and Turkish... Turkish students that were leaving the school...kinda started harassing us in terms of like words and everything. We didn't mind them, we just walked pass them and after we walked for like 10 meters, they started throwing rocks at us. And one of the rocks hit the back of my

head and I got three seams. Seams right... it's the correct word? The ones they do with needle for you at the hospital.

I: Yeah, yeah I understood, it's the right word.

R: Yeah, so at that day I went to school and my friends were like "we are going to show them, we can't have this happen". And I was saying them to like calm down, this is something that happens to us as... like to the people who are paying the price of those who are being offensive from us. Like they could be either driven by the environment.... To be discriminative this way. Or they just saw bad examples of Syrians.

I: What do you mean that you are paying the price?

R: I mean paying the price of those who are offensive from us, like portray bad image of us [Syrians] and which this could potentially lead Turkish people to have hate towards us or they just you know are hateful from whatever reasons...

I: But when you were saying the phrase "we are paying our price" I felt like you took this situation as something normal...

R: No, the way I meant it is that there are always good and bad. And sometimes the good pays the price of the bad... the actions of the bad. And my point there was to...like what I said to my friend is that this is not the answer... like fighting back is not the answer. Like again maybe this happened because people saw offensive Syrians and now you will just show that again... like maybe that was the reason they hated us.

I: So basically, I can tell you were really tolerant and tried to understand why did they do this.

R: Yes, I tried to look at it that way and calm my classmates.

I: Those classmates were also Syrians, right?

R: Yes yes.

I: So, you were just walking to school and there was a group of Turkish guys... in what age you were at that time?

R: I was 17... yes 17.

I: And about the words do you remember what exactly they were screaming to you?

R: We didn't do nothing to them we were just walking by... and they like...I've seen incidents when they were harassing other people. I didn't know their motive. But when we were passing by, they just threw bad words at us, and I don't remember what was it exactly.

I: But basically, from the context of those words you understood that their problem with you was because you're Syrians? So, like if there would be Turkish guys passing, they wouldn't create a problem...

R: Yes, it was 100% because we were Syrians.

I: I am very sorry to hear this by the way, it's very sad and I hope you never got to live anything like this again. But if you have, please tell me... sorry for touching this sad topic and thank you for such concrete situation you told me.

R: You're most welcomed and no I think that's the only example... I don't remember exactly, but I know people had to go through much worst stuff. Like when I go around people don't believe I'm Syrian. Mostly because of the way I look, I'm kinda white haha. So, when I tell people I'm Syrian they are like "no, no way". You know Syrians look dark skin or I don't know... they discriminate by certain... I don't know how to explain it... they think all Syrians look the same.

I: So, you think your whiter skin gave you the privilege to don't get into so many sad situations as your friends?

R: Yeah, but I don't take it as a privilege actually when people come up to me and ask me that question, I don't even mention my origins. I don't even mention that I'm from Kavkaz. Which is above the Black sea.

I: Yeah, yeah I know where is it.

R: Yeah, I don't mention this I just tell I'm Syrian and tell that Syria has a lot of diversity.

I: How come are you from Kavkaz?

R: I don't know in the end of 19th century I guess there was a war and a lot of people fled to the Black sea towards Turkey and the middle east and kinda established there. So that's how it happened... my ancestors were refugees already haha...but to Syria.

I: Wow okay, thank you for explaining. I will also ask you something...because you mentioned it couple of times in the beginning of the interview also and now with this concrete example. You said that you tried to understand why Turkish people think discriminatory or act like this? Did you understand the reasons, like did you manage to feel why they did this?

R: I mean...seeing bad examples from us [Syrians] could be the major reason for them to have this attitude to us and other... Turkish people as like as people they are not open to the world, they are patriotic in their own way...this could play an important role. On top of that their livelihood is like...minimum wage that they get is not enough to keep them living in a happy way...to achieve happiness in their life and to have a balance between work and personal life. So, they work a lot and they hardly have any time to have fun and entertain themselves. It's occasional the way I see it. And the fact that...oh wait I lost my train of thought oh my God...

I: Haha, it's okay...

R: Wait let me retrack, so I was saying that...

I: You were saying the reasons that they are unhappy and...

R: Yeah yeah, yes especially the fact that they see a lot of Syrians here for example they are working and like they are working less hours and getting more money for example. Or they have a balance between work and life you know...

I: And how did that happen?

R: I mean it depends. For example, some Syrians have money saved up or some may have good paying jobs at organizations so they [Turkish] look at these people and tell like “what the hell, these people came here from the war and they have more money than us... like have all these cars and iPhones and all of these things” and you know they are like “hey what’s going on we can’t even live in our own country and these people are like you know....”. Also, besides that here in the city we have... because of the high demand on real estate and rents, which rents are like sky rocket almost, so if anybody wants to come and get an apartment it’s really expensive. And so leave those aside but also a lot of people think we get support from the Turkish government, but the truth is that the majority of us don’t. Like financial...they think we are getting financial support and I don’t know of any case... like the people I personally know never had any support from the government.

I: Yes, actually this is something I also couldn’t understand, because to be honest I also that Syrians get financial support, but in the interviews so far no one told me of any support...

R: Yeah, this is a misconception that they have...that we get some money. The thing is that the statistics shows that there are a lot of money spent on Syrians but I don’t know where these money are going, I don’t know. It could be like divided between universities, university bills, hospital bills I’m not sure I don’t know where those money go exactly.

I: But you individually don’t feel that?

R: Yeah, as people we... I don’t know any case where a Syrian family gets a consistent salary from the government because we are refugees.

I: Also, you said there are some people Syrians who are earning more, so basically can we say that as a hosting country Turkey does give an opportunity for foreigners, for Syrians to work and...?

R: Well, it all depends... I met a lot of people and even it happened to me. When we were literally taken advantage from...like even they [Syrians] work for a lower wage than Turkish people. I don't know if you work in a place with oven... I don't know you've been here, right? So, you've seen the Turkish ovens...

I: Yes yes

R: So sometimes people [Turkish] complain how are they [Syrians] getting hired. But they [Syrians] are getting lower wage than a Turkish citizen because they need that money, they need to make ends meet. So that's why they accept that wage. So that's another reason for Turkish people to be mad at Syrians.

I: But why? You said Syrians get less money than Turkish... so why those get mad?

R: They accept to take that low wage, to survive, to make ends meet. Like most of them, many people, they have to feed their family, to cover rents so they don't have a luxury to say "I'm gonna look for a decent job". Because if they don't find a job, they might not have a home to return to by the end of the month.

I: And Turkish people are getting mad

R: Yes, because they don't see a full picture. What they see is that a Syrian worker is replacing Turkish. Takes the place of the Turkish person so they [Turkish] are like "how are they even working here I don't even get a job". I mean financially as a country...as I said wages and everything it's hard in Turkey. This is what is making all these problems.

I: Yeah, I understand now.

R: This is at least the major reason for these problems to occur, for this hate to generate... at least in my opinion.

I: Yeah, this is happening probably in many countries when the local population gets mad but doesn't see to what conditions foreigners actually agree at work. I understood your point it was very interesting thank you. So rather than that there are no other things... about equality for example let's talk it a bit. Because you know

discrimination is one thing and equality is a bit different. Do you think you don't have equal access to something?

R: No. I think the system as a whole... like the majority of the cases would be biased like... towards Turkish people. Let me explain... like if a guy goes to the police station and tells that something happened to him. Most likely his case won't be taken as serious or will be dismissed. Like from what I've seen and what I've heard.

I: A Syrian guy?

R: Yes yes.

I: So there is some inequality I see...

R: Yes, also there are many cases but I can't tell them now because they are not on top of my head, but these are the examples yes. Like if you go to the government and you want your right to be preserved naturally – most of the times you won't find that support.

I: So, you said mostly your environment is Syrian, do you think they feel at home?

R: No. I mean some of them tell like “yeah this is good here for me” and some... it's a mixture to be honest. Some can cope and say “okay I can work it out here” but the ones who want things better for themselves they want to travel you know.

I: You said before that you want to go to somewhere else and it's mostly about the work and life balance, do you think it's about something else also... do you think in other countries you will have less of the examples of this discrimination and inequality.

R: Well, depending on the country I choose I'm not sure. I acknowledged that racism is a global thing and there are racist people everywhere.

I: How about the culture you said something like you're not leaning to this culture...

R: Yeah, I still haven't figured out to what culture I would lean but see it all goes to...ever since I came here and the first experiences, I had in the Syrian school... I

had good and bad experiences, but mostly bad so you know I kinda closed myself and was more isolated from what was going on in my surrounding, I wasn't interacting with many people so my interaction was on minimum. So, what I did was building my character and my ideology based on the things that I absorbed and kinda.... Developed in my head of what I've seen from the internet and other sources that I was interacting with...and people that I've met online who were supporting me.

I: I couldn't hear very well one sentence can you please repeat why exactly you were isolated?

R: Mainly because of the bad experiences that I had, because I didn't find myself coping with either the Turkish nor the Syrians. It's mainly based on the background I had and secondly it was the lack of experience and social skills that caused me a lot of problems. Like I didn't even understand how friendships work properly because at that time I didn't have much experience...because of how my life was in Syria. So, I faced those problems and did some mistakes and I decided to work on myself the way I thought will be good for me. This is how I've been working on myself ever since... developing myself in a sense of studying things and analyzing, implementing to who I am then. Haha does it even make any sense what I am trying to explain?

I: It does no don't worry, makes me understand better your story.

R: Yeah, I mean I created a world of my own, where I had like online friends that I was communicating with and other sources like movies which had certain messages and ideas that portrayed certain images that could be perceived differently by each individual. And of that I kinda started building my character and who I wanted to be without having to be influenced by cultural... I mean there was some outer cultural influence but I wouldn't say... it's complicated, I don't know how to explain it, but like I tried to take the good stuff out my own culture [Syrian] and isolate from toxic, bad stuff... like at least from something I perceive bad and I am aware of those bad

cultural stuff. I've always tried to monitor myself as from the position of a third person and develop myself that way and reflect on everything that I am doing. So, it kinda helped me to get to this point. Let's say like that.

I: It's very interesting things you've shared thank you. And that's a very interesting topic actually I would add my comments but as an interviewer don't want to you know... take the time. Just one thing I will say is that...you know you said you were watching some movies for example. And you know they were produced by some countries as well and still it's some kind of cultural...

R: Yes yes cultural influence you're right of course. And that's why I said it doesn't make sense because those movies are made by certain countries and they take those... like their own pictures from their own culture and they implement them in those movies or series. So yeah

I: And online people... you meant from some games or forums or something? Or from some online education?

R: No, online I mean like friends that I've met on social media and in games yes so on... like social websites and all of that.

I: My last question about all this adaptation and integration... will be very clear. Because I really liked how our conversation went and I think you shared so many good insights. I said you know that my last question will be about integration, but honestly, I don't see any integration...Am I right in this conclusion so far? Because you know in the beginning of our interview, I told you how I previously had interviews with Ukrainian migrants to Canada and so many of them were calling Canada even their second motherland. And of course, I understand that their migration was different, not the forced one as in your case. But still to be honest my idea was that after so many years in Turkey you are feeling at least connected to it you know... And now I get a feeling like people live here because they have to but I don't see any any feeling of belonging to this country or any... any need to be more integrated. And I'm asking myself like am I thinking in the right direction or should

I search maybe more people, but you know so far that's on repeat from all the people I've talked to... this idea is just repeating.

R: Well, there is something for you to consider... the people you've been talking to know English and they...

I: No no, I talked to the ones who know only Arabic actually, because yes I was afraid of a bit biased outcome so I really tried to talk to different people. And I was lucky to conduct interviews with the people who spoke only Arabic... like with the help of translator.

R: Oh so did you have the opportunity to talk to people who are lets say... just lets fortunate, let's say?

I: Yeah, yeah I talked to people who like had only elementary school completed...like only 4 classes of education. Or didn't even go to school actually ever in life.

R: Oh, that's great.

I: Yeah, so but you are right they were more like satisfied with everything and didn't share stories like you, but still, you know they didn't feel connected to the country they live in...at any level you know.

R: Like yeah here is something to note for your research: the majority of Syrians they have the fear of the government, they have the fear of the system. So they are trying to be political about various things...

I: Of the Turkish government you mean?

R: No, I mean of any ... first like Syrian government and Turkish government, like everything. So, fear of the system you know, as a whole thing. So like I told you a lot of things that could be controversial and could be sensitive. For example, the way I spoke about the government and all of that could be done in a more political way...but I am saying things like from my own experience. And you know researches like this are important because if those who are being interviewed have

to either agree to share everything they have or not spread limited information that could mislead to the like...not full understating of what's going on. So, I can't judge but this is the important thing to know about how Syrians are...the majority of them tend to stay out of it because... because of the fear from the government and this how they were actually raised in Syria... to fear the government, to fear the system, do not talk anything that could lead you to any place where you would be at risk.

I: So, do you mean that maybe not in all of the interviews people tell everything that they could share?

R: I can't say for sure of course, but this is just a factor that we have in our society. I don't know it's up to the questions... I mean you're doing the interview really good, but still keep this factor in mind during your interviews. Just wanted to tell you this as a bonus haha...

I: So, do you mean that maybe some questions should be put in another way? I couldn't understand very clear...

R: No no you're doing very good, I think the questions are okay but I just mean for some people they might still think oh what if... Im just basically trying to tell you that the majority if Syrians have this fear. They don't want to be saying bad things about what's going on to them in Turkey, because maybe then they will be responsible for it for example...

I: Yeah, I understood what you meant, so basically the questions I ask are okay but because of the specifics of your culture...Yeah, I understand. Like direct questions about if you took help from the government, if there are bad or good laws so on. But so far there were no problems. Thank you so much for sharing this, it's actually yes very logical to mark this fear of people. And that you underlined that it's actually not something as a consequence of revolution and events, but also like something you've been raised with...this was a very valuable insight thank you. We're coming to the end of our interview...so maybe if you have something else to share or I don't

know give some feedback about the interview, something maybe should be improved...

R: No, I think you handled it very good and the order of questions yeah it was nice...

I: I am glad thank you.

R: Yeah, so you know I hope everyone can also feel comfortable like me and share everything you know.

I: Did you feel this way? Like during or before the interview... that you might be under risk?

R: Yes, there was a part of me, like a percentage of me feeling that I could be at risk yeah. But...

I: Yeah, I understand because to be honest when I started to looking for respondents there was even a person who asked me if this information won't go to Russia...and I was like so shocked. I was like no I don't have any connection to Russia whatsoever you know...

R: Yeah haha, but honestly if I would consider it in such global way you know I wouldn't have this conversation. But I honestly care you know that this story, my story will be a benefit you know to the Syrians. You know like I don't know you, I don't know what exactly you will do with this information... like you told me you will use it for your thesis and I will trust you for that. But I mean yeah there are always infinite possibilities you know... so still I took the risk.

I: Okay I understood yes. As I said it's a very great insight, because before the interviews I thought this fear is about the fact that you are refugees and you lived hard stuff which makes you more scared and you know shy... But now you also you know made me understand that this is something more than that, it's actually before the revolution you also always carried in mind that you have to be more careful always. It's actually a very good point for me thank you for telling this.

R: Yes, you're most welcomed.

I: And as I said you don't have to worry at all... it's you know as I said I really just for the master's thesis and nothing more. And you know in the future I would want to work with vulnerable groups as well so you know that's why I chose this topic too. But I really wanted to have this research also because we don't have so much literature available in Ukrainian language on this topic you know... at least from what I've seen. And you know we are also in the state of war now, and we have a lot internally displaced people so I feel like even this topic with Syrians can contribute and I don't know give some ideas to our strategies of helping these people.... I will also ask you some questions, last ones sorry do you have like 10 min more?

R: Sure... what time is it... yeah sure.

I: Thank you. We talked a lot about your schools but I realized now that we didn't about your vocational school. Were you satisfied with it?

R: Not really. Mainly because my department actually had many students who came without wanting to study at this department. So, they had you know it as a 3rd choice or 4th choice. It was only 2 years and they you know just didn't put a lot of effort. It was more like a normal high school you know, I didn't feel like it was vocational education. People were acting so childish you know... I think in Syrian universities...out of what I know or what I've heard I think we have solid and better environment as a whole. Even the government universities that we have in Syria...

I: And about your job you previously wrote me that you work in a café...do you like your conditions there?

R: Well, like...payment wise right?

I: No, not necessary, I mean in general...

R: Yeah, that's another point to consider... haha, a lot of people here in Turkey, especially foreigners, they struggle a lot to be officially signed in... in the company. Because of how hard the government made it. So, for each Syrian, or just a foreigner,

I'm not sure about this...For each Syrian or foreigner there has to be 5 Turkish workers. So government made it as such.... Yeah I don't know what the motives exactly are... So a lot of startups or companies they tend to don't have people signed in officially, so that means they [workers] are always at risks, they don't have insurances. They can be kicked out of job without a notice. All of that...

I: Does it happen to you also or you're employed officially?

R: I've experienced it in the past in a company that my friend told me they were looking for an employee...and I went to work with them. And one thing that happened is that they tend to make a different job description and then overload you with other stuff. Like out of the job description... so for example I was a logistic officer in one company. I worked with them for one month... two weeks we were sitting in the office and the third week they had a shipment from the seller to the buyer and so we, the staff... company had just 5-6 people they were all family, and we were 3 Syrians. So everybody started working physical, like it started to be physical work. We had school backpacks arriving and we were loading it with stuff... I did that and one day we had a 12 hours working day and the whole team was working so hard. Third day my body was screwed up, I couldn't even move my muscles properly so I couldn't go and even I went for one or two hours but then said I couldn't do this, my body is done and I left home that day, couldn't come next day. And then they told me... my friend told me that they don't want to continue with me. And I didn't get compensated for any of that time that I spent for them. Even that I came all the time from 8 am till 6 pm. So these situations happen often...everybody is vulnerable to these situations. And as for my current job.... They are doing good for me with the payment I have.

I: And now you also have the Turkish citizenship right so probably this law isn't working for you already...

R: Yes yes.

I: So you feel that Turkish citizenship benefits you...

R: Yes 100 percent yes... At least I feel more secure you know...at least, haha, I feel I can be in Turkey if you know in the worst-case scenario, I don't have to worry about not having a home to return to.

I: See when you said this, I remembered that you always use a word "refugee" because I guess it's easier but actually, I know that Syrians are considered as people with temporary protection.

R: Yes yes it's true. This is the ID of the temporary protection that they give us.

I: So that's why you're saying that at some point these people can be brought back to their country and you can stay in Turkey...

R: Yeah there were even a lot of cases when people were sent back and I think that when Syria goes back to normal they will go back. I remembered something else now... moving from another city to another in Turkey is prohibited...for the people with this temporary protection. Yeah so there were different regulations in these years but basically Syrians with that ID they have to take a permission to travel between cities.

I: Oh yeah I actually saw this when I was volunteering in Gaziantep and was travelling to other city. Once they stopped a bus to check...

R: Yeah and this is cause, haha, Syrians they kinda do smart, super smart thing...for example remember I told you that some people have problems with getting a residence permit. In Gaziantep for example due to the over demand and everything. So, some people tend to go to other cities have the permit over there and come back to live in Gaziantep. You know what I'm saying...they kinda do stuff like that. I don't know why they do this but yeah they find their own solutions haha and the government sometimes is like "what is going on". So they [Syrians] tend to move around...

I: Okay thank you so much for mentioning this too. So no other problems at job?

R: No, I'm really happy with my job, I work with Syrians and Egyptian guy too, and even that it's hard and I am still learning a lot of things...the fact that I am earning experience it's really nice...really nice.

I: I know that the mission of the café is very nice, I saw it in the Internet that you also provide English courses there. Yeah, overall, it was very pleasant and interesting to talk to you. I hope you felt comfortable and I know you couldn't enjoy it as me haha because I'm the one who is getting all this interesting information, but I hope it was at least pleasant and you know...not hard.

R: It was it was. It wasn't hard at all, and you carried it out so good.

I: Thank you, I'm very glad to hear that.

R: You're most welcomed and if you need anything else please let me know, I'm always willing to help.

I: Thank you...And also I told you before, don't know if you had a chance yet, but if you think you could ask some other Syrian people if they can talk to me I would be very happy.

R: Okay, yes I will also contact some people to see if they are willing to share. But yeah as I said, when I approach people it's not easy for them to welcome this idea...because of this concept of fear, like "what if, what if, what if" ... There are lot of "what if" in their heads you know.

I: Yeah I totally understand totally. And from my side I really try to make people feel comfortable. Like for example some of my Turkish friends proposed to translated from Turkish to English in case the respondents know Turkish and not English...and you know I was like no way. And even for these Arabic translations I worked with the person whom the respondents actually knew in person and trusted her. And other idea I had is asking my friend from Morocco, we met with her at the project from United Nations in New York and you know she is my close friend I know she is totally neutral and won't use this for any benefit whatsoever... so you

know I really try my best for people to be comfortable. But yes I can totally understand you, I am myself to be honest an anxious person as well, so I totally understand and you know I really appreciate that you decided to talk.

R: You're most welcomed yes and as I said if my story will be any help to like show the picture of what's going on for Syrians living in Turkey... you know it's my duty, I consider it my duty to share the story.

I: Absolutely yes, it is very helpful. And not just about the situation in Turkey you know... it overall gives the ideas of what we as society, as global community can do to help refugees. Alright, I won't take more of your time, have a good day please.

R: Thank you, thank you. And good luck with your thesis I wish you the best and if you come to Gaziantep again, we can meet and hang out.

I: Yeah absolutely, hopefully.

R: Okay wish you best and see you.

I: Thank you best to you too, bye bye.